

**AFYONKARAHİSAR İLİ BOLVADİN İLÇESİ
BÜYÜKKARABAĞ KÖYÜ
FOLKLORU**

(Yüksek Lisans Tezi)

Mehmet FİLİZ

Kütahya - 2015

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**AFYONKARAHİSAR İLİ BOLVADİN İLÇESİ
BÜYÜKKARABAĞ KÖYÜ FOLKLORU**

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Gökhan Tarıman CENİKOĞLU

Hazırlayan
Mehmet FİLİZ

Kütahya – 2015

Kabul ve Onay

Mehmet FİLİZ'in hazırladığı "Afyonkarahisar İli Bolvadin İlçesi Büyükkarabağ Köyü Folkloru" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2015

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Prof. Dr. Ali TORUN		
Prof. Dr. İbrahim TAŞ		
Yrd. Doç. Dr. Gökhan Tarıman CENİKOĞLU (Danışman)		

Doç. Dr. Niyazi KURNAZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Afyonkarahisar İli Bolvadin İlçesi Büyükkarabağ Köyü” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2015

Mehmet FİLİZ

Özgeçmiş

09.03.1988 Afyonkarahisar/Bolvadin’de dünyaya geldi. Öğrenimini Kemalettin Sami Paşa İlkokulu’nda, Bolvadin Ortaokulu’nda ve Bolvadin Lisesinde tamamladı. 2008 yılında başladığı Manisa Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 2012 yılında mezun oldu. Yüksek lisans eğitimime Kütahya D ml pınar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı alanında başladı.

ÖZET

AFYONKARAHİSAR İLİ BOLVADİN İLÇESİ BÜYÜKKARABAĞ KÖYÜ FOLKLORU

FİLİZ, Mehmet

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Gökhan Tarıman CENİKOĞLU
Aralık, 2015, 171 sayfa

Folklor bir toplumun kültürel birikiminin bütününe inceleyen bilim dalıdır. “Afyonkarahisar ili Bolvadin ilçesi Büyükkarabağ Köyü Folkloru” adlı çalışmamızda bu kültürel birikim incelenmeye çalışılmıştır.

Öncelikle bu Karabağ Türkleri kimdir? Karabağ Türkleri: Azerbaycan’ın Karabağ bölgesinden gelerek, Bolvadin’e bağlı; Büyükkarabağ, Derekarabağ, Ortakarabağ köyleri ile Sultandağı ilçesine bağlı Çukurcak ve Yenikarabağ köylerine yerleşmiş Türklerdir (Göker 2000: 295). Biz bu tez çalışmamızda Bolvadin ilçesine bağlı Karabağ Türklerinin yerleşmiş bulunduğu köy olan Büyükkarabağ köyünü araştıracağız.

Bu tez çalışmasında iki görüş bulunmaktadır. Birincisi Büyükkarabağın folklorik mirasının çok zengin ve renkli oluşudur. İkinci olarak ise zaman içinde değişen yaşam koşullarının kültüre etkisidir. Değişimin en önemli nedeni kitle iletişim araçlarıdır. Değişim geleneğe ve geleneğe bağlı ürünlere yansımıştır. Beraberinde yeni yorumlar getirmiştir. Çalışmamızda bu değişimler gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Tezin giriş bölümünde Büyükkarabağ; tarihi, coğrafi, ekonomik açılarından kısaca tanıtılmıştır. Tezin ilk bölümünde Büyükkarabağ’ın dil ve anlatım özelliklerine, ikinci bölümde ise tezin çıkış noktası olan anonim ürünlere yer verilmiştir.

Diğer bölümlerde Büyükkarabağ halkının dini ve batıl inanışlarına değinilmiştir. Bu inanışların etkisinde oluşan gelenek ve ritüellerden, hayatın geçiş dönemlerinden ve halk hekimliğinden bahsedilmiştir.

Sonuç kısmında ise Bolvadin ilçesi Büyükkarabağ köyü folklorunun yaşatılması konusunda fikir ve öneriler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Karabağ, Köy, Folklor, Büyükkarabağ.

ABSTRACT

AFYONKARAHİSAR PROVINCE BOLVADİN TOWN BÜYÜKKARABAĞ VILLAGE FOLKLORE

FİLİZ, Mehmet

M.A. Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Asst. Prof. Gökhan Tarıman CENİKOĞLU

December, 2015, 171 pages

Folklore is a field that studies cultural repertoire of a society. In our study called “Afyonkarahisar Province Bolvadin Town Büyükkarabağ Village Folklore” this cultural repertoire is tried to be searched.

First of all “who are Karabağ Turks?” Karabağ Turks are the people coming from Azerbaijan and settled down in Büyükkarabağ, Ortakarabağ, Derekarabağ villages of Bolvadin and Çukurcak and Yenikarabağ villages of Sultandağ (Göker 2000:295). In this thesis study we’ll research Büyükkarabağ village of Bolvadin which is settled down by Karabağ Turks.

There are two opinions in this thesis study. The first one claims that Büyükkarabağ has a rich and colourful folkloric heritage. The second is the effect of the living conditions changed by the time to the culture. The main reason of this change is mass media. The change has reflected on the folklore and folkloric products and brought with new interpretations. In our study we tried to reveal these changes.

In the prologue of our thesis, Büyükkarabağ is introduced in historical, geographical and economical aspects. In the first chapter we have mentioned about linguistic aspects of Büyükkarabağ, while we have given place to anonymous products which are the starting point of our thesis.

In the other chapters it is mentioned about the religious and superstitious beliefs of Büyükkarabağ’s people. We mentioned about folklores and traditions, transition periods of life and folk medicine that are affected by these beliefs.

In the conclusion part; there are suggestions and opinions related to keeping alive Folklore of Bolvadin Büyükkarabağ.

Keywords: Culture, Karabağ, Town, Folklore, Büyükkarabağ.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM DİL VE ANLATIM

1.1. AD VERME	8
1.1.1. Kişi Adları.....	8
1.2. LAKAPLAR	9
1.2.1. Kişi Lakapları.....	9
1.2.2. Aile Lakapları	10
1.3. AKRABALIK ADLARI	11
1.4. GÜN ADLARI	12
1.5. YER ADLARI	12
1.6. KIYAFET ADLARI.....	13
1.6.1. Kadın Kıyafetlerine Verilen Adlar.....	13
1.6.2. Erkek Kıyafetlerine Verilen Adlar.....	13
1.7. KALIPLAŞMIŞ SÖZLER	14
1.7.1. Okşamalık	14
1.7. 2. Öğütler	15
1.7.3. Uğurlama ve Karşılama	16
1.7.4. Yemin.....	17
1.7.5. Diğer Kalıp Sözler	18
1.8. DİL ÖZELLİKLERİ.....	19

İKİNCİ BÖLÜM ANONİM ÜRÜNLER

2.1. MANZUM ÜRÜNLER.....	25
---------------------------------	-----------

2.1.1. Mânî	25
2.1.1.1. Sevdâ Mânîleri	25
2.1.1.2. Gelin Kaynana Mânîleri.....	33
2.1.1.3. Şehir Mânîleri	33
2.1.2. Türkü.....	34
2.1.2.1. Hikâyesi Tespit Edilebilen Türküler	35
2.1.2.2. Hikâyesi Tespit Edilemeyen Türküler	40
2.1.3. Ağıt	55
2.1.4. Ninni	63
2.1.4.1. Sevgi ve Alâka İfade Eden Ninniler	63
2.1.4.2. Dilek ve Temenni Mahiyetinde Ninniler	68
2.1.4.3. Şikâyet ve Teessür İfade Eden Ninniler.....	70
2.1.4.4. Ayrılık ve Gurbet İfade Eden Ninniler	70
2.1.5. Düzgü.....	71
2.1.6. Tekerleme	73
2.1.6.1. Çocuk Oyunlarında ve Sayışma Sırasında Kullanılan Tekerlemeler. 74	
2.1.6.2. Adlarla İlgili Tekerlemeler	75
2.1.6.3. Yer Adlarıyla İlgili Tekerlemeler	76
2.1.6.4. Diğer Tekerlemeler	76
2.2. MENSUR ÜRÜNLER	79
2.2.1. Atasözü	79
2.2.2. Deyim.....	82
2.2.3. Bilmece	85
2.2.4. Alkış (Hayırdüa)	86
2.2.5. Kargış (Beddua, İlenme, İlenç).....	88
2.2.6. Masal.....	90
2.2.7. Efsane.....	95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİ İLE İLGİLİ GELENEKLER

3.1. DOĞUM.....	100
3.1.1. Doğumdan Önceki Uygulamalar	100
3.1.2. Doğumdan Sonraki İlk Uygulamalar	101
3.1.3. Ad Koyma	101
3.1.4. Kırk Basması.....	101
3.1.5. Al Basması	102
3.1.6. Diş Göllesi	102
3.2. EVLİLİK	102
3.2.1. Evlilik Türleri.....	103
3.2.2. Kız İsteme	103
3.2.3. Söz Kesilmesi.....	103

3.2.4. Oku (Davetiye) Dağıtımı	104
3.2.5. Çerez Getirme	104
3.2.6. Nişan	104
3.2.7. Nikâh.....	105
3.2.8. Düğün.....	105
3.2.9. Kız Kaçırma	105

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM İNANMALAR

4.1. İNANMALAR (DİNÎ VE BATIL İNANISLAR) VE BUNLARLA İLGİLİ GELENEKLER..... 107

4.1.1. Anne-Baba İle İlgili İnanışlar	107
4.1.2. Cin-Peri - Şeytan İle İlgili İnanışlar.....	107
4.1.3. Eşyalarla İlgili Halk İnançları.....	108
4.1.4. Evle İlgili Halk İnançları	108
4.1.5. Ekmekle, Yiyeceklerle, İçeceklerle ve Bereketle İlgili İnanışlar	109
4.1.6. İnsan Vücuduyla İlgili Halk İnançları.....	110
4.1.7. Ocak ve Ateşle İlgili Halk İnançları	110
4.1.8. Rüya Tabirleri İle İlgili Halk İnançları	110

BEŞİNCİ BÖLÜM KUTLAMALAR VE TÖRENLER

5.1. BAYRAM..... 113

5.1.1. Kurban Bayramı.....	113
5.1.2. Ramazan Bayramı	114
5.1.3. Millî Bayramlar.....	114
5.1.3.1. Resmî Bayramlar	114
5.1.3.2. Bahar Bayramı (Hıdırellez).....	114
5.1.3.3. Nevruz.....	115

5.2. UĞURLAMA..... 115

5.2.1. Hacca Uğurlama.....	115
5.2.2. Askere Uğurlama	116

ALTINCI BÖLÜM HALK HEKİMLİĞİ

6.1. HALK HEKİMLİĞİ..... 118

6.2. HALK VETERİNERLİĞİ

6.3. HALK METEOROLOJİSİ..... 121

SONUÇ.....	123
EKLER.....	126
KAYNAKÇA.....	151
DİZİN.....	157

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
cm.	Santimetre
KK.	Kaynak Kişi
Km.	Kilometre
m.	Metre
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
s.	Sayfa
vb.	Ve benzeri
vs.	Vesaire
yy.	Yüzyıl

TEZ METNİ

GİRİŞ

Araştırmanın Problemi

Büyükkarabağ köyü ne zamandan beri bir yerleşim alanıdır? Büyükkarabağ köyünün gelenekleri, halk edebiyatı ürünleri, ağız özellikleri, vb. folklorik özellikleri nelerdir? Büyükkarabağ köyünde hangi tarihî olaylar yaşanmıştır? Günümüzde Büyükkarabağ köyünün günlük yaşantısı, gelenekleri, inanışları ve diğer folklorik özellikleri nelerdir? Köy, hangi gelişim ve değişim süreçlerinden geçmiştir?

Araştırmanın Amacı

Büyükkarabağ köyünün gelenekleri, inanışları, halk edebiyatı ürünleri, yaşayış biçimi, ağız özelliği, halk hekimliği, halk veterinerliği ve diğer folklorik özellikleri hakkında derinlemesine inceleme yapmak. Bu kültürün ne denli köklü ve zengin olduğunu kanıtlamak, Büyükkarabağ köyünün bugünü ile geçmişi arasında karşılaştırma yapmak, Büyükkarabağ'da folklor alanında görülen değişiklikleri ve bu değişikliklerin sonuçlarını karşılaştırmalı olarak gözler önüne sermek.

Araştırmanın Önemi

Araştırmanın önemi, Türk toplumunun gelişen teknoloji ve yoğun batı etkisi ile hangi ölçüde değiştiğinin tespit edilmesi ve eski Türk inançlarının Anadolu'daki izlerinin Büyükkarabağ köyünde takip edilmesidir. Bu sayede folklor, halk edebiyatı ürünleri, eski Türk inanışları gibi alanlarda yapılacak araştırmalara kaynaklık edebilecektir.

Araştırmanın Hipotezleri

Halkı anlatırken, halkın yaşayış tarzını, gelenek ve göreneklerini, edebî ürünlerini, dili kullanım şekillerini kısacası halkın kültürünü araştırmak gerekir. Bu çerçevede Büyükkarabağ köyü folklorunun incelenmesi özellikle Halk edebiyatı olmak üzere, sosyoloji alanlarında da hazırlanacak tezlere başvuru kaynağı olabilecektir. Türk halk edebiyatı ürünleri ile ilgili eserlere yeni ürünler (türkü, ağıt, mânî, masal, atasözü, deyim vb.) eklenecektir. Kültürel ürünleri oluşturan dile sahip çıkılması için de bir esin kaynağı olabilecektir.

Araştırmanın Varsayımı

Büyükkarabağ eski bir Türkmen köyü olduğu için Büyükkarabağ folklorunu oluşturan unsurlar, eski Türkmen yaşayış ve inanışlarından etkilenmiş olabilir.

Büyükkarabağ'da tarihî, siyasî olaylar; ekonomik ve teknolojik değişiklikler, sosyal hayatı etkilediği için doğal olarak halk edebiyatı ürünlerini de etkilemiş olabilir.

Sözlü halk edebiyatı ürünlerinin oluşumu günümüzde eskiye nazaran azalma durumu Büyükkarabağ'da da görülüyor olabilir.

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırmanın kapsamı, dünden bugüne Büyükkarabağ köyü folklorudur. Bu doğrultuda halk edebiyatı ürünleri, örf ve âdetler, inanışlar Büyükkarabağ folkloru verileri ve geçmişle bugünün karşılaştırılması araştırmanın sınırları dâhilindedir.

Araştırmanın Yöntemi

Tez konusu belirlendikten sonra öncelikle kütüphanede araştırma yapıldı. Bu araştırma sırasında derleme metotları ile ilgili kitaplar ve Afyonkarahisar ve Bolvadin'le ilgili yazılmış genel kaynaklar okundu. İncelendi ve notlar alındı. Büyükkarabağ'la ve Bolvadin'le ilgili internet siteleri tespit edilip incelendi. İncelenen derleme metotları ile ilgili kitaplar doğrultusunda kaynak kişilere sorulacak sorular hazırlandı.

Büyükkarabağ köyü halkı ile görüşmeler yaparak derleme faaliyetlerinde bulunuldu. Özellikle görüşme yöntemi uygulanmıştır. Her görüşmeden önce kaynak kişi hakkında kısa bir dönem araştırma yapıldı. Uzmanlık alanı dikkate alınarak hangi sorulara cevap verebileceği, güveninin nasıl kazanılabileceği, onun yanlış anlamasına meyil vermeden hangi soruların kendisine yöneltilebileceği tespit edilmeye çalışıldı. Derleme sırasında ses kayıt cihazı, kalem ve not defteri kullanıldı. Toplam elli dokuz kaynak kişi ile görüşüldü.

Görüşme yönteminin yanı sıra gözlem metodu da uygulanmıştır. Özellikle düğün, nişan gibi kutlamalarda doğal gözlem metoduyla derleme yapılmıştır. Bu gözlem ve derleme süreci boyunca annemin, babamın ve diğer akrabalarımın yardımı oldu.

Kaynak kişilerin ses kayıtları kaynak kişilerin adları altında dosyalandı. Ses kayıtları dikkatle dinlenip yazıya geçirildi. Kaynak kişiler, yöresel ağız özelliklerine göre konuştukları için anlaşılmayan bazı kelimeler oldu ve bu sorunla ilgili diğer kaynak kişilerden yardım alındı.

Derleme çalışması sırasında Büyükkarabağ'da yapılan bazı düğünlere katılım sağlandı bazı düğünlerin de kamera görüntüleri izlendi. Tespit edilen folklorik bilgiler yazıya geçirilirdi. Yazıya geçirilen folklorik bilgiler sınıflandırıldı ve sıralandı. Gerekli görülenler alfabetik sıraya dizildi. Yazma işlemi sırasında içinde uzun harfler ve geniz n'si (ŋ) olan kelimelerle karşılaşıldı ve bu kelimeler transkripsiyon alfabesine uygun olarak yazıldı. Son olarak metinler oluşturulup düzeltmeler yapıldı ve teze son şekli verildi.

Büyükkarabağ Köyünün Tarihi, Coğrafi ve Ekonomik Durumuna Genel Bakış

1. Tarihi Durum

Büyükkarabağ köyü günümüzde Afyonkarahisar il sınırları içerisinde. Tarihi durumu yakın illerin tarihiyle bağlantılıdır.

Büyükkarabağ köyünde, Atatürk, Fevzi Çakmak, Hacı Bekir ve Karşıyaka isimli dört mahalle vardır. Köyde bir ilköğretim okulu, kütüphane ve bir cami vardır. 1972 yılından sonra belediye kurulmuştur.

Köyün olduğu yerde, Roma Devri'nin ünlü şehirlerinden "Julia" şehri vardır. Bu şehir para basmış önemli kültür ve ticaret merkezlerinden birisidir. Ünlü tarihçi William Ramsay bu şehrin Polybotum (Bolvadin) ile Pissia (Piribeyli) arasındaki yol üzerinde olduğunu söyler. Bizanslılar zamanında şehir küçülmüş, dağılmıştır. 6km. çapında olan şehrin, bina temelleri halen mevcuttur.

Karabağlı aşiretinin 1712 yılındaki iskânına kadar boş kalan kasaba, konargöçer aşiretlerin geçici konak yeri olmuştur. Kaleden Eber Gölü'ne kadar sık ormanlıkla çevrili olsa da bu ormanlar 1900 yılı başlarına kadar yaşamış, zamanla kasaba halkı tarafından kesilerek, yakacak olarak kullanılarak yok edilmiştir. Bugün kasaba ve çevresinde bir tek ağaç yoktur. Erozyon ve verimsizlik hat safhadadır.

Köy halkı, Bozulus Türkmen aşiretinin, Karabağ boyundandır. X. asrın sonlarında Hazar Denizi'nin doğusundaki Mangışlak bölgesinden çıkarak Ön Asya'ya gelmişler, uzun yıllar Erzurum -Musul arasındaki bölgede yaylak-kışlak hayatı yaşamışlardır. Sonra Eyyûbî Devleti'ni kurdular. Bu devletin hükümdarı Selahaddin Eyyûbî Karabağ Türkmen aşiretindendir. Bu devletin yıkılmasından sonra aşiret, Arap aşiretlerinin baskısı altında kalmıştır. Bu nedenle aşiretin bir kısmı Kafkasya'ya kaçmış; "Erran" bölgesine yerleşmiş, kalanlar Diyarbakır-Musul arasındaki bölgelere yerleşmişlerdir. Günümüzde, Kuzey Irak'taki Türkler ile Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşayanlar Bozulus Türkmen aşiretindendir. Kürt köylerinin yoğun olduğu bölgelerde yaşayanlar, zamanla dillerini kaybetmiş, Kürtçe konuşmaya başlamışlardır, ancak âdetlerini ve törelerini kaybetmemişlerdir.

Erran Bölgesine yerleşen aşiret bir süre sonra "Karabağlı" ismi ile anılmaya başladı, bölgenin ismi de "Karabağ" oldu. XI. yüzyılın sonlarında burası Osmanlı topraklarına katıldı. Buradaki Karabağlı aşireti, büyük gruplar halinde Anadolu'ya, İran'a göç etti. Kalanlar; bugünkü "Dağlık Karabağ" halkını oluşturur. Ege Bölgesinde Aydın, Manisa, Balıkesir yörelerinde yoğun olarak bulundular. Burada yaylak-kışlak hayatı yaşadılar. 1691 İskân Kanunu gereğince Bolvadin, Kütahya ve Eskişehir'e bağlı köylerdeki ören yerlere iskân oldular. Aşiretin, Bolvadin'e yerleşmesi 1712 yılında tamamlandı. İskân olayını Bolvadin'in yetiştirdiği ünlü valilerden Mehmet Şatır Paşa ve oğlu Seyid Ahmet Paşa gerçekleştirdi. Aşiret, o günkü Bolvadin sınırları içinde 28 köy kurmuştur. Bu köylerin en büyüğü ve bey köyü "Büyükkarabağ köyüdür". İlk iskân oldukları yer kale ve civarıdır.

Büyükkarabağ söylenceye dayalı (yazılı olmayan) tarihe göre Bozulus aşiretine tabi "KARABAĞ AŞİRETİ" Aran (DAĞLIK KARABAĞ) Azerbeycan'dan Anadolu'ya gelmişler önceleri Konar-Göçer yaşamışlardır. Bilinen yazılı tarihe göre 169-1712 yılları arasında bugünkü Büyükkarabağ'da yerleşik hayata geçmişlerdir. Uzun süre civar Karabağ aşiretlerinin merkezi olmuş "Bey Köy" olarak kayıtlara geçer. Bugünkü Yenikarabağ köyü (Sultandağı)1870 yıllarında Ortakarabağ köyü ise 1900 yıllarında Büyükkarabağ'dan ayrılarak bu köylere yerleşmişlerdir.

Karabağın yer olarak tanımı IX. y.y.'dan sonraya rastlar. Yani Sacoğlu devleti öncesi birlikte savaştıkları Abbasîlerin kara giysileri ile ilgilidir. Daha sonraki Akkoyunlu, Karakoyunlu adları da aynı kaynaklı olmalıdır.

Büyükkarabağ'da yirmi kadar oda mezarları vardır. Bunlar Roma Bizans devrine ait olduğu gibi Frikyâ dönemine ait de izler taşır. Burada Julia isimli Roma devrinin sonlarına kadar yaşayan büyük bir şehir kurulmuş ve adına para bastırılmıştır. Bu tarihî Julia kenti harabesi 6km. çapında olup harabelerden kaya mezarları su kuyuları mabet temelleri mevcuttur. <http://www.buyukkarabag.bel.tr> (2015).

2. Büyükkarabağ Adının Veriliş Nedeni

Rivayete göre Karabağ Türkmenleri'nin beyleri ölüyor. Beyleri öldükten sonra oradaki halk başına yas için kara poşi, bağ bağıyorlar. Bu nedenle halkı Karabağlı, Karabağlı şeklinde anılıyor (KK. 15).

3. Yörede Buluna Tarihî Eserler

Büyükkarabağ çok eski medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bölgedeki en önemli tarihi eser yöre halkının 'kale' diye adlandırdığı 'Julia şehri'dir.

Köyün olduğu yerde, Roma Devri'nin ünlü şehirlerinden "Julia" şehri vardır. Bu şehir para basmış önemli kültür ve ticaret merkezlerinden birisidir. Ünlü tarihçi W. Ramsay bu şehrin Polybotum (Bolvadin) ile Pissia (Piribeyli) arasındaki yol üzerinde olduğunu söyler. Bizanslılar zamanında şehir küçülmüş, dağılmıştır. 6 km. çapında olan şehrin bina temelleri halen mevcuttur. Büyükkarabağ'da yirmi kadar oda mezarları vardır. Bunlar: Roma, Bizans devrine ait olduğu gibi Frikyâ dönemine ait de izler taşır. <http://www.bolvadin.bel.tr> (2015)

4. Coğrafi Konum

Bolvadin'in doğu tarafında Emirdağları'nın eteklerine kurulmuştur. Bolvadin'e 20km. uzaklıktadır. 2000 yılı nüfus sayımına göre nüfusu 3657'dir. Ancak şu an nüfus 1000-1500 arasındadır. Dışarıya göç vermektedir. Başlıca göç ettiği yerler Denizli, Aydın, İzmir, Manisa ve Eskişehir'dir. Göçün nedeni toprakların verimsizliği ve işsizliktir.

Bolvadin'e bağı bu köyde; Çaybaşı, Köprübaşı, Malazgirt, Okul, Yavuz Selim, Yukarı, Yunus Emre, Şeyh Şamil, Mevlana ve Fatih olmak üzere 10 mahalle vardır. 1954 yılında belediye kurulmuştur. 2013 Mart ayında belediye lağvedilmiştir. Bir İlköğretim Okulu, bir Kur'an Kursu, bir de camisi vardır. <http://www.bolvadin.adalet.gov.tr> (2015).

5. Ekonomik Durum

Büyükkarabağ'da bir kaç ticarethane (bakkal, manav vb.) dışında iş yeri yoktur. Ekonomik yapı tarım ve hayvancılığa dayanır. Köy halkı Antalya'da özellikle otel ve seracılıkta çalışmaya başlamadan önce köyde önemli bir işsizlik sıkıntısı ve maddî yoksunluk yaşamaktaydı. Bu nedenle Antalya'ya ve yurt dışına, özellikle de Almanya'ya, göçler gerçekleşmiştir.

5.1. Tarım

Yörenin başlıca tarım ürünleri yonca, arpa ve buğdaydır. Köyde yetiştirilen sebze ve meyve sınırlı ve kendi ihtiyaçlarına yetecek kadardır.

Köyde temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Büyükkarabağ köyünde daha çok Anason, Arpa, Buğday (Ekmeklik), Buğday (Makarnalık), Çavdar, Fiğ, Haşhaş kapsül (guzluk), Karışık Sebzelik, Kimyon, Mısır (Silaj), Nohut, Soğan (kuru), Şekerpancarı, Tritikale, Vişne, Yonca gibi tarım ürünleri yetiştirilmektedir. <http://www.koyumuz.net> (2015).

5.2. Hayvancılık

Büyükkarabağ'da yetiştirilen hayvanların etinden, sütünden ya da yük taşıma özelliğinden yararlanılır. Başta inek ve koyun olmak üzere öküz, dana, sığır, at ve eşek gibi hayvanlar yetiştirilir.

Sürüler karışmasın diye inek veya koyunun kulağı kesilir. Bir tasma bağlanır ya da boyayla işaret konulur. Nazar değmesin diye nazar boncuğu takanlar da vardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL VE ANLATIM

1.1. AD VERME

Türkçede ad, bir şeyi anlatmaya, bildirmeye yarayan söz, isim; herkesçe tanınmış veya işitilmiş olma durumu, ün, nam, şöhret; Anılacak değer, önem (Türkçe Sözlük, 1999: 12).

Türkiye Türkleri'nde de yeni doğan çocuğa doğduktan birkaç gün sonra (genellikle üç gün veya bir iki hafta sonra) bir tören yapılarak ad verilir. Çocuğun adı genellikle evin en yaşlısı tarafından verilir. Bazen de eve çağrılan hoca veya cami imamı, çocuğun kulağına ezan okuyarak adını verir.

Yeni doğan çocuğun sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunur. Bu uygulama ailenin en büyüğü olan dede ve ya nine tarafından gerçekleştirilir. Onlar yoksa baba veya anne gerçekleştirir. Çocuğa genelde dedesinin veya ninesinin adı verilir.

1.1.1. Kişi Adları

Büyükkarabağ köyünde en çok rastlanılan kişi adları alfabetik olarak şunlardır:

Erkek Adları

Ali

Bekir

Hasan

İsmayil: İsmail

Mazan: Ramazan

Melit: Mevlüt

Memet: Mehmet

Mısa: Musa

Mısdava: Mustafa

Üseyin: Hüseyin

Kız Adları

Arzı: Arzu

Ayşa: Ayşe

Döne

Emine

Elif

Fatma

Güllü: Güllü

Gulsüm: Gülsüm

Hava: Havva

Ismahan: İsmihan

Songül

Tuba: Tuğba

Ummahan: Ümmühan

Urkıya: Rukiye

Zeynep

1.2. LAKAPLAR

Lakap, bir kimseye veya bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad demektir (Türkçe Sözlük, 1999: 56). Büyükkarabağ'da tespit edilen lakaplar şu şekildedir:

1.2.1. Kişi Lakapları

Ahmılı, Alabaş, Ali Polis, Altı, Altın Diş, Anasoncu, Asker, Ayvalı, Babıç, Bacak, Badali (Badi Ali), Badiniñ Hacca, Balık, Bece, Bıcınıñ Memik, Bobiş, Bostan, Boti, Burgu, Cappak, Ceveloğlu, Cingen Cemal, Cılı, Coge, Copcop, Corazın Kör,

Cüzden, Çaydanlık, Çeltek, Çolah Mısa, Çotur, Çölü, Dane, Delidülü, Deli Gadir, Deli Hamdi, Deli Nazmi, Deli Veli, Deniz Gezmiş, Dertli Veli, Dıbız, Dokuz Barnak, Domuz Burnu, Düdükçü, Düppülü, Ecevit, Elmalı, Eşşekçi, Et Topâ, Gafası Gırık, Gancık Gadir, Gara Deve, Gara Gova, Garakelle, Gaşı Gırık, Gavallı, Gazgarı, Gede Bayram, Genç Osman, Gereşin Oğlan, Gıgıram, Gıllı Babuç, Gır Yusuf, Goca Bıçak, Goca Memik, Goca Omar, Goca Sülü, Golak, Goril, Gorsan, Gozak, Gönnüoğlu, Gubuz, Gula, Guppak, Guru Musa, Güdül, Hanım Ağa, Hayto Goca, Hebebe, Hippi, Hombuluñ Gara, Homşu, Hortuk Gızı, Hotni, Höbüşün Veli, İbili, İmaz, İngiliz, Jandarma, Japonuñ Sarı, Kabaş, Kadaoğlu, Karadana, Keçeli, Kedibaşı, Kedibıyık, Kediş, Kel Gadir, Kelkezi, Keloğlan, Kemikdişi, Kepekçi, Kıvırcık, Kılı Ali, Killi Kamil, Kit, Kova Boy, Kör Bakkal, Kör Bele, Kör Bağa, Kör Hava, Körisi, Kör Müdür, Kör Sarı, Kumüt, Kuru Yusuf, Loşuñ Keloğlan, Maymun, Mercimek, Mimar, Müdür, Okka, Ompala, Ölüyiyen, Panter, Pamuk, Paşabahçe, Paşanıñ Oğlan, Pate, Pepe Ceylan, Poker, Popiş, Profösör, Pufunuñ Topal, Püstür, Rambo, Sakal, Sakar, Sarı Seydi, Seherlioğlu, Seksek, Sektiren, Soğulu, Sekturan, Şeflan, Şiribom, Üye, Tavık Apı, Tecavüzcü Coge, Teciriñ Hokka, Tekkol, Teslim, Tırlı, Tilki Omar, Tintin Ali, Tollunuñ Sadi, Ton Ali, Topal, Topbaş, Torba, Torna, Tunalı, Yalavır, Yanan Sarı, Yastapı, Yerebakan, Yiye Gancık, Yiye Hacı, Yumuş Akıl, Zehir, Zifir, Zoppeli (KK. 15, 43, 45, 46, 49, 51).

1.2.2. Aile Lakapları

Adaşlar, Alagadirler, Ali Çavuşlar, Ali Guşlar, Ali Polisler, Almancılar, Altılar, Askerler, Apıcılar, Avarlar, Balıklar, Bıcılar, Bulgurcular, Cabbaklar, Cangözler, Ceceler, Cıllılar, Cingenler, Çöpçüler, Çullular, Dalayudanlar, Daylaklar, Defçiler, Dekişler, Deli Bekirler, Dığlılar, Dümükler, Ebikler, Efeler, Erbaşlar, Eşşekçiler, Gafasıgırıklar, Gara danalar, Garadeveler, Gara Müdürler, Garartılar, Gavallılar, Giruspular, Glikler, Gocaomarlar, Gocasülüler, Gocuklar, Godişler, Goguşlar, Gopuklar, Gozaklar, Gubuzlar, Guru Musalar, Güccükler, Hobular, Hombullar, Hotniler, Höbüşler, İbililer, İmicenler, Kanbuğalar, Karadavutlar, Kavallılar, Kepekçiler, Keremler, Keşler, Koçaralar, Kolaklar, Konuklar, Kömünler, Köseomarlar, Külüstürler, Kürtmemikler, Lazlar, Malatyalılar, Mazotçular, Mekiler,

Memolar, Mencenler, Mortular, Onbirinciler, Palalılar, Palaydonlar, Pantılar, Papırlar, Paşalar, Pateler, Pehlivanlar, Periler, Pırhamışlar, Sarılar, Şakirler, Şıhlar, Şiferler, Tavukçular, Tilkiler, Tiller, Tollular, Topalar, Topbaşlar, Topalgadirler, Tornalar, Tozlar, Tüyler, Tüysüzler, Valizler, Vıcvıclar, Yaymalar, Yapışıklar, Yelekler, Yumalaklar, Yülütazılar, Zengingadirler, Zırılılar, Zortular (KK. 11, 23, 44, 47, 50).

1.3. AKRABALIK ADLARI

ABA: Abla

AĞA: Ağabey

ANA: Anne

BALDIZ: Erkeklerin eşlerinin kız kardeşleridir.

BİBİ: Teyze

BÖYÜK ANA: Annenin annesine denir.

BÖYÜK BUBA: Babanın babasına denir.

BUBA: Baba

CİCİ ANA: Üvey anne

ÇİÇİ: Büyükanne

DAYAZI: Dayıoğlu, Amcaoğlu için kullanılır.

EBE: Nine ya da doğum yaptıran kadındır.

ELTİ: Kocaları kardeş olan kadınlardır.

EMMİ: Amca

GAYIN: Kayın

GAYNATA / GAYINBUBA: Kayınbaba

GAYINNA: Kaynana

GELİN ABLA: İki taraftan akraba bayan

GÖRÜMCE: Kocanın kız kardeşi

HATUN: Erkeklerin hanımlarına seslenme şekli.

ÖVEY: Üvey

1.4. GÜN ADLARI

BAZARETESİ: Pazartesi

SALİ: Salı

ÇARŞAMBA: Çarşamba

BOLAVADINBAZARI: Perşembe

CÜMEYİ: Cuma

CÜMEYİERTESİ: Cumartesi

BAZAR: Pazar

Not: Cumartesi ve Pazar için çoğunlukla ‘‘Tatil’’ kelimesi kullanılmaktadır.

(KK.11, 21, 26, 48, 49, 51)

1.5. YER ADLARI

ÇEŞME: Çok tatlı ve şifalı olduğu düşünülen çeşmedir. ‘‘Bizim çeşmiye taa kötahyadan bile su dolmaya geliyeler.’’

EV GAYA: İçi yontulmuş kaya.

GELİN GİZ GAYASI: Hikâyesi efsaneler bölümünde anlatılmıştır.

KAKLIK: Büyükkarabağ kasabasının önüne set oluşturan çıkıntı tepedir.

KALE: Eski mezar kayalarının ve yeraltı oyuklarının olduğu bir alandır. Sivri bir tepe etrafında olduğu için kale denmiştir.

HASAN DÜŞEN GAYASI: Hasan adlı bir çocuğun düştüğü rivayet edilen kayadır.

MEYDAN: Kasabanın meydanına verilen isim. (KK. 11, 21, 25, 34)

1.6. KIYAFET ADLARI

1.6.1. Kadın Kıyafetlerine Verilen Adlar

BONCUK KEMER: Önlük üstüne takılan kemer.

CAMADAN: Entari içine giyilir. Entarinin içinden yakası görünen çiçekli motiflerle işlenen ya da renkli kumaşlarla dikilen yelek.

DON: Pantolon gibi bir alt kıyafetidir.

ENTERİ: Entari, bağı açık üst giysisi.

FİSTAN: Bayan elbisesi.

GÖYNEK: Entarinin içine giyilen, şalvar ya da donun üstünden görünen bir çeşit ince ve uzun kadın gömleği.

LAYLON BABIÇ: Daha çok mavi ya da siyah renkli olan naylon pabuç.

ÖNNÜK: Önlük.

PATİK: Örme çorap.

PEŞTAMAL: Eskiden zıbının üstüne bağlanan dokuma önlük.

ŞALVAR: Bol kesim kadın donu.

ŞİPİDİK TERLİK: Naylon ayakkabıların arkası kesilerek elde edilir.

ÜÇ ETEK: Eteği üç parçadan oluşan giysidir. Eskiden beri Karabağlı kadınların vazgeçmediği üniformadır.

YAZMA: Genç kızların ve orta yastakilerin tercih ettiği başörtüsü. Yazmaların etrafına oya yapılır. Oyalarda daha çok papatya, karanfil gibi çiçek motifleri kullanılır.

ZIBIN: Göynek ve entari arasına giyilen kalın üst giysi (KK. 1, 6, 12, 15, 16, 22, 27, 28, 34, 41, 52, 58).

1.6.2. Erkek Kıyafetlerine Verilen Adlar

ÇORAP İPİ: Erkeklerin eskiden çoraplarına doladıkları ip.

DEDE ŞAPKASI: İhtiyar erkeklerin tercih ettiği şapkadır.

IRASTIK: Lastik ayakkabı

KASKET ŞAPKA: Kasket

KÖRÜKLÜ ÇİZME / ÇARIK: Eskiden erkeklerin giydiği ayakkabı.

KUŞAK: Soğuklardan korunmak için daha çok yaşlıların kullanır.

MES: Namaz kılmak için giyilen ince deri ayakkabı.

TAKKE: Sıcak ve soğuktan başı korumak için giyilir (KK. 51, 55, 57).

1.7. KALIPLAŞMIŞ SÖZLER

1.7.1. Okşamalık

Anne, baba ya da yaşça büyük birisinin gönöl okşayıcı özelliği olan hoş a giden sözleridir.

Acar kızım/oğlum: Becerikli kızım/oğlum anlamındadır.

Ah benim akıllı yavrum: Çocuk genelde yavrum diye sevilir ve çocuğun zekâsını övmek için kullanılır.

Aman benim dapdatlı yavrum: Çok tatlı anlamında kullanılır.

Aman benim çöğür boylu yavrum.

Anasının da datlı dilli guzusu: Tatlı dilli anlamındadır.

Anasının tosunu: Uslu, az konuşan ve kilos u yerinde gibi anlamlara gelir.

Bidenecik guzum: Benim kuzum bir tane anlamındadır.

Canını yirin: Canını yerim anlamındadır.

Ciyerimin bölüğü

Ciyerine doyen

Datlı yavrum: Tatlı yavrum, anlamındadır.

Ellerini severin

Fidan boyunu seven: Fidan da genç ve uzundur. Bu okşamalık da uzun boylu çocuk ya da gençler için kullanılır.

Gara gözlü yavrum: Siyah gözlü çocuklar için kullanılan bir okşamalıktır.

Gınalı guzum: Elleri kınalı anlamında kullanılır ancak çocukların eli kınalı olmasa da bu okşamalık kullanılmaktadır.

Goçum benim

Gurban olurun seni verene

Issırırın etlerini

Körpecik yavrum

Önünde ölürün ha bi baya.

Yaha dillerini seven

Yaha güccük boylarını seven

Yaha senin Yaradan'ını seven

Yaha Yaradan'ını seven (KK. 8, 9, 18, 25, 31, 32, 39, 42, 47, 52, 53, 59).

1.7. 2. Öğütler

Yaşça büyük birisinin başka bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylediği sözlerdir.

Akgün ağarıp galmaz, garagün gararıp galmaz.

Akıllı tez gocar.

Aklını alanların göz otuna versin.

Aman oğlum gebi bi şey vercen diyenin peşinden gitme.

Ananın babanın sözünden çıkma: Ailenin onaylamadığı işlere kalkışma.

Bana bana yiğ de garnıyız doysun: Ekmeği katık ederek yemeğe bandırarak ye, yoksa doymayabilirsin.

Başkasının yanında bağdeş gurma.

Besmeleynen yat, besmeleynen kak.

Bilmediğin yerlere gitme.

Böyüklerin önünü kesme: Senden büyüklere yol ver.

Buyuranınan osd.ran yorulmazımış.

Eliş sözüne bakma: Kendinle ilgili kararları kendin ver.

Erinin hatırını gırma.

Eşişe itaat et.

Eşşeğini sağlam gazığa bağla: Tedbirli davran.

Gız boğazı gaz boğazıdır.

Helal gazancın başında gavgı olmaz.

Köpeğe gem vurma; kendini beygir (at) sanır.

Sus gücüğün, söz böyüğündür.

Uyuyanın üstüne ya çapıt ya şepit örtceş.

Yarın ölcekmiş gibi ibadet etceş, hiç ölmeycekmiş gibi çalışcaş.

Zengin diye diye maldan, yiğit diye diye candan ederler.

(KK. 8, 9, 18, 19, 25, 27, 31, 32, 39, 44, 54, 55, 58)

1.7.3. Uğurlama ve Karşılama

Allah’a ısmarladık.

Bize de buyurun.

Bunu saymeyız.

Buyurun gelin.

Güle güle, gene buyruş gelin.

Hoş geldin sefa geldin.

Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz.

Sağlıcanan galıñ.

Uğurlar olsun, gine bekleriz (KK. 8, 9, 18, 25, 31, 32, 40, 52, 59).

1.7.4. Yemin

Yeminin sözlük anlamı Allah'ı ya da kutsal bir şeyi tanık göstererek bir olayı doğrulamaktır. Boş yere yemin etmek çok kötü ve günah kabul edilir. Yöredeki yeminler şu şekilde sıralanabilir:

Aha şuraya yazıyon...

Allah canımı alsın ki.

Anam avradım olsun.

Allah çocuklarımıñ yüzünü görmeyi nâsib etmesin.

Ekmek çarpsıñ.

Essah söyleyyon : Gerçek söylüyorum.

Evime varmeyen.

Gur'an'a el basen: Kur'an'a el basayım.

Gur'an çarpsıñ: Kur'an çarpsın.

İki gözüm önüme aksıñ.

Ölümü gör / Ölümüöp.

Şertossuñ: Şart olsun.

Şurdan kakıp da şurıya oturmak nasip olmasıñ.

Töbe ossun / Töbeler töbesi ossun: Tövbeler olsun.

Valla / Vallahi billahi (KK. 9, 18, 22, 25, 27, 31, 32, 39, 49).

1.7.5. Diğer Kalp Sözler

Ağzından yel alsın: Böyle konuşma (gerçekleşmesinden korkulduğu için).

Allah aşkına.

Allah, Halil İbrahim bereketi versin.

Allah versin, hadi başka gapıya.

Allah'a şükür / Çok şükür, bin şükür.

Allah'ını seversin.

Başığın, gözüğün sadakası olsun.

Benzetmek (göstermek) gibi olmasın.

Bi zahmet.

Bugün var, yarın yok.

Destur, kışt.

Ele güne garşı: Herkesin içinde ayıp.

El adama ne der: Bir şeyi yapmaması konusunda uyarmak. Ele rezil oluruz.

Gözünü seven.

Gulakları çıñlasın: Birini anarken söylenir.

Gurban olen / Gurban olduğum.

Hak var, adalet var.

Hayırlı işler.

Hoş bulduk / hoş gördük.

Höküm Allah'ın: Ölüm sonrası söylenir.

Kolay gelsin.

Günahını almiyen: Günahını almayayım.

Küersen küs be: Küsen kişiye söylenir.

Ölmez de sağ olursam: Ölmezsem.

Sağ ol / Sağ olasın.

Sizden eyi olmasın: İyi birinden bahsederken söylenir.

Sizlere ömür: Biri öldüğünde söylenir.

Sözüm oña.

Tasara gonusma: Rast gele konuşma.

Yarına çıkarsam: Ölmezsem (KK. 5, 8, 9, 18, 25, 31, 32, 39, 49, 50, 51, 58).

1.8. DİL ÖZELLİKLERİ

Büyükkarabağ köyündeki dil özelliklerini alfabetik olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

AĞLIYE: Ağlıyor

ALMASSAN: Almazsan

AĞNAMAK: Anlamak

BABIÇ: Pabuç, Ayakkabı

BACCE: Bahçe

BADILCAN: Patlıcan

BARBAT: Berbat

BARNAK: Parmak

BAZAR: Pazar

BÖCÜK: Böcek

BÖYÜK: Büyük

BÖYÜN: Bugün

BURDA: Burada

CIBAN: Çıban

DABANCA: Tabanca

DAKMA: Takma

DAŞ: Taş

DATLI: Tatlı

DAVŞAN: Tavşan

DEĞEL: Değil

DEYE: Diye

DOMURCUK: Tomurcuk

DUTEN: Tutayım

DUZ: Tuz

EDACAMIŞ: Edecekmiş, yapacakmış

ESSAH: Gerçek

EVERMİYE: Evermiyor

EYİ: İyi

GABAK: Kabak

GAÇMAK: Kaçmak

GAD GAD: Kat kat

GADİFE: Kadife

GAFA: Kafa

GALDI: Kaldı

GALMAK: Kalmak

GAMIŞ: Kamış

GAN: Kan

GANAD: Kanat

GANDİL: Kandil

GANMAK: Kanmak

GARA: Kara
 GARDAŞ: Kardeş
 GARGA: Karga
 GARIŞDIRMAK: Karıştırmak
 GARPIZ: Karpuz
 GARŞI: Karşı
 GATMAK: Katmak
 GATMER: Katmer
 GAVAK: Kavak
 GAVRILMAK: Kavrulmak
 GAYINNA: Kaynana
 GAYLI: Artık
 GEBİ: Gel bi
 GELİYE: Geliyor
 GET: Git
 GEYİNMEK: Giyinmek
 GILIF: Kılıf
 GIR: Kır
 GIRMIZI: Kırmızı
 GISGANIRIN: Kıskanırım
 GIYAMED: Kıyamet
 GIYMAK: Kıymak
 GIYMATLI: Kıymetli
 GIZ: Kız
 GOCAMAN: Kocaman

GOL: Kol

GOMUŞ: Koymuş

GORDÜM: Gördüm

GOYUN: Koyun

GÖY: Gök, gökyüzü

GÖZEL: Güzel

GUCCÜK: Küçük

GURTULMAK: Kurtulmak

GURU: Kuru

GUŞ: Kuş

GUYU: Kuyu

GUZEL: Güzel

GUZU: Kuzu

HAŞGEŞ: Haşhaş

ISCAK: Sıcak

İMDAD: İmdat

KAHGA: Kahkaha

KAKİL: Kâkül

KİNOT: Kilot

KUSERİM: Küserim

LEPLEBİ: Leblebi

MEVLE: Mevla

NADDIYAN: Ne yapıyorsun

NASI: Nasıl

NASOLSA: Nasıl olsa

NİNİYİM: Ne yapayım

ORUYA: Oraya

PENÇİRE: Pencere

SEVİYE: Seviyor

SUFRA: Sofra

ŞİNDİ: Şimdi

TASARA: Rasgele

TAVIK: Tavuk

TENİKE: Teneke

TENİŞİR: Teneşir

UFECİK: Ufacık

ÜNNEMEK: Çağırarak

VARIDI: Vardı

VERMİYE: Vermiyor

YANIYE: Yanıyor

YANNIŞ: Yanlış

YIMIRTA: Yumurta

YIMIRTLAMAK: Yumurtlamak

YÖRÜMEK: Yürümek

ZALIM: Zalim

ZEHER: Zehir

ZOBA: Soba

İKİNCİ BÖLÜM
ANONİM ÜRÜNLER

2.1. MANZUM ÜRÜNLER

2.1.1. Mâni

“Türk hece vezninin genellikle 7 ve 8’lisi ile dört mısralık bir bütün içinde kendine özgü ezgisi ile söylenen manzumelere mâni adı verilmektedir” (Aydın, 2000: 2).

“Mâniler, yazarları bilinmeyen Türk Halk Edebiyatı ürünleridir. Çoğunlukla dört mısradan oluşan bu küçük ve müstakil şiirler, edebiyatımızın en güzel, en canlı anonim örnekleridir” (Öztürk, 1999: 1).

Doğan Kaya’nın yaptığı tasnifte maniler konularına göre şu şekilde ayrılır: 1. Sevdâ Manileri, 2. Şehir Manileri, 3. Cinsel Konulu Maniler, 4. Ramazan Manileri, 5. Millî Hislerle Söylenmiş Maniler, 6. Mektup Manileri, 7. Hayvanlarla İlgili Maniler, 8. Askerlik Manileri, 9. Gelin-Kaynana Manileri, 10. Tatlılarla İlgili Maniler, 11. Öğüt Manileri, 12. Sosyal Konulu Maniler, 13. Felek İçin Söylenmiş Maniler, 14. İsimlerle Kurulu Maniler, 15. Gurbet Manileri, 16. Anne İçin Söylenmiş Maniler, 17. Sünnet Manileri, 18. Meslek Manileri, 19. Mezar Taşı Manileri, 20. Kabadayı Manileri, 21. Nazarla İlgili Maniler, 22. Kardeş Manileri, 23. Irmak Manileri, 24. Politik Maniler, 25. Fotoğraf Arkası Manileri, 26. Tarih Bildiren Maniler. (Kaya, 2004: 80)

Büyükkarabağ mânileri çoğunlukla düz mâni niteliği gösterir. Bu mâniler, dört dizeden oluşmaktadır ve her dizede çoğunlukla yedi hece bulunmaktadır. Ancak artık mânilerle de karşılaşılmamıştır. Artık veya yedekli mâni de düz mâniye bir veya birkaç dizenin eklenmesi şeklinde oluşmuş mânidir. Yörede kesik mâni ve cinaslı mâniye de rastlanmamıştır. Tespit edebildiğimiz yöre mânileri şunlardır:

2.1.1.1. Sevdâ Mânileri

“Batçelerde olur kiraz
Gız idersin bana fazla naz
Etme başa bu nazi
Gel bize bazı bazı” (KK.7)

“Bir göz gordüm yeşil
Denizin derinliklerine inmiş
Bir göz gordüm mavi
Bulutlara binmiş” (KK. 35)

“Sepet sepet yımırta
Sakın beni unutma
Unutursan kuserim
Mektubuğu keserim” (KK. 12)

“Dozer geliyor dozer
Çekiliş yoldan ezer
Benim varacağım oğlan
Memet Ergül’e benzer” (KK. 52)

“Mavi taksi geliye
Camları çatlak çatlak
O da beni seviye
Gözleri patlak patlak” (KK. 31)

“Lamba ışık vermiye
Tozunu sildirmiye
Annem beni evermiye
Okulum bitmeyince” (KK. 19)

“Dokuz kişi sev
Onuncusu ben olayım
Gerçekten beni sev
Soñuncusu ben olayım” (KK. 35)

“Eşarbımı yıkadım
 Tele nası sereyim
 Kırk yıllık arkadaşım
 Ben nasıl kuseyim” (KK. 35)

“Mani benim ezberim
 Gan ağılye yüreğim
 Ben o yarin yolunu
 Ölene dek gozlerin” (KK. 5)

“Yine vardır bulanığı havanın
 Şahin döner sağ yanına yuvanın
 Gecesi araf gündüzü bayram
 Seniñ gibi bir güzeli seveniñ” (KK. 28)

“Evlerinin öñü yonca
 Yonca kalkmış dam boyunca
 Bu yoncayı kim biçecek
 Celal olan olmeyınca” (KK. 8, 12)

“Mendiliñ ucu oya
 Ben vuruldum siziñ soya
 Soyuñuzdan bir yar sevdim
 Saramadım doya doya” (KK. 12, 17)

“Şu dereniñ oylumuna
 Guşlar konar yaylımına
 Gurban olam sarı gelin
 Geldik yoluñ ayırımına” (KK. 35)

“Sandığımı açamadım
 Çeyizimi saçamadım
 Yedi köyün yedisinden
 Gurtulup da kaçamadım” (KK. 5, 8)

“Sarı gelin suya gider
 Suyolunda çalım eder
 Çalım etme sarı gelin
 Ben cahilim aklım gider” (KK. 53)

“Altın yüzük ulanmaz
 Suya atsañ bulanmaz
 El kirli değil mi?
 Gurban olsañ inanmaz” (KK. 10)

“Görmüş seni bazarda
 Sen seçerken lahana
 Her hafta gelir artık
 Göreyim diye bir daha” (KK. 36)

“Açacak sana gollarını
 Bekleycek saña goşmanı
 Sende durmeycañ
 Belli ki hislerin aynı” (KK 12, 36)

“Bahçelerde olur kiraz
 Kız ediyen baña fazla naz
 Etme baña bu nazı
 Gel bize bazı bazı” (KK. 34)

“Gara gara tavıklar
 Gayalara yumırtlar
 Sevda çeken çocuklar
 Çay içerken yumurtlar” (KK. 10)

“Eviniñ önü pınar
 Elimi soksam doñar
 Ne gız ne gelin
 Yürekli mana yanar” (KK. 47)

“Gadifeden yeleşim
 Seni sevdim meleğim
 Sende beni biraz sev
 Rahat olsun yüreğim” (KK. 23)

“Guzumu otlatırım
 Hendekten atlatırım
 Eğer beni unutursan
 Gozünü patlatırım” (KK. 10, 23)

“Merdivenim kırkayak
 Kırkına bastım dayak
 Yârim geliyor deseler
 Goşarım yalın ayak” (KK. 8, 23)

“Gırık bir desti
 Senden ümidi kesti
 Bırakıp da gidince
 Güz gülleri esdi” (KK. 10, 12)

“Seven unutulmaz
 Unutan sevmemiştir
 Sevip de unutmuşsa
 Sevmesini bilmemiştir” (KK. 35)

“Atlılar geliye atlılar
 Boynu kravatlılar
 Benimle laf yarıştırye
 İşkembe suratlılar” (KK. 18, 24, 59)

“Elma attım denize
 Geliye yüze yüze
 Yârim bahaneñ yoksa
 Su içmeye gel bize” (KK. 18)

“Elmayı yüke godum
 Belini büke godum
 Yârin elinden aldım
 Boynunu büke godum” (KK. 18)

“Esnek esnek getirir
 Esnek gasnak getirir
 Benim gocalar da samanlıkda
 Bahtsız oturur” (KK.29)

“Fasulyeyi guruttum
 Pişirmeyi unuttum
 Gel yârim gonaşalım
 Baccede buluşalım” (KK. 8)

“Atam dutam ben seni
 Şekere gatam ben seni
 Akşam baban gelende oy
 Önüne atam ben seni” (KK. 47)

“Derdimizi derdimize gatalım
 Yükümüzü yükümüze çatalım
 Hangimizin derdi ağır gelirse
 Ona çoban tutalım” (KK.16)

“Altın yüzük ulanmaz
 Suyu atsan bulanmaz
 El gızı değil mi?
 Gurban olsan inanmaz” (KK. 29, 58)
 “Bostanlarda fasulye
 Anam gitti gezmeye
 Ben anamdan öğrendim
 İnci boncuk çizmeye” (KK. 29, 58)

“Goyunum var gocaman
 Gaybolursa araman
 Ben bir Türkmen gızıyın
 Şehirliye yaraman” (KK. 29, 58)

“Ah yar beni yar beni
 Yârem derin yer beni
 Kirpiğini neşter et
 Gözleriyle yar beni” (KK. 5, 29)

“Akşam pilavı pişirdim
 Yine karnımı şişirdim
 Ben çok mani bilcektim
 Defteri yola düşürdüm” (KK. 18)

“Al şalım yeşil şalım
 Dünyayı dolaşalım
 Sen yağmur ol ben bulut
 Maçkada buluşalım” (KK. 12, 21)

“Amcaoğlu damdadır
 Beş parmağı gandadır
 Gittim ganı silmeye
 Dedi gönlüm sendedir.” (KK. 15, 45)

“Karanfilin ta burda,
 Neler vardır sabırda.
 Dünyada buluşamadık,
 Buluşuruz kabirde.” (KK. 7, 12)

“Ayva sarısı yârim,
 Limon sarısı yârim.
 Ben senden ayrılamam,
 Lafın doğrusu yârim.” (KK. 19, 33)

“Bahçelerde badılcan
 Ben askere yazılcan
 Ben askerden gelince
 On beş yaşında kız alcan” (KK. 30)

2.1.1.2. Gelin Kaynana Mânileri

“Baba bağı niniyim
Geçti çağı niniyim
Ben ekmeği yavan yidim
Seniñ yağı niniyim” (KK. 8)

“Masanın üstünde sünger
Annem kendini üzer
Üzme anne kendiñi
Damadıñ beni sever” (KK. 17)

“Ak tavuk almadıñ mı?
Kümeşe koymadıñ mı?
Gözün kör olsun gaynana
Sen gelin almadıñ mı?” (KK. 23)

2.1.1.3. Şehir Mânileri

“Treniñ perdesi,
Şıkır şıkır perdesi.
Karabağ’ı sevmeyen,
Bulaşık tençiresi” (KK. 18, 45)

“Masanın üstünde pekmez
Bu pekmez bize yetmez
Afyon’un kızları da
Çantasız gelin gitmez” (KK. 12)

2.1.2. Türkü

Türkü sözcüğü, "Türk" sözcüğüne Arapça "î" ilgi ekinin getirilmesiyle meydana gelmiştir. "Türk'e özgü, Türk'e has, Türk'ün" anlamına gelen bu söz zamanla halk ağzında küçük ünlü uyumuna uygun hâle gelerek, "Türkü" şekline dönüşmüştür.

“Duygu, düşünce, hayal ve birey ya da toplum olarak doğumdan ölüme kadar yaşanan, insan ve toplumda iz bırakan bütün olayları dile getiren, sevinçli ya da üzüntülü zamanlardaki coşku ve heyecanı yansıtan, kaynakları genellikle ozan, türkü yakıcı ve söyleyicisi kişilerden oluşan, hangi edebiyat şubesine ait ya da hangi biçim ve türde ortaya çıkmış olursa olsun halka mâl edilerek anonimleşen, şölende, düğünde, toplantıda ve her türlü icra ortamında dillerden düşürülmeyen, icracısı, icra ortamı ve konusuna göre kendisine has bir ezgiyle söylenilen manzum ürünlerdir. (Yakıcı, 2007: 44)

“Halkın ruh hâlini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı olayları yansıtan; hece ölçüsüyle ve bir veya dört mısralı ana bölümlere çoğu defa bağlantıların getirilmesiyle söylenen manzum ve ezgili anonim ürünlere türkü denir.” (Kaya 2004: 148)

Türküler ezgileri, konuları ve yapıları bakımından sınıflandırılır. I. Ezgilerine göre türküler: Usûllüler ve Usûlsüzler olarak ikiye ayrılır. II. Konularına göre türküler: 1. Ninniler, 2. Çocuk Türküleri, 3. Doğa Türküleri, 4. Aşk Türküleri, 5. Kahramanlık Türküleri, 6. Tören Türküleri, 7. İş Türküleri, 8. Karşılıklı Türküler, 9. Ağtlar (Ölüm Türküleri), 10. Oyun Türküleri. III. Yapılarına Göre Türküler: 1. Bentleri Mani Dörtlükleriyle Kurulan Türküler, 2. Bentleri Dörtlüklerle Kurulan Türküler, 3. Bentleri Üçlüklerle Kurulan Türküler, 4. Bentleri Beyitlerle Kurulan Türküler. Ayrıca söylendikleri yöreye göre de adlandırılırlar. (Dilçin, 1995: 290).

Türkülerde asıl anlatımın gerçekleştiği bölümlere bent denir. Her bentten sonra aynen tekrarlanan bölümlere ise kavuştak ya da bağlama denir.

Büyükkarabağ'da türküler daha çok anne veya ninelerinden öğrenile gelmiştir. Radyo ve televizyondan da öğrenilen türküler vardır. Bu türkülerin bir kısmı da Emirdağ yöresine ait olup o ilçeye yakın olması sebebiyle bu köyde de söylenmektedir.

Büyükkarabağ köyünde türküler genellikle liriktir. Aşk, bağlılık, sitem, hasret gibi temalar işlenmiştir. Tespit edilen türkülerin konusunun tümü aşk olduğu için konularına göre sınıflandırılmamıştır. Tespit ettiğimiz bazı türküler şöyledir:

2.1.2.1. Hikâyesi Tespit Edilebilen Türküler

1.Guyunun Başı

Hikâyesi:

Karabağ'da oğlanın sevdiği kızı oğlanın annesi hiç sevmiyormuş. Kız bunu bildiği için başka bir oğlana varmış. Bunu duyan genç annesine çok kızmış ve sevmelere doyamadığım başka birine varıyor, bana onu almazsan bende buralardan çeker giderim demiş. Annesi de bu duruma çok üzülüp çok üzölmüş hasta olmuş.

GUYUNUN BAŞI

Guyunun başına guş yuva yapmış
Yuvanın yanına bir gelin yatmış
Yuvanın yanına bir güzel yatmış
Bir güzel yatmış, bir gelin yatmış

Seni sevmelere gıyamadığım
Gitmiş bir kötünün koynuna yatmış
Varmış da bir kötünün goynuna yatmış
Canım anam, gadın anam, bal anam
Sevdiğimi al anam al güzel anam
Eğer gidip o kızı bana almassan
Beni buralarda arama anam
Ey güzel anam. (KK. 22)

2. Koyun Güdene Vurulur muyum?

Hikâyesi:

Mehmet, çobandır. Başkalarının koyunlarını güderek geçimini sağlar. Koyununu güttüğü evin kızı Emine, Mehmet'e âşık olur. Ama kimseye bir şey

diyemez. O sıralarda kızın babası Emine'yi başkasına vermiştir. Emine hem aşk acısı hem de kötü birine yar olmanın sıkıntısıyla dövünürken Mehmet'in haberini duyar. Mehmet koyunları güderken koyunlar ormana doğru kaçmıştır. Mehmet'te onların peşinden gider ve bir daha dönmez. Mehmet ölmüştür.

KOYUN GÜDENE VURULUR MUYUM?

Yaylıya yokarı yorulur muyum
Ben goyun güdene vurulur muyun
Eğer goyun güden beni almassa
Gedip bir kötüye yar olur muyun

Goyunum ormana daldı
Ağladı galdı yar dedi galdı
Yaylıya yokarı yorulur muyum
Ben goyun güdene vurulur muyun

Giden de bir kötüye yar olur muyun
Giderken koyunum ormana daldı
Ardımdan sevdiğim ağladı galdı
Yar bende bedî galdı (KK. 30)

3. Döne Kız

Hikâyesi:

Büyükkarabağ'da Döne adında güzeller güzeli endamlı boylu poslu bir genç kız varmış. Köyde tüm gençler Döne'ye âşıkmiş. Gıldolak lakaplı aileden bir genç olan Ali, Döne'ye vurulur. Kuyunun başında gördüğü bu kız da Ali'ye vurulur. Ali bu güzellik karşısında bu türküyü yakar.

DÖNE KIZ

Gıldolağın eğlencesi garadaş
Ne anam ne babam ne gardaş
Eller ne gardaş
Yeğin olur Ali kelin ekini

Topta bulmuş Döne kızın tekini
 Arayı arayı döneyi buldum
 Kuyuda buldum
 Döne'nin yolun ben de vuruldum (KK. 34)

4.Seni Verdiler

Hikâyesi:

Büyükkarabağ'da bir delikanlı bir kızı çok sever. Ama kızın ailesi vermez. Oğlan ailesini ne kadar dünür gönderse de kızın ailesi kızı vermez. Gencin askerliği yaklaşır ve askere gider. Askere gittiğinde kızı başkasına verirler. Delikanlı da askerde şehit olur.

SENİ VERDİLER

Aman ne zalımmış sizin sülale
 Ben seni seviyom elaleme ne (2)
 Nasip olur ben askere gidersem
 Anan seni verir yedi yetene yedi yetene
 Anan seni verir dünür gelene
 Askere gidiyom günü saymadan
 Ayırdılar beni yâre doymadan (2)
 Tabutumu biraz açında bakın
 Gözüm açık gider yalan dünyadan (2)
 Pancardan geliye tanıyamadım
 İnce beline sarılamadım (2)
 Benim yârimi bir kötüye verdiler
 Gözümü yârimden ayıramadım (2) (KK. 46, 59)

5. Cevizin Yaprığı Dal Arasında

Hikâyesi:

Zamanında yakışıklı mı yakışıklı bir genç Fadime diye bir kızı âşıkmiş. Ama onu başka bir kızla evlendirmişler. Fadime gelin olup evlenince arkasından türkü yakmış. Fadime evlenirken bu delikanlı da uzaktan izlemiş olup bitenleri. Bir ara

Fadime'nin evinin önündeki zerdali ağacının arasından Fadime'nin gınalı elini görmüş. Türküde geçen zerdali ağacı da oradan gelir.

CEVİZİN YAPRAĞI DAL ARASINDA

Cevizin yaprağı dal arasında,
Güzeli severler bağ arasında,
Bağ arasında.
Üç beş güzel bir araya gelmiş de,
Benim sevdiceğim yok arasında,
Yok arasında.

Evlerinin önü zerdali ağacı,
Pençireden gördüm gınalı eli,
O nazlı yârın.
Benim sevdiceğim, domurcuk yüzlüm,
Sensiz lokmaları yiyemez oldum,
Yudamaz oldum. (KK. 28)

6. Cemil

Hikâyesi:

Cemil'e pek çok kız âşıkmiş. Yağız, delikanlı bir gençmiş. Bu genci Fatma diye bi kız sevmiş. Cemil'de Fatma'ya vurulmuş. Cemil aşkından ince hastalığa yakalanmış. Bu aşk Cemil'i öldürmüş. Fatma Cemil'i kaybetse de aşkından vazgeçmemiş. Bu aşk uğruna türküler yakmış.

CEMİL

Gezmedim yorulmadım Cemil Cemil
Gezmedim yorulmadım boş yere Cemil Cemil
Boş yere gırılmadım
Sana benzer dünya da Cemil Cemil

Sana benzer dünyada bir başka bulamadım Cemil Cemil
 Bir başka bulamadım Cemil Cemil
 Anan öle cemil baban öle Cemil
 Yetim galasın cemil Cemil

Benim olasın cemil Cemil
 Kayalıkda bir guş var cemil Cemil
 Kayalıkta bir kuş
 Kanadında gümüş var cemil Cemil

Yârim gitti gelmedi Cemil Cemil
 Elbet bunda bir iş var Cemil Cemil (KK. 13)

7. Çeşme Başı

Hikâyesi:

Mehmet adında bir genç Döndü diye bir kızı seviyor. Döndü her gün bacılarıyla su doldurmaya gidermiş. Mehmet de onu görmek için devamlı çeşme başına gidermiş. Mahallenin çocuğuyla mektuplar göndermeye başlamış ama hiç cevap alamamış. Çünkü çocuk mektubu kıza değil ablasına veriyormuş. Kız da ablamı seviyor diye Mehmet'ten ümidini kesmiş ve evlenmiş.

ÇEŞME BAŞI

Gır at almış yol mu dayanır
 Nazlı yar uyur uyur uyanır
 Benim döndüm gelin olmuş gidiyor
 Aman Allah buna can mı dayanır.

Suya gider sucuların sucusu
 Döndüm keklik olsa bende avcısı
 Önünden gidiyor çifte bacısı
 Aman Allah buna can mı dayanır.

Döndüm gelin olalı yüzüm gülmüyor
 Mekdubuma cevap vermiyor
 Kötü kocan kıymetini bilmiyor
 Ahretinde sorgusu yok döndümün (KK. 11)

2.1.2.2. Hikâyesi Tespit Edilemeyen Türküler

1. AL BASMADAN DONU VAR

Al basmadan donu var
 Aman yavrum leleylem
 Suva giden yolu var ninenaynam
 Al oğlan sevdiğini

Aman yavrum yürü leylem
 Şu dünyada ölüm var ninanayram
 Al oğlan sevdiğini
 Aman yavrum yürü leylem

Şu dünyada ölüm var ninenaynam
 Al giydim alsın diye
 Aman yavrum lileylar
 Mor giydim sarsın diye ninanayram
 İsteyene varmadım
 Aman yavrum yürü leylem ninanayram (KK. 56)

2. GÜL VERECİM

Gel hele gel hele gül verecem
 Nası olsa goynuna ben girecem
 Aşağıdan gelen eli develi
 Gız başın böyümüş gelin olalı
 Ben seni küçükten seven oğlan (KK. 25)

3. MEŞELER GÖVERMİŞ

Meşeler gövermiş varsın göversin
Söyleyin yârime durmasın gelsin
Korkmasın kötünden dediğini alsın
Kötü adamın var ömrünü yok eder (KK. 59)

4. KİNOTLU DİYORLAR

Kinotlu diyolar kil ocâna
Macir donu giymiş yar bacâna
Azrail can almaya geldi
Arkamda sevdiğim var dimedin mi

İşliğimi işliğıme ekledim
İğnesini cigerime sapladım
Önüne bağlamış yandımdan önlük
Cigerim yanıye yar göynük göynük

Havada uçan ganadı kara
Gette nasibini yadlardan ara
Yağrim niineydim bu kadar malı
İşte görünüye dünya halı

Nirden geliye bu parlak camlar
Yâri görmek iste çıkası canlar
Yârim sen askere bende okula
Ayrılık gülünü alda kokla

Dolamaçtan gider yârin koyunu
Gece açmış göremedim boyunu
Yeşili guşanmış alın üstüne
Tereyağ sürmüş balın üstüne

Yârim senin geleceğini bileydin
 Gül yağı dökerdim yolun üstüne
 Sürüler içinde sürmeli koyun
 Şafaklar atıya gel yârim soyun

Yârimin işliğı sarıdır solmaz
 Yâri gurbet ellere bağlasak durmaz
 Ayağına giymiş kara yemeni
 Sallanma sallanma sevdiğim öldürme beni. (KK. 57)

5. TOP TOP KÂKÜL

Top top edip kâkilini darama
 Beni goyup bir yar daha arama
 Beni gor da ararsan
 Gırılsın golların onu sarama

Yaz gelir leylek uçar havada
 Allı gelin yolma yolar ovada
 Ver elini ver elime gidelim
 Kötü kocan dönsün kalsın yuvada

Sular akmayınca durulmazmış
 Gönül sevmedikçe yorulmazmış
 Ellerin anası darılmazmış
 Oğlan senin anan ne zalımmış

Su olupda testisine golduğum
 İnce beline semer olduğum (KK. 55)

6. ÇEŞME

Çeşmenin başına bir güzel yatmış
Güzelin goynuna guş yuva yapmış
Benim sevmelere kıyamadığım
Yanmış da kötünün goynuna yatmış

Yaz gelince bağlar döker gazeli
Orta yerde sevdiğimin mezarı
Kemer mi yaptırdın ince beline
Canımı koymuşum senin yoluna

Yağmur yağar akar gider karına
Günlerim geçiyor arzu zarına (KK. 35)

7. EBER'DEN YÜKLEDİM

Eber'in gölünden yükledim gamış
Nazlı yar elini böğrüne gomuş
Dünür saldım zalım baban vermemiş
Emmimin oğluna verili demiş
Ağlatman güzeli dengine verin. (KK. 17)

8. MÜHÜR GÖZLÜM

Mühür gözlüm seni elden
Gısganırın gısganırın
Uçan guşdan esen yelden
Gısganırın gısganırın
Yağan gardan esen yelden
Gısganırın gısganırın
Havadaki turnalardan
Su içtiğin gurnalardan
Giyindiğin urbalardan
Gısganırın gısganırın

Beşikte yatan guzudan
 Hem oğlumdan hem kızımдан
 Ben seni senin gözünden
 Gısganırın gısganırın (KK. 31)

9. İSTANBUL YOLLARI

İstanbul yolları tikendir tiken
 Kör olsun tikenı yola diken
 Gurbetlik değel mi belimi büken
 Geddin İstanbul'a mesken mi dutduğ
 Orda güzel gördün beni mi unuttuğ
 Sılıya gelmemeye temin mi etdiğ
 Sılaya gel kara gözlüm sılaya (KK. 28)

10. BİR ÇİFT GÖRDÜM EMİRDAĞI'NDA

Gederken yolun sağında
 Bir çit güzel gördüm Emirdağı'nda
 Sordum güzel sen kimlerin nesisin
 Açtı gollarını sardı boynuma
 Ak geyunun ardında gara baş kuzu
 Her yiğid alamaz sevdiği gızı
 Sular akmayınca durulmazmış
 Gönül sevmeyince yorulmazmış
 Ellerin anası darılmazmış
 Oğlan senin anan ne zalımmış. (KK. 59)

11. GÜVERCİNİM SÜT BEYAZ

Güvercinim süt beyaz
 Yine geldi bahar yaz
 Kurban olam Allah'ım da
 Seveni sevene yaz
 Ninna ninna hop ninnayı ninnayı
 Gel oynayı oynayı ninna ninnaa (KK. 53)

12. POŞU

Başına bağlamış poşu
 Düğünden geliye gönlümün guşu
 Gönlümün guşu
 Keklik gibi şekli çıktı
 Yokuşu güler oynar
 Karabağın güzeli anam güzeli (KK. 22)

13. DAĞLARIN BAŞI

Dağların başına karlar yağdı
 Bu garip başıma neler geldi
 Ağladım kimseler bilmez halimi
 Geçtiğim köprüler yıkıldı kaldı
 Var git nazlı yar, ben senin değilim
 Benim yârim öleli dört yıl oldu. (KK. 51)

14. SARI GELİN

Sarı gelin suya gider
 Su yolunda çalım eder
 Çalım etme sarı gelin
 Ben cahilim aklım gider
 Ben cahilim aklım gider
 Evlerinin önü yoldur
 Yoldan geçen karakoldur
 Kurban olam sarı gelin
 Gel destini buradan doldur
 Gel destini buradan doldur (KK. 31)

15. ELEDİM

Eledim eledim höllük eledim
 Aynalı beşikte canan bebek bekledim
 Büyüttüm besledim asker eyledim
 Gitti de gelmedi canan buna ne çare
 Yandı ciğerim de buna ne çare

Bir güzel simadır aklımdan
 Aşkın sevdasını canan sineme saran
 Bizi kınamasın ehli dil olan
 Gitti gelmedi canan buna ne çare
 Yandı ciğerimde buna ne çare (KK. 47)

16. ODUNA GİDER

Oduna gider oduna
 Ali derler adına
 Biz Aliye kız bulduk
 Güllü derler adına

Ak giymiş kara giymiş
 Fistanı yere değmiş
 Ali namaz kılarken
 Güllü horozu yemiş (KK. 1)

17. VARMAN BİTLİ ÇOBANA

Varman kızlar varman
 Bitli çobana
 Yaz gelince alır gider yabana
 Ak koyun alırdı karabaş kuzu
 Her yiğit alamaz sevdiği kızı
 Tuz vermiş de suya sürmüş davarı
 Çoban ne meraklı vurur kavalı

oban yatağı suyun eteği
 Çobanın yoldaşı koyun köpeği
 Varman kızlar varman
 Bitli obana
 Yaz gelince alır gider yabana (KK. 13)

18. YAR SEVDİM EMİRDAĞ'DAN

Yar sevdim Emirdağ' dan
 Aslında Garabağ' dan
 Gülüm böyle olmuyor
 Dünür salayım baylı
 Aman yar yandım yar
 Öldüm yar (KK. 52)

19. AY OĞLAN

orabını ördüğüm
 Oğlan oğlan ay oğlan
 Var derdine yandığım
 Hele yandığım ay oğlan
 Var derdine yandığım

Sana yandığım ay oğlan
 Sana hasta demişler
 Oğlan oğlan ay oğlan
 Var derdine yandığım
 Hele yandığım ay oğlan (KK. 22)

20. GEL HELE

Yaylaya gidiyem yorulur muyum?
 Ben koyun güdene yorulur muyum?
 Gel de hele ne verecem
 Yayladan geliyem gül verecem

Beni görüp yönünü öte dönderme
 Nasolsa goynuna ben gircem
 Simli yazmanın ucunda oya
 Eğer bir öpeyim yar doya doya

Sinin üzerinde bal mı yalanır
 Kötünün goynunda yorma elini
 On iki yalımın ikisi beyaz
 Bekleme nazlı yar geceleri ayaz

Bir rakı doldurdum güllü şişeye
 Yar beni görünce dolan köşeye
 Yeşil aynam düştü dereye
 Düşmüşüm köşüyü Allah (KK. 31)

21. CEVİZ AĞACI

Yârim ırgalama ceviz ağacını
 Yârim hasta mı olmuş
 Kayadan indim yemiş
 Yarâ saldım yemiş
 Yar kendi gelsin demiş
 Alacağım diye beni kandırmış
 Hemi hastalıklı hemi veremli (KK. 20)

22. EŞEK

Eşek senin ağzından fırın mı yapayım
Fırınlı dağlar sümbüllü bağlar
Ben nerede kalayım oy

Eşek senin burnundan çeşme mi yapayım
Çeşmeli dağlar sümbüllü bağlar
Ben nerde kalayım oy

Eşek senin kuyruğundan kamçı mı yapayım
Kamçılı dağlar sümbüllü bağlar
Ben nerede kalayım oy

Eşek senin gözünden fincan mı yapayım
Fincanlı dağlar sümbüllü bağlar
Ben nerde kalayım oy (KK. 15)

23. SİNİNİN ÜSTÜ

Sininin üstünde bal mı yalanır bal mı yalanır?
Kötünün goynunda yar mı dayanır yar mı dayanır
Sen orada ben burada yalnız (2)
Aman Allah buna can mı dayanır can mı dayanır
Kadir Mevla buna can mı dayanır can mı dayanır
Yaylanın yolunda yorulur muyum? (2)

Ben koyun güdene vurulur muyum vurulur muyum?
Fidan boylum galem gaşlım dururken
Varıp bir kötüye yar olur muyum yar olur muyum?

Havalar soğudu kar mı yağacak
 Bana da diyorsun bu iş ne olacak bu iş ne olacak
 Sağ gözüm seyriyyo yar mı gelecek yar mı gelecek
 Ayağına beyaz çorap yolladım (2)

Yârin ayağına dar mı gelecek dar mı gelecek
 İrahvan topuğa dar mı gelecek dar mı gelecek? (KK. 46)

24. DALDA ÜÇ ELMA

Dalda duran üç elma,
 Sende güzel, sende güzel.
 Sende güzel koparma.
 Al elmanın birisi,
 Böyle güzel, böyle güzel.
 Böyle güzel olur mu?
 Daldan düşen al elma,
 Söyle güzel, söyle güzel.
 Söyle güzel kalır mı? (KK. 5, 17)

25. İNTİZAR

Elimi salladım değdi tikene,
 İntizar ederim bunu ekene,
 Ayrılıklı olur tarlanın anları,
 Gideyim gurbete ağla kal gaylı. (KK. 25)

26. YAYLA YOLU

Yaylı yolunda, yolun sağında,
 Bir çift güzel gördüm Emirdağ'ında.
 Yârim içlik giymiş ağrır döşü,
 Şapkanın altında görünür kaşı.
 Uzun derelerde kaynar kumdum,
 Daha eski sevgilimde umudum.

Aman anam aman bana yapacağın bu muydu?
 Tel tel edip kâkilini tarama,
 Beni koyup başka yar alma.
 Beni koyup başka yar daha ararsan,
 Kırılsın kolların onu sarama. (KK. 5)

27. ALTIN SAAT

Altın saat takınmışsın koluna,
 Ölesiye canım kurban yoluna,
 Armudun dalına konan kuş mudur?
 Yolla mektubunu kış mıdır?
 Ben de seni ta yürekten severdim,
 Senin yüreğin demir midir taş mıdır?
 Top top edip kakilini tarama,
 Beni koyup bir dağ arama.
 Beni kor da bir dağ ararsan,
 Kırılsın kolların onu sarama.

Gederken yolun sağında,
 Bir çift güzel gördüm.
 Emir dağından sordum
 Güzel sen kimsin?

Açtı kollarını sardı boynuma,
 Şu Emir dağının yanı mı olur?
 Kemerli evlerin tozu mu olur?
 Bi çit güzel gördüm Sultandağı'nda,

Meşeler gövermiş, varsın göversin.
 Söyleyin yarıma, durmasın gelsin,
 Korkmasın kötünden dediğini desin,
 Kötü adamın varsa ömrü gebersin.

Emir dağlarına kara gidelim,
 Ayvadan usandık nara gidelim.
 Bu köy gönlü güzel eylemez,
 Gönül eyliyecek yere gidelim. (KK. 31)

28. HÜYÜK

Dağlara çıkarım Hüyükler gibi,
 Melerim yavrum geyikler gibi,
 Gol gol olmuş komşular eli boş gelir.
 Yetirdim yavrum sel kenarında,
 Yetirdim yavrum dere kenarında.

Bir kuzu daş dibinde meliye,
 Melemesi ciğerler deliye,
 Yitirdim yavrumu sel kenarında,
 Yitirdim yavrumu dere kenarında. (KK. 19)

29. EMİR DAĞI BİRBİRİNE ULALI

Emir dağı birbirine ulalı, (2)
 Altın yüzük barnağında dolalı,
 Gelin dolalı.
 Burnu mu böyüdü gelin olalı, (2)
 Gız iken ben seni seven oğlanın,
 Gelin oğlanın.
 Emirdağ'dan geçmeyinen yol olmaz, (2)
 Altın yere düşmeyinen pul olmaz,
 Gelin pul olmaz.
 Emir dağına da gara gidelim, (2)
 Ayvadan usandık, nara gidelim,
 Gelin gidelim. (KK. 20)
 (Bu türkü alıntıdır.)

30. GELİN AĞLAMA

Ağılören yönün beri bakıyor
 Gız senin efkârın beni yakıyor
 Domur domur olmuş tenin gokuyor
 Al benim mendilim sil yorgun yorgun

Ne aman yüksektir şu Emirdağı
 İğdenin altında var asma bağı
 Dört senedir yâr peşinde gezerim
 Eridi galmadı yüremiñ yağı

Emirdağ'la şu Urfa'nın arası
 Emirdağı arkan Gölkarabağsı
 Ne sen baña doydun ne de ben saña
 Yanar şimdi yüremiñ yarası

Gaşları gara da gözleri sürme
 Yare gurban olsun oturan oba
 Üstüne yar sevmem estafur, tövbe
 Yorgun Kerem, dertli gelin ağlama (KK. 36, 46)

31. TOZLU YOLLAR

İneyim, gideyim tozlu yollara
 Garısayım da boz bulanık sellere
 Adı sanı duyulmadık ellere
 Gideyince gönül yardan ayrılmaz

Gitmeli de gurbet ele gitmeli
 Yaralar da gurbet elde geçer mi
 Ak göğsün üstünde çalı biter mi
 Bitmeyince gönül yare kuser mi

Mezarın üstünde çakıl biter mi
Bitmeyince gönül yare küser mi

Golay değil destan olmak dillere
Gurban olayım gız göğsündeki güllere
Adı sanı duyulmadık illere
Gitmeyince gönül yare küser mi

Angarada yedim taze meyvayı
Boşa çiğnemişim yalan dünyayı
Söyleyin anama çalsın nenniyi
Kim alırsa alsın allı gelini

Trene bindim de tren sallandı
Zalim dokdur da ciğerimi dağladı
İyi olursun diye köye yolladı
Söyleyin anama da anam ağlasın (KK. 36)

32. GELMESEYDİM YALAN DÜNYAYA

Keşke gelmeseydim yalan dünyaya
Şu çekilmez hallarımdan usandım
Gönül verdim bir vefasız Leyla'ya
Mecnun olup çöllerinden usandım.

Sefaleti, yoksulluğu aramam
Onun için can dostuma yaranmam
Sıkıntı çoğalır, eğer aramam
Nazlı yarım nazımdan usandım

Bir garibim benim çilem bitmiyo
Yakdığım ocakda duman tütmüyo
Sılam bile dönsem, gabul etmiyo

Şu gurbetin yollarından usandım
 Sılam bile gayrı gabul etmiyo
 Şu gurbetin yollarından usandım (KK. 36)

2.1.3. Ağıt

“Ağıtlar, dar mânâda ölüm üzerine yazılmış şiirler olmakla beraber, geniş mânâda ise acı ihtiva eden her konuda ortaya konulmuş şiirler olarak görülürler. Ağıtların ortaya çıkışının temel sebebi ayrılıktır. Bu bakımdan biz de ağıtları; başta ölüm olmak üzere ayrılığın yahut üzüntünün doğurduğu ıstırap sebebiyle ortaya konulan lirik ürünler olarak düşünmekteyiz.” (Kaya, 2004: 258)

Ağıt sözcüğünün Anadolu’da kullanımı, XV-XVI yüzyılda başlamıştır. Kuzeydoğu Karadeniz bölgesinde kullanılan ‘sayı yapmak veya sağı kurmak’ deyimleri ile Doğu Anadolu’da kullanılan ‘lavik’ ve Kerkük’te kullanılan ‘sızlamağ’ sözcükleri genellikle aynı türden olayları tasvir etmede kullanılır. Ağıtlar, belli kişilerin ölümü ya da büyük yıkımlara neden olan doğal afetler, büyük kayıplarla ve yenilgi ile sonuçlanan kanlı savaşlar gibi belirli olayların ardından yakılır. “‘Bir ezgi ile birlikte, sonu acıklı biten olayların ardından söylenen türküler ise ‘bozlak’ olarak adlandırılır.’” (Bali, 1997: 14-16)

Ölüm, her dönemde insanları sarsan bir gerçektir. Büyükkarabağ’da uzun süre yas tutma geleneği yoktur. Yakılan ağıtların sayısı diğer manzum ürünlere oranla azdır. Tespit edebildiğimiz ağıtlar şunlardır:

1
 Mezarımı gazın engine düze
 Döndürün yüzümü sineden yüze
 Çadır duttum gurbet elin düze
 Hasretim ana baba yüzüne
 Trene bindim tren salladı
 Zalım dokdur yaralarımı elledi
 Eyi olursun diye geri yolladı
 iyyoo

Hastenenin önü incir ağacı
 Dökülmüş yaprağı kalmış ağacı
 Zalım dokdur bulamamış ilacı
 Yok muydu bu derdin ilacı (KK. 21, 23, 40, 42, 53)

2

Oturdum da kalkmadım yerimden
 Yekiniyem dutanım yok elimden
 Canım annem dut elimden
 Canım annem dut elimden
 Evine vardım evleri ıssız
 Güğümüne baktım güğümü susuz
 Yerlerine baktım yerleri ıssız
 Ben annemin gelişinden bilirdim
 Usul usul yürüyüşünden bilirdim
 Sıcacık goynuna girdiğim anam
 Datlıca südünü emdiğim anam
 Mis kokusunu çektiğim anam
 Genciken ölende, guluken solanda anam
 Anam ak ela gozlerine küller dolan
 Yüreğimi yakıp giden canım anam. (KK. 55)

3

Çaldım dabancamı ateş almadı
 Bakdım dört yanıma kimse galmadı
 Emmiden dayıdan imdad almadım
 El ele verelim çaydan geçelim
 Emmili dayılı köye göcelim (KK. 4)

4

Bir periydi sanki
 Gul kokardı nefesi
 Ne guzel yüzü vardı
 Guzelim guzelim öldü
 Sevdığım her şeyim öldü
 Yanarım ağlarım
 Sevgilim öldü
 Yemyeşildi gozleri
 Artık gormez oldu
 Pamuk gibi elleri
 Şimci toprak oldu

Guzelim guzelim öldü
 Sevdığım her şeyim öldü
 Yanarım ağlarım
 Sevgilim öldü (KK. 17)

5

Benim anam yol üstüne inerse
 Saçlarını gıllf gıllf yolarsa
 Sakın yavrun öldü demen
 Yolda den ana (KK. 9)

6

Ağladım ağladım gözlerim yaşardı
 Ben dertlerimi kimselere bildiremedim
 Uyandım uykum gelmedi
 Dilerim Mevla'dan ayrılık geldi
 Ayrılık ne zormuş
 Ayrılık ne güçmüş (KK 7)

7

İyyoo

Beşerik de bizim dağlar beşerik

Anam geliye tek tek basarak

İyyoo iyyoo

Gökte yaşam merdivenler guruyum

... (KK. 5)

8

Gene boranlandı dağların başı

Durmadan akıya gözümün yaşı

Hemen bize miydi mevlenin işi (KK. 28)

9

Annem, annem

Guzel annem

Kırcı düşdü goca dağın başına

İçerime düşdü

Bir yangın acı

Doktor bulamadı ilacı (KK. 1)

10

Goyunlar guzuyu guzuladı mı?

Sağna soluna yozladı mı?

On gün oldu sen bu evden gideli,

Sen yavrularını özlemedin mi? (KK 34)

11

Hep büyük guşları yaylada öter

Öter sesini sesime gatar

Mevla'nın verdiği dert bana yeter

Azrayıl kapı kapı gezer

Böyük güccük boş deftere yazıyor
Bozulmadık gelin başı bozuyor iyyoo (KK. 37)

12

Garanlık derede buldum izini
Ölmeden göreydim yüzünü
Arabası geldi geçdi yel gibi
Ne duruyon gelen guzum el gibi (KK. 23)

13

Yerdeysem yürüyek
Varıym göğdeysem
Merdivenler kuruyum
Biz mevlenin ah
Olmadık guluyuz (KK. 15)

14

Gide gele yavrum
Çıktım yayla yolları taşlı
Asker ağam bakamam yüzüne
Gelen geçen bahseder aklımı yitirdim
Ben buraya gelemem gaylı
Yavru guzuyu soramam gaylı (KK. 37)

15

Bi daa küllüğe çıkmıyım gaylı
Canım anam var diye bakmıyım
İyyooo
Gurbetin yolları gül ile tiken
Kör olsun gurbeti yaratan eller
İyyooo
Keskinmiş padişahın kılıcı

Salladıkça değdi bi ucu
 Hep bize mi delikanlılık ölüm?
 İyyooo (KK. 40)

16
 Derdimizi derdimize gatalım
 Yükümüzü yükümüze çatalım
 Hangimizin derdi ağır gelirse
 Oña çoban tutalım (KK. 14)

17
 Bu nası guşumuş yuva yapmamış
 Yapmışda yuvayı tam etmemiş
 Sanki benim derdim bana yetmemiş
 Yaz gelirde dağlara göçülür
 Garlı buzlu soğuk su içilir
 Buna ana derler caz mı geçilir! (KK 21)

18
 Evimizin önü bir dönüm avlu
 Avlunun içinde kollarım bağlı
 Dolandım da geldim damın ardını
 Ben anamı bulamadım yurdumda
 Ona sakladım yaylar sakladı bağlar çürüdü. (KK. 19)

19
 Can evimden vurdu felek neyleyim
 Ben ağlarım çelik teller iniler
 Ben alamadım toprak aldı koynuna
 Yârim diyen bülbül diller iniler

Gider oldum Avşar ili yurduna
 Bakman gayrı bu diyarın gönlüne
 Karaları taksın çapar koluna
 Yağız allı nice kollar iniler. (KK. 31)

20

Telgrafın direkleri sayılmaz
 Böyle civan tenişire koyulmaz
 Benim yavrum baygın düşmüş ayılmaz
 Ne deyip de ağlayayım bugün ben

Mezarımı yol üstüne goysunlar
 Üzerine al yeşili goysunlar
 Gelen geçene namuratmış desinler
 Ne deyip de ağlayayım bugün ben
 Telgrafın direkleri dört olur
 Sen ağlama yüreğime dert olur. (KK. 26)

21

Çaldım dabancam ateş almadı
 Bakdım dört yanıma kimse galmadı
 Emmiden dayıdan imdad galmadı
 El ele verelim çaydan geçelim
 Emmili dayılı köye göçelim (KK. 33)

22

Bu nası guşumuş yuva yapmamış
 Yapmış da yuvayı tam etmemiş
 Sanki benim derdim bana yetmemiş
 Yaz gelirde dağlara göçülür
 Karlı buzlu soğuk su içilir
 Buna ana derler vaz mı geçilir. (KK. 28)

23

Gordüm oğul, seni toprağa gomdüm,
 Kanlı gozyaşımla pınara döndüm.
 Tabutun üstünde dirildim öldüm.
 Seni vuran eller gırılsın oğul.

Doymadım sesine, fidan boyuna.
 Galın ip dakdılar ince boynuna.
 Gûl gibi düştün toprağın koynuna.
 Seni asan eller kırılısın oğul.
 Giden oğul hiç gelir mi yerine,
 Ah evladım yaram indi derine.
 Hele bakıñ zalımın eserine,
 Seni yakan eller gırılsın oğul. (KK. 15)

24

Evimizin önü bir döküm avlu
 Avlunun içinde kollarım bağı
 Dolandım da geldim damın ardını
 Ben anamı bulamadım yurdumda
 Ona sakladım yaylar sakladı bağlar çürüdü (KK. 9)

25

Genç iken ölüpte ağlatma beni
 Gül deyip dikene dağlatma beni
 Kürdün develeri gider geç gelir
 Öğün yemeyince karnı aç kalır
 Eller anam deyince güç gelir. (KK. 38)

2.1.4. Ninni

“Ninni, Halk Şiirinde anonim eserlerdendir. Çocukları uyutmak için anneleri veya dadıları tarafından söylenir. Umumiyetle tek dördlük halinde olur. Ninni bir yönü itibariyle de öğretici niteliktedir” (Güzel-Torun, 2007: 151).

“Ninniler, en az iki - üç aylıktan üç - dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında ve ya beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak yahut ağlamasını susturmak için husûsî bir beste ile söylediği ve o andaki hâlet-i rûhiyesini yansıtır mâhiyette, umumiyetle mâni türünde bir dördlükten meydana gelen bir çeşit türkülerdir.” (Çelebioğlu, 1982: 9).

Büyükkarabağ kadınları, ninnileri kendi yakar. Yaktıkları ninnilere çocuğu ya da torunu ile ilgili duygularını aktarır. Bebeğiyle dertleşme aracıdır.

Büyükkarabağ ninnilerinin tamamına yakını ezgiyle söylenir. Ninnilerin çoğunda “ninni” ya da “nenni” sözcüklerinin tekrarlanır. Bazıları hayırdualar içerir. Bazıları ise öğüt niteliğindedir. Genellikle nine ve anne tarafından söylenen ninniler bazen de abla, hala, teyze gibi bayan akrabalar tarafından söylenir. Tespit edebildiğimiz Büyükkarabağ ninnileri şunlardır:

2.1.4.1. Sevgi ve Alâka İfade Eden Ninniler

1

E e e e

Yavrum uyusun yavrum büyüsün nenni

Söyledim ninniye yavrum büyüsün deyi

Yavru guzum uyusun deyi nennii

E e e e (KK. 55)

2

Nennilerim uyudurun ben seni

Irgalarım ben seni

Eledim hölük eledim

Gınalı beşiğe bebek böledim

Nenni nenni

Bebeem nenni nennilerle uyudurun ben seni

Irgıyla büyüdürüm ben seni (KK. 5, 30)

3

Uyusun da büyüsün

Büyüsün de yürüsün

Güzel gunner senin olsun

Uyu nazlım ninni

Haydi yum gözlerini

Melekler bekler seni

Yüreğin hep sevgi dolsun

Uyu nazlım ninni (KK. 40, 42)

4

Ninni bebeğim ninni ninni guzum ninni

Ninnilerim senin olsun ninni çaldım

Uyuturun yavrumu büyütürün nazlı guzumu ninni (KK. 1)

5

Nenni dedim uyusun guzum

Ala gözlerini uyku bürüsün

Uyusun da büyüsün guzum

Ben guzuma nenni çalan uyudurun (KK. 14, 27)

6

Ni derim yavruma ni

Uyusunda büyüsün

Ala gözlerini uyku bürüsün

Eledim eledim höllük eledim

Gınalı beşikde nenni böledim

Yetirdim büyüttüm asker eledim

İşte gınalı beşiğe bebek böledim

Ninni ninni nen nen (KK. 57)

7

Hey develer develer
 Peynirli pideler
 Yedi yedi develer
 Hani bize dediler
 Oğluma uyku verdiler
 Ninniler benim olsun
 Uykularım senin olsun
 Akan sular ömrün olsun
 Ninni yavrum kuzum ninni (KK. 59)

8

Çocuğum geceler yatağın
 Çağırır bir ninniye vücudunu
 Bu sefer gecelere
 Sanki bir ninni söyler
 Gece ninni gibi dinler
 Uyusun da büyüsün ninni
 Gökte yıldız oynuyor
 Gözüm yavruma doymuyor
 Ellerde yavruma doymuyor
 Ellerde yavru çok ama
 Benim yavrum uyumuyor
 Ninni ninni bebeğim ninni
 Derin gölde biter kamaş
 Uzar gider vermez yemiş
 Benim oğlum saf gümüş
 Kuzum nenni yavrum nenni (KK. 35)

9

Nenni yavrum guzum nenni
 Uyusun deyi yavrum nenni
 Büyüsün diye yavrum nenni
 Yavrumu uyudum diye
 Söyledim nenniye
 Yavrum uyusun deyi
 Nenni yavrum nenni (KK. 37)

10

Asmaya koydum salıncak
 Eline verdim oyuncak
 Yinede uyumadı gitti
 Şu küçücük yumurcak (KK. 21)

11

Hu hu hu dervişler
 Hak yoluna gitmişler
 Hak yolunda bir pınar
 Ne soğulur ne diner
 Muradına ermişler (KK. 2)

12

Gaşların kare
 Gözlerin ela
 Sen benim güzelim
 Nazar değmesin sana (KK. 33)

13

Uyusun da büyüsün,
 Büyüsünde yürüsün.
 Güzel günler senin olsun,
 Uyu nazlı ninni
 Haydi, yum gözlerini,
 Melekler bekler seni.
 Yüreğin hep sevgi dolsun,
 Uyu nazlı ninni. (KK. 36)

14

Bebemin beşüğü çamdan
 Yuvarlanarak düşdü damdan
 Bey babası gelir şamdan
 Nenni bebeem nenni
 Dandini dandini dan eylemiş
 Dam ardına yol eylemiş
 Emmisi kızına el eylemiş (KK. 6)

15

Nenni nenni güccüme nenni
 Nenni nenni büyüdemedim seni
 Neniler çaldım da uyudamadım
 Nenni nenni güccüğümü büyüttüm nenni
 Neniyle büyüttüğüm güccüğüm nenni (KK. 3, 14, 20)

2.1.4.2. Dilek ve Temenni Mahiyetinde Ninniler

1

Yüce dağ başında höllük eledim,
 Kınalı beşiğe bebek böledim,
 Böledim de ne eyledim,
 Aman canım anam ben karalıyım,
 Felek penceresini derin vurdu karalıyım.
 İtmediğim beşikler kolum yorulsun.
 Çalmadığım ninniler dilim dursun.
 Hayırlı uykular bebeğim senin olsun.
 Çaldığım ninniler üstüne olsun,
 Annenin gözleri yaşınan dolsun.
 Hayırlı uykular senin olsun.
 Ninni de bebeğim ninni. (KK. 29)

2

Ninniler söylerim de yavrum uyusun
 Ela gözlerine uyku bürsün
 Büyüsünde büyüsün canım guzum
 Çaldığım ninniler üstüne olsun
 Doğanda nur günler annına doğsun
 İtmedim mi beşikler kollarım yorulsun
 Söylemedim mi ninniler dillerim alınsın
 Anneyin gözlerine de kumlar dolsun (KK. 56)

3

Uyu bebeğim
 Ananın işi var
 Beşiğinde rüyalara dal
 Bebeğim iş bittikten sonra kalk
 Seveyim seni kucama alayım öpeyim
 Tatlı bebeğim canlı bebeğim

Ağlama sakın içim kan ağlar
Canım bebeğim (KK. 29, 32)

4

Nenni çalacam uyusun deyi
Uyusunda büyüsün deyi
Küçük küçük guzum yürüsün deyi (KK. 18)

5

Nenni nenni guccüğüm nenni
Uyusunda böyüsün nenni
Oğlum böyüsün erisin garın erisin
Sana sakladım paylar çürüsün nenni nenni (KK. 17)

6

Uyusunda büyüsün
Büyüsünde yürüsün
Güzel günler senin olsun
Uyu nazlım uyu
Hadi yum gözlerini
Melekler bekler seni
Yüreğin hep sevgi dolsun
Uyu nazlım ninni (KK. 34)

2.1.4.3. Şikâyet ve Teessür İfade Eden Ninniler

1

Dandini dandini dasdana
 Çökelek durmuş gursana
 Emmisigilden gelirken
 Taş vurmuşlar dirsana
 Dandini kuzum dandini
 Dandini oğlum dandini (KK. 31)

2

Dandini dandini dastana
 Ham çökelek durmuş gursaana
 Dayısıgilden geliyeken
 Daş vurmuşlar dirseene babannem
 Bu yolların tozları
 Çocuk seni berbet ediye
 Dandini dandini dastana babannem (KK. 25)

3

Ürkmeli beşiyi itmeli bucakdan
 Şu mevlenin yakmadığı ocakdan
 Şeherin mumunu diksem yanar mı (KK. 28)

2.1.4.4. Ayrılık ve Gurbet İfade Eden Ninniler

1

Denizin başında tahta kayıklar
 Ülgen vurmuş tatlı tatlı uyuklar
 Senin annen yavru diye sayıklar
 Yoruldum da yol üstüne oturdum
 El söyledi ben aklımı yitirdim
 Nenni yavruma nenni (KK. 48)

2

Bebeğin beşiği çamdan

Babası gelir şamdan

Yuvarlandı düştü damdan

Nenni yavrum nenni (KK. 4, 31)

2.1.5. Düzgü

“Düzgü; muhtelif konularda ve daha ziyade ikilik yahut üçlüklerle söylenen, tecrübe ve görüşleri yansıtan teknik yönden üstünlüğe sahip özlü ve ölçülü sözler anlamına gelir.” (Kaya, 2004: 409)

Büyükkarabağ, düzgü türü açısından bol ürünü olan bir kasabadır. Yörede tespit ettiğimiz düzgü örneklerini şöyle sıralayabiliriz:

“Acık yi

Böcük yi

Ölmüş eşşeğin etini yi” (KK. 2)

“Ağlarsa anam ağlar

Gerisi yalan ağlar” (KK. 13)

“Altınıdı pul oldu,

Gızıdı dul oldu” (KK. 16)

“Anasına bak, gızını al

Kenarına bak, bezini al” (KK. 28)

“Arifseñ bir gül yeter kokmaya

Hoyratsañ gir bahçe yıkmaya” (KK. 9)

“Aşk ağlatır
Dert söyler” (KK. 25)

“Bacelerde sarımsak
Sarım sarım sarılsak” (KK. 17)

“Benim kızım bina okur,
Döne döne bildiğini okur” (KK. 34)

“Bir okka turp,
Neye dutarsan dut.” (KK. 13)

“Bilirdin huyunu
Niye içdin hoşafın suyunu” (KK. 34)

“Doluya godum almadı,
Boşa godum olmadı.” (KK. 34)

“Düşün yavrum düşün
Eşşek alınmaz gışın” (KK. 13)

“Elemtere fiş
Kem gözlere şiş” (KK. 30)

“Filancanın lafı
Süpürgeğin sapı” (KK. 29)

“Gez Anya’yı,
Gör Gonya’yı” (KK. 14, 35)

“Harmana gidersin gurna diye
Düğüne gidersin zurna diye” (KK. 14)

“Hoşça gal
Sivri sakal.” (KK. 13, 51)

“Kaldırtma halıyı,
Söyletme kötüyü” (KK. 13, 51)

“Nasip ise gelir Yemen’den
Nasip değilse ne gelir elden?” (KK. 13, 51)

“Nerde birlik
Orda dirlik” (KK. 13, 19, 35)

“Ya uzakdadır geliyodur
Ya guccükdür böyüyyodur” (KK. 14, 51)

“Yedik, içtik Allah artırsın
Sufrayı guran galdırsın” (KK. 30)

“Geldiysem burdeyın
Gelmediysem ordeyın
Geliyosam yoldeyın” (KK. 51)
(Geldin mi sorusuna verilen cevap)

2.1.6. Tekerleme

“Tekerleme; vezin, kafiye, seci veya aliterasyonlardan istifade ederek hislerin, fikirlerin, hâl ve hayallerin abartma, tuhaflık, zıtlık, benzetme, güldürü, kısa tanım yahut çağrışımlar yoluyla ortaya konulduğu basmakalıp sözlerdir.” (Kaya, 2004: 548)

Uyaklı ve ölçülü olan tekerlemelerinin çoğu çeşitli çocuk oyunlarında söylenen oyun tekerlemeleridir. Bu tekerlemelerden kendine has bir ezgiyle söylenenler vardır. Büyükkarabağ tekerlemeleri şunlardır:

2.1.6.1. Çocuk Oyunlarında ve Sayışma Sırasında Kullanılan Tekerlemeler

“Ooo piti piti
Karemela sepeti
Sepette ne var
Otuz iki kız var
Otuz iki kızın yarısı
Osman Bey’in karısı” (KK. 33)

“Çantamı taktım goluma
Çıktım asfalt yoluna
Ben bi subay beklerken
Çöpcü de girmiş goluma” (KK. 33)

“Portakalı soydum
Başucuma koydum
Ben bir yalan uydurdum
Duma duma dum
Kırmızı mum
Dolapda pekmez
Yala yala bitmez
Ayşecik cik cik cik
Fatmacık cik cik cik
Sen bu oyundan çık.” (KK. 4, 7)

“Tambak, tumbak
Dön arkaña iyi bak” (KK. 4, 7)

“Komşu komşu hû!
Oğluñ geldi mi?
Geldi.
Ne getirdi?

İncik boncuk...
 Kime kime?
 Saņa baņa.
 Daha kime?
 Gara kediye.
 Gara kedi nerde?
 Dala çıkdı.
 Dal nerde?
 Balta kesdi.
 Balta nerde?
 Suya düşdü.
 Su nerde?
 İnek içdi.
 İnek nerde?
 Dağa gaçdı.
 Dağ nerde?
 Yandı bitdi, kül oldu.” (KK. 7, 19, 49)

2.1.6.2. Adlarla İlgili Tekerlemeler

“Ali baksa dum dum
 Sakalına kondum
 Beş para buldum
 Cebime koydum.” (KK. 19)

“Adım Fatma
 Dişim dakma
 Yaptığıma bakma.” (KK. 19)

“Memet Memet mendilli
 Ocak başı gandilli
 Torbada duz yok

Memet’e gız yok” (KK. 33)
 “Mustafa mısır gafa
 Niye gitdin bizim dama?” (KK. 9)

“Mustafa mısıktık
 Arabaya kıstık
 Üç mum yaktık
 Seyrine baktık” (KK. 9)

2.1.6.3. Yer Adlarıyla İlgili Tekerlemeler

“Hani bana limonata limonata bitti
 Hanım kuşlar gitti nereye gitti
 İstanbul’a gitti İstanbul’da ne yapacak
 Terlik babıç alacak
 Terlik babıcı ne yapacak
 Giyecek.” (KK. 28)

“Ay dede, evin nerde
 İki gaya arasında” (KK. 28)

2.1.6.4. Diğer Tekerlemeler

“Adak adak
 Yağlı budak
 Üzüm çöpü
 Armut sapı” (KK. 14)

“Mini mini birler
 Çalışkan ikiler
 Tembel üçler
 Dayak yiyen dörtler

Misafirdir beşler
 Altılar altınımı çaldılar
 Yediler yemeğimi yediler
 Sekizler seksek olup gittiler
 Dokuzlar doktor olup çıktılar
 Onlar kırmızı donlar.” (KK. 14)

“Gıt gıt gıdak
 Yumurtam sıcak
 İnanmazsan
 Gel de bak” (KK. 12)

“Hacı dede dim dim
 Sakalına bindim
 Bir mum yakdım
 Şavkına bakdım” (KK. 12)

“Yağmur yağıyor
 Seller akıyor
 Arap kızı
 Camdan bakıyor” (KK. 12)

“Şu karşıdaki gara guru gavak
 Garardın mı ey gara guru gavak
 Sarardın mı ey gara guru gavak” (KK. 9)

“Bostanlarda haşlama
 Haşlamayı daşlama
 Ben askere giderken
 Ağlamaya başlama” (KK. 28)

“Bostanlarda fasulye
 Anam getti gezmeye
 Gızın adı hediye
 Ekmek kediye
 Kedi gider çatıya
 Çatı kapısı kitli
 Hediyein başı bitli” (KK. 31)

“Hak hak hak taşı
 Altın bilezik taşı.
 Senin baban bey ise,
 Benim babam subaşı.
 Subaşının kızları,
 Eteğinde kozları.
 Kırdım yedim kozunu
 Öptüm ele gözünü
 Öpe öpe küstürdüm
 Bir çalıda kıstırdım
 Bir çalı senin olsun
 Bir çalı benim olsun.
 Ahmet Paşa leyleği,
 Giymiş keten gömleği.
 Keten gömlek dizinde,
 Gözü vezir gızında.
 Gızını gucakladım,
 Vezir gızına ne gerek,
 Altın hamaylı gerek,
 Bir ucu yerde gerek.” (KK. 23)

“Horuz öttü
Tavuk depdi
Bülbül gızı
Selam etti” (KK. 33)

“Ot yemiş, et yemiş
Su içmiş, sütlenmiş
Duvara bağlı koyun
Eti sütü yağlı koyun
Gınalı goyun gitti
Bizim oyunumuz bitti.” (KK. 16)

“Leylek leylek havada
Yımırtası tavada” (KK. 33)

“Garga garga gak dedi
Çık şu dala bak dedi
Garga seni tutarım
Ganadını yalarım.” (KK. 33)

2.2. MENSUR ÜRÜNLER

2.2.1. Atasözü

“Ulusal sağduyunun içinden süzülüp arına durula özleşerek toplumun ortak görüş ve inancını yansıtan, genel anlamıyla özsöz niteliğindeki sözlere atasözü denir” (Eyüboğlu, 1975: viı).

“Çoğunlukla söyleyeni meçhul kalmış, söyleneni ise halka mal olmuş atasözleri, yüzyıllar boyunca türlü değişikliklere uğramış, bir kısmı unutulmuş, başka şekillerle girmiş veya yeni yeni sözler eklenmiştir” (Tülbentçi, 1971: 1).

Büyükkarabağ’da her durumla ilgili bir atasözü mevcuttur. Günlük hayatta da bu atasözleri çok sık kullanılmaktadır. Yörede en çok karşılaşılan atasözleri şunlardır:

Acı badılcıyı gırâ çalmaz.
 Acıkan doyma, susayan ganman sanır.
 Ağlamayan böbüğe mama vermezler.
 Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar.
 Âh alan oñmaz, âh da yerde galmaz.
 Akılsız başın cezasını ayaklar çeker.
 Alcan demeynen alınmaz, varcan demeynen varılmaz.
 Alışmadık g.tde don durmaz.
 Alma kulun âhını, çıkar aheste aheste.
 Armut dibine düşer.
 At, sahibine göre kişner.
 Bekâra garı boşaması golaydır.
 Besle gargayı oysun gözünü.
 Beylik tasta su içilmez.
 Bi yirin diyenden gork, bi de yimen diyenden.
 Bir elin nesi var, iki elin sesi var.
 Borç yiğidin gamçısıdır.
 Boynuz gulağı geçer.
 Bülbülü altın gafese goymuşlar, gine de vatanım demiş.
 Cana gelcene, mala gelsin.
 Çok bilen, çok yanılır.
 Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur.
 Damlaya damlaya göl olur.
 Daş düşdüğü yerde ağırdır.
 Daşıma suyuna deyirmen dönmez.
 Deli dostu olcâna akıllı düşmanı olsun.
 Delidir, ne yapsa yeridir.
 Demir nemden, insan gamdan çürür.
 Dostuna yi, iç; alışveriş etme.
 El, elden üstündür.
 El, elin eşşegini türkü çığıra çığıra arar.
 El öpmeynen dudak aşınmaz.

Elin ağzı torba değil ki büzesin.
 Elin ipiynen g uyuya inilmez.
 Eski düşman dost olmaz.
 Eşşek olana semer vuran çok olur.
 Garpız yata yata böyür.
 Gomşuda bişer, bize de düşer.
 Görünen köy gılavuz istemez.
 Göz gömeyince gönül gatlanır.
 Gülme komşuna, gelir başına.
 Gün doğmadan neler doğar.
 Haydan gelen huya gider.
 Her horoz kendi çöplüğünde öter.
 Her yiğidin yoğurt yiyişi vardır.
 Huylu huyundan vazgeçmez.
 İki gönül bir olunca samanlık seyrân olur.
 İnsan böyün var, yarın yok.
 Kırkından sonna azanı teneşir paklar
 Mal canın yongasıdır.
 Minareyi çalan, gılıfını hazırlar.
 Musafir, nasibiynen gelir.
 Nasipsiz guş uçmaz.
 Nerde birlik, orda dirlik.
 Ne oldum, dememeli, ne olcan demeli.
 Ne verirsen elinle, o da gider seninle.
 Olcağınan ölceğın çaresi yokdur.
 Sağır duymaz yakıştırır.
 Sakınan göze çöp batar.
 Sevmediğın ot burnuında biter.
 Sora sora Mekke bulunur.
 Tok ağırlaması zor olur.
 Ya deveyi gütcen, ya bu diyardan gitcen.
 Yalınız daş duvar olmaz.

Yannış hesap Bağdat'dan döner.
Yaş kesen baş keser.
Yerin gulağı vardır.
Yimiyenin malını yirler.
Zenginiñ malı, züğürdüñ ağzını yorar.

2.2.2 Deyim

“Kuruluştaki anlamları sözcüklerinin düz anlamından başka olup özel anlamları belirli bir kurala bağlanamayan, açıklanması derin incelemeyi gerektiren, yapısını değiştirmeden başka dile çevrilemeyen söz öbeklerine deyim denir” (Eyüboğlu, 1975: vıı).

Büyükkarabağ deyim yönünden çok zengindir. Bu da yöre halkının az sözle çok anlam ifade etmeye önem verdiklerini göstermektedir. Deyimler de kaynak kişilerin ağız özelliklerine göre yazılmıştır.

Afakanlar basmak.
Ağısını almak.
Ağzındaki baklayı çıkarmak.
Ağız aramak
Ağzına geleni söylemek
Akıl sır ermemek
Akıla zarar
Aklı ermemek
Aklını peynir ekmekle yemek
Anyay'ı, Gonya'yı görmek
Arpecık gumrusu gibi düşünmek
Aslanı kediye boğdurmak
Avare avere dolanmak
Az veren candan, çok veren maldan...
Balık başdan kokar
Başa kakmak

Başdan ıkarmak
 Başı bağlı olmak
 Başı gyde, ayağı yerde olmak
 Başı gülmemek
 Başı gazan gibi olmak
 Başına orap rmek
 Başının etini yimek
 Bi ayağı çukurda olmak
 Bi eli yağda bi eli balda olmak
 Bosdan gorkuluğu gibi
 Boyu boyuna, huyu huyuna uygun olmak
 Benim adım Hıdır, elimden gelen budur
 Bulup da bunamak
 Ciğerini acıtmak
 Ciğerini sökmek
 am sakızı oban armağanı
 Dağ gibi göçmek
 Deli divane olmak
 Demedini gomamak
 Deriyi duzlamak: lmek
 Deve gibi olmak
 Devede gulak
 Dolap beygiri gibi dönmek
 Dombey gibi yatmak
 Dur durak bilmemek
 El ayak kesilmek
 Elini golunu sallaya sallaya gezmek
 Elini ıscak sudan sovu suya sokmamak
 Etim ne budum ne
 Ettiğini bulmak
 Eyi gızı el ver, kötü gızı anası
 Gabak başına patlamak

Gabak çiçeği gibi açılmak
 Gafayı duvarlara vurmak
 Gafayı yimek: Kafayı yemek
 Gan çekmek
 Ganını, iliğini emmek
 Gıyamed gibi: Çok kalabalık
 Gız boğazı gaz boğazı
 Gölgesine oturmak
 Göñül eylemek
 Göñül goymak
 Göz göze gelmek
 Gözden göñülden düşmek
 Gözü doymak
 Gözünü belirtmek: Donuk donuk bakmak
 Har vurup harman savurmak
 Harman yelinen, düğün elinen
 Hızır gibi yetişmek
 Hortlak gibi gezmek
 İç güveyinden halıca
 İki dirhem bi çekirdek olmak
 İki yakası bir araya gelmemek
 İleyeni elden, suyu gölden olmak
 İn cin top oyneyyo
 İşi ayna olmak: Hali vakti yerinde, durumu iyi olmak
 Kasım kasım kasılmak
 Kendi yağında gavrılmak
 Kepaze olmak
 Leb demeden leblebiyi annamak
 Lom sözlü olmak
 Löm löm konuşmak
 Ocağı sönmek
 Ocağı tütme

Ocağına incir ağacı dikmek
 Oturduğu halının altından hasırı yörötmek
 Pireyi deve yapmak
 Postu deldirmek
 Sağlam babıç olmamak: güvenilemez.
 Sapla samanı birbirine garışdırmak
 Şeytana uymak
 Go suyu ocağa, olursa aşım suyu olmazsa başım suyu
 Tekne gazıntısı: Ailenin son çocuğu.
 Yaka silkmek
 Yaraya tuz basmak
 Yeni gelin gibi süzölmek
 Zeher gibi: Çok acı
 Zıvanadan çıkmak: Çok sinirlenmek
 Zopa çekmek: Dövmek

2.2.3. Bilmece

“Bilmeceler tabiat unsurlarıyla bu unsurlara bağılı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zekâ veya güzellik nevinden mücerret dinî konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde, yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir.” (Elçin, 1989: 1)

Büyökkarabağı’da derlenen bazı bilmeceleri alfabetik olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

Aldır anası, yeşildir kupesi, zordur yimesi: BİBER (KK. 35)
 Altı mermer, üstü mermer, içinde bir gelin oynar: DİL (KK.29)
 Ay varken yanar, güneş varken gaçar: YILDIZ (KK. 8)
 Başında saç yok, içinde tat yok: TURŞU (KK. 35)
 Ben giderin o gider, önümde tin tin eder: GÖLGE (KK. 29)
 Benim bi gızım var gat gat geyinir: MARUL (KK. 8)

Beyaz duvar içinde sarı ganarya yatar: YUMURTA (KK. 27)
 Bilmece bildirmece, dil üstünden kaydırmaca: DONDURMA (KK. 29)
 Bilmece bildirmece, el üstünden kaydırmaca: SABUN (KK. 2, KK.22)
 Çarşıdan aldım bi dene, eve geldim bin dene: NAR (KK. 35, 29)
 El eker, dil biçer: YAZI (KK. 6, 16, 25)
 Encecik elli, elimiñ eli: ÇATAL (KK. 6, 29)
 Gad gaddır, gatmer değildir; gırmızıdır, elma değildir: SOĞAN (KK. 6, 25, 35)
 Gece gündüz yufka açar: DENİZ (KK. 6, 26, 29)
 Geceleri fener, gündüzleri söner: YILDIZ (KK. 29)
 Geldi mi gelir, gitti mi gelmez: GENÇLİK (KK. 6, 26)
 Gökte açık pencere, kalaylı tencere: AY (KK. 35)
 Gökte uçar ganadı yok, şekere benzer tadı yok: KAR (KK. 6, 8, 29)
 Gündüz uyur, gece uyumaz: BEKÇİ (KK. 27)
 Hasretleri gavuşdurur, dargınları barışdırır: BAYRAM (KK. 6, 22, 35)
 Hırsız içerde, başı dışarda: ÇİVİ (KK. 35)
 İnci gibi dişlerim, odunları biçerim: TESTERE (KK. 6, 22)
 Küçücük fıncık, içi dolu turşucuk: LİMON (KK. 8, 29)
 Özü dadlı, sözü dadlı, candan daha gıymatlı: ANNE (KK. 26, 29)
 Sarıdır sallanır, dalında ballanır: AYVA (KK. 30)
 Sesi var, canı yok: DÜDÜK (KK. 6, 8, 51)
 Sudan ayaz, şekerden beyaz: BULUT (KK. 16, 44)
 Suda yayılır, karada bayılır: BALIK (KK. 16, 44)
 Tavuklar hangi ülkeyi sever: MISIR (KK. 2, 8, 46)
 Ufecık sandık, içine un bastık: İĞDE (KK. 6, 8, 26, 29, 35,50)

2.2.4. Alkış (Hayırdua)

Halk edebiyatı ürünü olarak alkışlar; halkın mitolojisini, günlük yaşayışını, süreç içinde karşılaştığı iyi ve kötü olay, duygu ve düşünce ve anlayışlarla hastalık ve hastalık sebepleri ile tedavi yöntemlerini, doğa-insan ilişkilerini, gök, yer, atalar kültü gibi halk bilgisinin çeşitli yönlerinden faydalanmak suretiyle kendine has yöntemler,

dua ve dilekleri vasıtası ile gelecek kuşaklara aktarılan kültür öğeleridir. (Bapaeva, 2008: Önsöz)

Yörede, alkış da denen hayırdüa çok fazladır. Bu hayırdualardan tespit edebildiklerimiz şunlardır:

- Afiyet, bal şeker olsun.
- Ak günner gör.
- Allah analı babalı büyütsün.
- Allah, acil şifalar versin.
- Allah, aç, açık gomasın.
- Allah, açlıkla, susuzlukla terbiye etmesin.
- Allah, ağız dadı versin.
- Allah, ağız dadıyla yimek nasip etsin.
- Allah, anasına bubasına bağışlasın.
- Allah başa gadar etsin.
- Allah, kaza bela vermesin.
- Allah bereket versin.
- Allah, beterinden saklasın.
- Allah, bilmedik dertler vermesin.
- Allah, birini bin etsin.
- Allah bin kere razı olsun.
- Allah, olmayanlara da versin.
- Allah, bol kazanç versin.
- Allah çekemeycemiz dert vermesin.
- Allah, çocuklarını analı bubalı büyütsün.
- Allah, çocuklarının muradını versin.
- Allah, denk getirsin.
- Allah, devletimize milletimize zeval vermesin.
- Allah düşmanımın başına vermesin.
- Allah, gönlüne göre versin.
- Allah gönül muradını versin.
- Allah, kimsiye muhtaç etmesin.

Allah, mesut etsin.
 Allah, nazardan korusun.
 Allah, hayırlısı neyse onu versin.
 Allah, ne muradın varsa versin.
 Allah razı olsun.
 Çok bayramlar gör.
 Dudduğun altın olsun.
 Düğününü gören.
 El öpenlerin çok olsun.
 Eliye sağlık.
 Ellerin dert görmesin.
 Elleri yirin.
 Gözel kızlara düş.
 Mekânı Cennet olsun.
 Ölmüşleriğin canına deysin.
 Önünde ölen.
 Önünden daşları ayıtlayan.
 Sırtında eskisin.
 Su verenlerin çok olsun.

2.2.5. Kargış (Beddua, İlenme, İlenç)

İnsanoğlunun karşılaştığı olaylar ve durumlara yönelik duygu ve düşüncelerinin dışa vurumu olarak nitelendirilen alkış ve kargışlar, bireyin kendini ifade ettiği araçlardan biridir. Kendine yapılan iyiliği, yardım ve iltifatı alkışla öven insan; kötülüğü, haksızlığı, yanlış kargışla dile getirmiştir. Bu iletiler, ferdin psikolojik olarak rahatlamasını sağlarken, toplumun maddî-manevî kültürünü, inançlarını ve değer yargılarını yansıtmaları bakımından da önem taşır. Türk sözlü kültüründe belli bir konteks içinde kullanılan alkış ve kargışlar, iyi ve kötü dileklerin ifade edildiği kalıp sözlerdir. İnsanların psiko-sosyal yapıları gereği, din ve büyü kavramlarının hemen yanı başında, sözlü bir etkileme aracı olarak kullanılırlar (Duymaz, 2000: 15).

Adı batasıca.
 Allah, başına versin.
 Allah, belanı versin.
 Allah canını almasıñ.
 Allah, cezanı versin.
 Allah seni kahretsin.
 Allah sağa da beterini versin.
 Allah sağa da senin gibi evlat versin.
 Allah'ından bul.
 Allah, başa ettiklerini çocuklarından çıkarsın.
 Başa ettiklerini sen de onlara çekdir Allah'ım.
 Bata çıkasıca.
 Buba çıkasıca.
 Bubalara garasıca.
 Cehennem'de yanasıca.
 Ciğer bağından yanasıca.
 Ciğerinden yanasıca.
 Çeneñ gopsun emi.
 Çoluğundan çocuğundan bul.
 Ganıñ altına ılgıt ılgıt aksın.
 Garaltın gaybolsun.
 Gavak gibi göç.
 Geberesice.
 Gözün kör olsun emi.
 Guş guyruğu çıkarasıca.
 Haram zıggım olsun emi.
 İki gözün önüne aksın.
 İçin gevur damı mı!
 Köküne kibrit suyu damlayasıca.
 Kör olsıca.
 Nüzul inesice.
 Ocağına incir ağacı dikilesice.

Sesi gara yerlerden gelesice.
 Sürüm sürüm sürünesice.
 Takkası gazıkda galasıca.
 Tenişirde yunasıca.
 Yaha gum gum gudur.
 Yimeden ölesice.
 Yimeden ölmıyesice.
 Zeher zıkkım olsun.
 Zıkkımın kökünü yi.

2.2.6. Masal

“Arapça bir sözcük olan “mesel”, dilimize “masal” olarak geçmiştir. “Değişik bölgelerimizde metel, matal, meteio, mesel, misal, mesele, meselok, nağıl, çirok, hikaye, hekat, sanık, sanıka olarak da söylenir” (Yavuz, 1993: 13).

Masalı şöyle de tanımlayabiliriz: “Olayların geçtiği yer ve zamanı belli olmayan, cin, peri, dev, keloğlan, köse, ejderha gibi kahramanları belirli kişileri temsil etmeyen maceraların hikâyeleridir” (Yardımcı, 1996: 7).

Bilge Seyidoğlu da masalı şu şekilde tanımlar: Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yedi, içti, muratlarına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü biri anlatana biri dinleyene biri de bana gibi sözlerle sona eren zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türüdür (Seyitoğlu, 1985:5).

Büyükkarabağ masallarında da genellikle “Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde,” tekerlemesiyle başlar. Bazı masallarda da “az gitmiş, uz gitmiş”, “onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine” gibi masallara özgü tekerlemeler de kullanılmıştır.

Büyükkarabağ masallarında padişah, dev gibi kahramanlar yanında karı-koca, çocuklar gibi günlük yaşamdan kişiler de işlenmiştir.

Büyükkarabağ'da masalları genellikle dedeler ya da nineler anlatır. Masallar, bir yandan çocukların hayal dünyalarını geliştirirken, bir yandan da onlara öğütler vermektedir. Bu nedenle eğitimin başladığı yerde masallar vardır diyebiliriz. Masal dinleyerek yetişen nesillerin daha olumlu ve hayata pozitif baktıkları söylenebilir. Bunun nedeni ise sonu hep mutlu sonla biten masallardır.

Bu masalları derleme esnasında bazı masalların tamamının hatırlanmadığı fark edilmiştir. Bazı masalların farklı kişiler tarafından farklı bölümlerinin hatırlanmasıyla, anlatılan parçalar bir bütün haline getirilmeye çalışılmıştır. Büyükkarabağ masallarından tespit edilenler kaynak kişilerin ağzından anlatılmaktadır. Bazı anlatım bozuklukları düzeltilmiş ancak ağız özelliklerinde değişiklik yapılmamıştır.

ÇÜLDÜR ÇÜLDÜR

Bir varmış bir yokmuş. Bir devenin yedi dene gızı varmış. Dev giderimiş kızlarına yiyecek toplayıp getiririmiş. Bir çuldur çüldür varmış. Çüldürün bi gün ateşi sönmüş. Çüldür çüldür demiş ki bi duman tütüyomuş. Duman tütene mi gitsem demiş, köpek ürene mi gitsem demiş. Dumana gitmiş. Vara vara varsa devin evine gitmiş. İnsanoğlu sen burıya niye geldin demiş. Benim ateşim söndü demiş, bana ateş verin demiş. Devin yedi kızında tezekden kuru varmış. Tezek korundan makasla kesip çüldür çüldüre vermişler. Çüldür çüldür kuru almış evine gitmiş. Çüldür çüldür gidince yatan dev uyanmış. Ahar da kokar, insanoğlu da demiş. Dev çüldür çüldürün evine gitmiş. Çüldür çüldür da evinin kapısını pençiresini kitlemiş. Dev de çüldür çüldürü yiyemeden gelmiş (KK. 5, 11, 21).

ÇÜLDÜR ÇÜLDÜR - 2

Bir varmış bir yokmuş. Bir adamla karısı varmış. Bunların çocukları olmazmış. Adam bi avuç leplebi getirmiş karısına, leplebinin üstüne otur demiş. Bir avuç leplebinin üstüne oturdu. Yedi dene çocuğu olmuş. Çocuklarının her biri bir yere dağılmış. Ana, hepisine de tek ek bağırmış. Biri ayakkabının içinden çıkmış. Biri zoba borusunun içinden çıkmış. Bi diyeri bacadan çıkmış. Bi diyeri zobadan çıkmış. Bi diyeri dolapdan çıkmış. Bi diyeri tenikeden çıkmış. Çüldür çüldür sen nerdesin demiş. Ben de eşeğin kulağındayım demiş. Bu karı kocanın çocukları olunca çok sevinmişler ve mutlu sonunan bitmiş (KK. 20, 36).

ALTIN YÜZÜK

Bir varmış bir yokmuş. Bir ana, bir baba, bir kız varmış. Ana ölmüş. Babası kızını almıya kakmış. Kız get baba demiş. Adam hocaya gitmiş. Yetiştirdiği üzümünden daddırmış. Sahibi kızı nikahlandırmış. Kız giyinmiş, kuşanmış, kürk giymiş. Ormanda oduncuya gitmiş. Oğlanın anasıgil ekmek edermiş. Gelin ekmek etmiye oturmuş. Karı oklayı vurmuş. Eller iyi gelin getiriye sen bu kılıyı mı getirdin demiş.

Bir düğün olurmuş. Oğlanın anası bilen düğüne gitmiş. Vara guzum sen nerelisin demiş. Ebe ohla köyündenim demiş. Yine ekmek ederlermiş. Ebe ben ahtarıyım demiş vurmuş. Ekmeğin içine altın yüzük koymuş. Onlar düğün evine gitmişler. Karı sormuş nerelisin demiş. Büyükgarabağ köyündenim demiş. Bunların ekmeği bitmiş. Kılının ekmeğini getirmişler. İçinden altın, gümüş çıkmış. Ve kırk gün kırk gece düğün etmişler (KK. 17).

PADIŞAH VE ÜÇ OĞLU

Evvel zaman içinde, kalbur zaman içinde bir padişah varmış. Padişahın üç oğlu varmış. Bir gün padişah oğullarına sorar oğullarım beni ne kadar seviyorsunuz der. Büyük oğlu, babacığım seni tatlılar kadar çok seviyorum der. Padişah kahga atarak gülümser. İkinci oğluna sorar. O da babacığım seni altınlar, paralar kadar çok seviyorum der. Padişah kahga atarak gülümser. Sıra küçük oğluna gelir ve oğlum sen beni ne kadar çok seviyorsun der. O da yavaşça: Baba tuz kadar seviyorum, der. Bunu duyan padişah öyle bir kızar, bağırır, çağırır. Hemen celladı çağırır. Onu götürüp ıssız bir yerde öldürmesini emreder. Ama cellat küçük şehzadeyi çok severmiş. Ona kıyamamış, çamaşırından birini alır ve bi davşan vurur. Davşanın ganını çamaşıra sürer, şehzadeye gitmesini söyler. Padişaha getirir.

Şehzade az gider düz gider sonunda bir köye varır. Bir evin kapsını çalar. Kapıyı yaşlı bir nene açar. Şehzade yaşlı nineye misafir olur. Yaşlı ninenin kimsesi yokmuş ve şehzadeye oğlum olur musun der. O da kabul eder. Şehzade karnını doyurur, dinlenir. Ertesi gün kalktığında bir kalabalık görür ve nineye sorar. Anne bu kalabalık ne diye toplanmış? O da oğlum bugün padişah seçecekler der ve meydana giderler. Güvercini uçururlar güvercin kalabalığının iki tur atar ve şehzadenin başına konar. Köylüler yabancı olduğu için kabul etmemişler. Ertesi güne ertelemişler.

Şehzadeye gelme sen buraya, yabancısın sen demişler. Şehzade uzaktan izliyormuş. Güvercini uçurmuşlar. Güvercin yine kalabalığın üzerinde iki tur uçmuş. Gitmiş yine şehzadenin başına konmuş. Bu kez kabul etmişler. Padişahlarını çok sevmişler, mutlu mesut yaşamışlar. Padişah yemekler hazırlatmış. Ülkedeki bütün padişahları çağırmış. Oğlunu bilmeyen babası, yemeklerin çok güzel ama hiç tuzu yok. Sarayda hiç tuz yok mu demiş. Hayır var daha çok yerlerde var, bize verirler demiş. Padişaha sorar sen tuz sevmez misin? Padişah hayır aksine çok severim demiş. Ama ben seni tuz kadar seviyorum dediğimde beni öldürecektin demiş ve padişah tanımış, ağlayarak sarılmış (KK. 10).

FİNCAN YÜKLÜ GATIR

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde adamın biri öbür dünyada ne olup bitiğini merak etmiş. Mezarın birini bozup içine girmiş. İçine girmiş yatmış. Üç beş gün yattıktan sonra çerçici gelmiş. Sonra adam merak etmiş. Buradan ne ses geliyor demiş. Başını uzatıp bakınca fincan yüklü gatr gelirmiş. Adamın gafasını görünce at korkmuş. Fincanlar şangur şungur düşmüş, kırılmış. Katırın sahibi mezardan çıkan gatrıcıyı dövmüş. Her yeri ganamış adamın.

Öteki dünyayı görmüş mü diye yanına gitmişler adamın. Mezarın başında, ağzı burnu gan içinde oturuyomuş. Sana naptılar diyer dünyada, seni dövdüler mi demişler. Adam da dövmediler. Öteki dünyada fincan yüklü gatrı ürkütürsen işin fena! Seni o zaman dövüyolar demiş (KK. 5).

ÜÇ DOST

Bir varmış bir yokmuş. Üç en iyi dost varmış. Bunlardan biri akıllı, bir yarım akıllı biri ise akılsızmış. Bunlar bir gün gölde salına salına geziyorken gölde balık avlamak için avcılar vardı. Bu üç balığı görünce iştahları kabarmış. Bu üç balığı avlamak için bir plan yapmaya çömelmişler. Bu konuşmaları duyan üç balık hemen gizlenecek bir yer bulalım demiş. Akıllı balık ise buradan hemen kaçalım demiş ama akıllı balığı dinleyen olmamış. Akıllı balık hemen orayı terk etmiş. Avcılar iki balığı yakalayınca yarım akıllı olan ölü taklidi yaparak avcıların elinden kurtulmuş. Akılsın olan da keşke akıllı olan arkadaşımı dinleseydim demiş ama avcılara yem olmuş (KK. 11).

YEDİ YİĞİT KARDEŞ

Bir varmış bir yokmuş. Bir kadının yedi tane oğlu olmuş. Ailesine bir gün kadınlar demiş ki: Sen hiç kız doğurmadığından biz silahlarımızı kuşanıp yedi dağın ardını aşıp giderler. Sonra onlar gittikten sonra kadın hamile kalıyor. Onu da kız doğuruyor. Kız yetişip büyüyüp delikanlı kız oluyor. Komşusunun biri kıza senin yedi tane oğlan kardeşin vardı. Yedi dağın ardını aşıp gittiler demiş.

Sacı ocağa koymuş. Annesi sacı ne yapacaksın demiş. O da kavurga yapacağım demiş. Sacı iyice ısındırıp annesini çağırıyor. Annesine kız ya bu sacın üstüne otur ya da benim yedi dağın ardındaki kardeşlerimi söyle dedi. Annesi kardeşlerin yedi dağın ardını aşıp gittiler dedi. Sonra kardeş yola çıkar. Yedi dağı aşır kardeşlerinin evini buluyor. Evleri pislik, kir içindedir. Kardeşlerini temizleyip paklıyor. Yemeklerini yapıp dolabın içine girip saklanıyor. Sonra kardeşleri eve gelip şaşıyor. Yemeği yiyorlar. Sabahleyin gidiyorlar eve geldiklerinde yine aynı şeyleri yaşıyorlar. Sonra en küçükleri nöbet tutmaya başlıyor. Sonra en küçükleri nöbet tutmaya başlıyor. Kalan kişi bir dalın ardına girip evi gözetler. Gözlerken uykuya dalar. Kız kardeşleri yine aynı şeyi yapar. Kardeşler eve geldiğinde uyuyakaldığını söyler. Ertesi gün yine gözetler. Kız işini bitirince içeri girip kolundan tutar. İn misin, cin misin der. Kız ne inim, ne cinim der. Ben sizin kız kardeşinizim der.

Akşam olur, kardeşleri gelir. Bizim kardeşimiz yoktu derler. Sonra inanırlar ve sevinirler. Günler ayları götürür. Oğlanlar evlenir. Günler yine geçer.

Bir gün gelinler hayvanları kurutup kaynatıp kıza içerirler. Kızın karnı suyu içince şişekalır. Kardeşleri gelince, kız kardeşiniz hamile kaldı diye yalan söylerler. Erkek kardeşleri de kızı götürüp dereye atarlar. Sonra kızı bir çoban kızı bulup koyun sütünü sağıp kaynatıp kokusuyla kızı kusturur. Hayvanları ipe cizer. Günler geçer kızla evlenip hamile kalır. İki tane çocuğu olur. Çocuklar büyürler. Çocukları avlanmayı sevip durmadan ava çıkarlar. Bir gün ava çıktıklarında yedi adam görürler. Adamlar nereye gidiyorsunuz diye sorar çocuklara. Evimize gidiyoruz siz de buyurun der çocuklar. Eve varıyorlar, varsalar da ne görürler, kardeşleri orda. Kız kardeşleri yedi oğlana yengelerinin yaptıklarını anlatır ve ipe dize dizilmiş hayvanları gösterir. Yedi kardeş geri gider ve hanımlarını atın kuyruğuna bağlayarak öldürürler. Ve kardeşleriyle mutlu mesut yaşarlar (KK. 11, 20).

SAZ KIZI

Bir varmış bir yokmuş. Bir adamın bir atı varmış. Atı yayılmaya gönderirmiş. Bir saz kızı da üstüne binip gezermiş. Atı yaylatmazmış. Akşama kadar atın üstünde gezinirmiş. Akşam olunca atın üstünden inermiş, at evine gidermiş. Atın sahibi bu at neden aç susuz geliyor demiş. Bir gün aç gelmiş, iki gün aç gelmiş. Atın sahibi bu at neden aç geliyor demiş. Ve bir gün katıran yağın atın üstüne sürmüş. Atı yayılmaya göndermiş. Saz kız atı görünce üstüne binmiş, akşama kadar gezinmiş. Akşam olunca saz kızı atın üstünden inememiş. At da evinin yolunu tutmuş. Atın sahibi atı görmüş. Benim atın üstünde bişey getiriyodu bakalım ne demiş. Gele gele gelmiş ki üstünde saz kızı. Atın sahibi sazına demiş ki: Atın üstünden in demiş. Saz kızı da inememiş. Çünkü: Atın sahibi katıran yağı sürdüğünden dolayı saz kızının tüylrti yapışmış. Atın sahibi bi daha binme demiş. Saz kızı da kafa sallamış. Atın sahibi de yapışan tüyleri makasla kesmiş. Attan indirmiş o da gitmiş (KK. 34).

2.2.7. Efsane

"Halkın imgesinde doğarak, ağızdan ağza dolaşan ve konusu çok defa olağanüstü nitelikte olan hikâye" (Yavuz, 1993: 5).

"Efsane bir hikâyedir, bir anlatıdır, sözel bir davranıştır, sosyal bir olaydır, bir uyarıcıya karşı sözlü bir cevaptır, üniversal kültür ve bundan doğan bir formdur, şiirsel bir cevaptır. Bunların hepsini birleştirirsek bir folklor türüdür" (Degh, 2001: 24).

"Efsaneler aynı örf, âdet ve gelenekleri paylasan toplulukların ürünü olmakla beraber, özellikle bazı masal kaynaklı 'gezgin efsaneler' daha çok uluslar arası varyantlar olarak görülebilir" (Yardımcı, 1999: 28).

"Efsanenin en iyi bilinen ve diğer pek çok tarifi dayandırıldığı Grimm Kardeşlerin tarifi şöyledir: Efsane, gerçek veya hayali muayyen, şahıs, hâdise veya yer hakkında anlatılan bir hikâyedir" (Sakaoğlu, 2009: 19).

Büyükkarabağ'daki efsanelerden bazılarının Büyükkarabağ'da gerçekleşen olaylara dayandığı görülmüştür.

KIRK KAPI

Eskiden Yunanlılar burada yaşarmış. Onlar hazineleri buraya gömmüşler ve gitmişler. Hazineler burada kalmış. Hazineye kırk kapı yapmışlar. Köylülerden birisi kapılardan besmele ile geçmiş. Kırk kapıda hazineler olduğundan dolayı kimseye söylememiş, ölmüş. Daha sonra bir köylü daha Kuranla gitmiş. O hazinelere gitmiş. Hazineleri görünce Kuran'ı atmış o da ölmüş. Kimse hazineyi alamamış (KK. 10, 14, 20, 34, 54, 55).

Bu bahsedilen kırk kapının Büyükkarabağ halkının 'kale' olarak adlandırdıkları Julian kentinde bulunduğu düşünülmektedir.

HASAN DÜŞEN KAYASI

Hasan adında bir çocuk varmış. Koyun güdermiş. Anası çağırmış. Hasan geliyorum derken ayağı kaymış ve yuvarlanmış. Anası Hasanım diye bağırmış ve kayanın adı Hasan Düşen Kayası olmuş (KK. 1, 4, 5, 11,12, 20, 31, 34, 35, 46, 48, 50, 51).

Büyükkarabağ halkı tarafından iyi bilinen efsanedir. Köy meydanına yakın bir yerdedir.

CANAVAR

Zamanın birinde bir aile yaşarmış. Bir gün anne çörek edermiş. İki gızı evin arkasındaki tuvalete gitmişler. Canavar gelmiş kızı götürmüş. Kardeşi bağırmış. Annesi noldu demiş. Ablamı götürüyorlar demiş. Köylüye habar vermişler ama kırk gün kırk gece aramışlar ama bulamamışlar (KK. 12).

Büyükkarabağda kızların gece dışarıya çıkması hoş karşılanmaz. Bunda bu efsanenin de etkisi vardır.

KAYIP GELİN

Eskiden yayladan gelirken gelin göç kervanının ardında kalmış. Gelinin göç ettiği eşiği göçmüş. Gelin tekrar yükleyince akşam olmuş. Önden gidenler gelinin arkada kaldığını fark edememişler. O sırada gelin gelirmiş. Bir ayı gelmiş, gelini kaçırmış. Yayla komşuları gelmiş eşyaları yıkmışlar. Gelini eşiği evinin önüne durmuş.

Ama gelin yokmuş. Eşi hayvanlarını kapatmış. İçeri komşularına sormuşlar. Biz görmedik demişler.

Köycek aramaya çıkarlar. Dağ, tepe gezerler, gelini bulamazlar. Gelinin ne ölüsünü ne de dirisini bulamazlar. Bu arada ayı gelini kaçırıp bir mağaraya kapatmış. Mağaranın ağzına da büyük bir taş koymuş. Gelin buradan çıkamıyormuş. Aradan bir sene geçmiş. Gelinden herkes umudu kesmiş, bulamamışlar.

Tekrar bahar gelmiş, yaylaya çıkmışlar. Bu bir sene içerisinde ayıdan iki tane çocuğu olmuş. Birinin adını yepelek, diğerinin adını topalak koymuş.

Ayı yine bir gün avlanmaya çıkarken gelin mağarayı örtmemesini istiyor. Çocukları yıkaması gerektiğini söylüyor. Ayı da mağaranın ağzını kapatmadan gidiyor. Ayı gelesiye gelin ateşi yakıyor, suyu kaynadıyor. Tepelek ile Topalağı içine koyuyor. Tepelek ile Topalak ölüyor. Gelin ordan eski yaylalarına kadar koşuyor. Oruya varıyor. Oradakilere bir sene boyunca başından geçenleri anlatıyo. Kocasına ve komşularına alabildikleri eşyalarını ve hayvanlarını alıp oradan kaçıyorlar. Ayı mağaraya gelsin ki Yepelek ile Topalak'ın ölüsünü görüyo. Bakar ki gelin yok. Ayı bir bağırıyo dağ, daş inliyo. Ordan, ayı o yaylaya koşarak gidiyor. Orda hiçbir şey kalmamış ama kalan eşyaları darmadağın ediyor. Ondan sonra bir daha o yaylaya ne gelin ne de kocası ne de komşuları çıkmamışlar. Ve bundan sonra kocasıyla gelin mutlu mesut yaşamışlar (KK. 5, 11, 20).

KIRK KALE

Kırk kale diye bir yer varmış. Kırk kalenin içinde kırk tane oda varmış. Bu odalardan geçeni bir şey çarparmış. Bir gün bir hoca eline Kur'an-ı Kerim'i almış. Her odada Kur'an-ı Kerim'i almış okumuş. Otuz dokuzuncu odadan altınları görmüş. Kur'an'ı Kerim'i elinden atmış. Tam altınlara dokunacakken bir balta gelip adamın boğazını kesmiş (KK. 5, 11, 14, 20, 24, 34,35).

GELİN KIZ VE EŞKİYA

Böyükgarabağda eşkıyalar ve gelin kız varmış. Bir gün gelin kız yaylada dolaşmış. Ve eşkıyalar onu görmüş ve onu kovalamaya başlamış. Gelin kız Allah'ım beni ya gaya et ya da uçan bir guş et demiş. Ve o an Allah onu orda gaya etmiş (KK. 14).

GELİN KIZ KAYASI

Zamanında güzel bir kız varmış. Bu kız bir çobana âşık olmuş. Ama babası kızını zengin birisine verecekmış. Gelin alayı giderken, çoban koluna elleyim sevdiğim kız kuş olsun demiş. Gelin alayı bir kara taş olsun demiş. Kız kuş, gelin alayı taş olmuş (KK 5, 7, 12, 14, 20, 24, 34, 35, 55).

Bu kaya Emirdağ eteklerinde bulunmaktadır.

GAZLI GÖL

Zamanın birinde bi kral varmış. Çok zengin bi kralmış. Her dediğini, istediğini yaparmış. Emme gızı hasteymiş. Her yerinde cıbanlar çıkıyomuş. Ne etse ne yapsa bu cıbanları iyileştiremeyyomuş. Yedi dağın otunu, yedi hayvanın etini yidirmiş emme iyileşmemiş gızı.

Bi gün gızın sabrı taşmış. Aklını oynatmış. Aklını yitirip vurmuş kendini ovalara, çaylara. Üstü başı yırtık kendini çaya atmış. Günler gelmiş geçmiş. Gızın yanına kimse yanaşamamış. Gız orda yabancılaşmış. Onu kimse tanımaz olmuş.

Bir gün gız uyanmış. İnne gibi batan, her yerini ısıran cıbanın etkisiyle önüne çıkan bi kaynağın altına oturmuş. Gana gana içmiş, kendinden geçmiş. Susadıkça içmiş. Durmadan içmiş. Ağrıları sızılar azalmış cıbanlar geçmeye başlamış. Zamanla ne yara galmış ne cıban. Bunu öğrenen kral çok sevinmiş. Gızını yanına almış. Mutluluktan uçuyomuş. Adamlarına da emir vermiş. Suyu gazın göl olsun demiş. Su göl olmuş. O yandan beri de bu gölün adı gazlı göl olmuş (KK. 5, 14, 34).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİ İLE İLGİLİ GELENEKLER

3.1. DOĞUM

Yaşamın başlangıcı olan doğumla ilgili Büyükkarabağ'da pek çok inanış ve gelenekle karşılaşmak mümkündür.

3.1.1. Doğumdan Önceki Uygulamalar

Büyükkarabağ'da çocuk sahibi olmaya ve çocuklara çok önem verilir. Evlenen gençlere düğünün üzerinden zaman geçtikten sonra hamile olup olmadığı sık sık sorulur. Büyükkarabağ'da çocuğu olmayan erkeğin ve kadının özrü olduğu düşünülür. Bunun için de doktora götürülür.

Büyükleri tarafından sürekli çocukla ilgili öğütler ve öneriler dinleyen bazı bayanlar kendi aralarında çeşitli yöntemler üretmişlerdir. Mesela “*çocuğu olmayan kadın, mahallenin ebesine göbeğini bağlatır*” veya “*Abdülkadir Geylani Türbesine gidip bağlanırlar*”.

Kadın hamile kaldıktan sonra ailesi ve eşi tarafından korunup kollanır; ağır şeyler kaldırmaması ve yorulmaması için özen gösterilir.

Hamile kadın “aş ererken” canının çektiği bir yiyeceği yiyemezse çocukta bir kusur ya da sakatlık olacağı düşünülür. Kadın aş ererken neye bakarsa doğacak çocuk ona benzer, hatta “*sevmediğiniz bi şey görünce “aklımda” de, çocuk o baktığı şeye beşzeyveri*” diye korkulurmuş. Ayrıca “*Aş erene guşlar ganadını çırpır*” denirmiş. Aş ererken gül yutan kadının bebeğinde kırmızı bir nokta olacağına inanılır. Anne hamileyken vücudunun herhangi bir yerine karabiber dokundurduğunda bebeğin de aynı yerde ben olacağı düşünülür. “*Ben hamileyken goluma garabiber değdirdim aynı yerde bebeğimin beni var*”(K.K. 36).

Çocuğun cinsiyeti daha hamile kalındığının öğrenildiği an merak konusudur. Bununla ilgili Büyükkarabağ'da şu gibi çıkarımlarda bulunulmuş ve inanılmıştır; hamile bayanın karın ve göbek bölgesi düz olursa çocuk kız; karnı öne doğru sivri olursa erkek olacağına inanılır. Ayrıca “*G.tün büyük, kız ellâm*” denir.

Büyükkarabağ'da çocuğun ismi doğmadan kararlaştırılır ve genelde babanın babasının adı konulur. Doğum esnasında gerekli olacak malzemeler (kundak, bez, ip,

makas vb.) hazır edilir. Bebeğin beşik, kıyafet gibi ihtiyaçları da doğumdan önce tedarik edilmeye çalışılır.

3.1.2. Doğumdan Sonraki İlk Uygulamalar

Doğum sırasında dualar okumanın doğumun kolay olmasını sağlayacağı düşünülür.

Doğumdan sonra göbek bağı eve yakın bir yere gömülür. Bunun nedeni çocuk eve bağlı olsun dıyedir. Çocuğun vücudu dümdüz olsun diye çocuk hemen kundaklanır.

Bebeğin bir kulağına ezan okunur, bir kulağına kamet edilir ve ismi söylenir. Bebek doğduğunda bir müddet bebeğe anne sütü verilmez. Kadın, sütü çok olsun diye helva ve tahin yer.

Doğumdan sonra çocuğa tuz sürülür. Çocuğu, bir hafta içinde üç dört kere teri kokmasın diye tuzlarlar. Bebeğin kulağının arkası, bileği ve göğüs bölgesine zeytinyağı sürülür. Bunların ardından bebeği yıkanır.

Yeni doğan bebeği akrabalar ve komşular görmeye gelir. Pelte, çorba, süt getirilir. Daha çok bir tepside sadece pelte ve çorba götürülür.

Bebeğin anne-babasına “Hayırlı ömürlü olsun, analı-babalı büyüsün, geçmiş olsun, adıyla yzasın.” gibi hayırdualarda bulunulur (KK.12) (KK.21) (KK.22) (KK.25), (KK.31), (KK.34).

3.1.3. Ad Koyma

Yeni doğan çocuğun bir kulağına ezan, bir kulağına kamet okunur. Bu uygulama bebeğin babası, dedesi ya da bir hoca tarafından gerçekleştirilir. Çocuğa genelde dedesinin, ninesinin ya da büyüklerinden birinin adı verilir.

3.1.4. Kırk Basması

Bir kadın doğum yaptığında ilk bir hafta yanına yeni doğuran biri gelmesin denir. Bu durumda çocuğun hastalanacağı ya da öleceği düşünülür. Başka yerde

karşılaşırlarsa kırk basmasın diye iğne değişirler. Kırk basması durumunda kadınlar iğne değişirse çocuğun iyi olacağı düşünülür.

Eğer bir kadının sütü kesilirse kırk bastı diye düşünülür. Bu konuda örnek olarak kaynak kişimiz Fatma Hanımın: “*Fırına gittim de göğsüm kör oldu, süt gelmedi*” demesini örnek olarak gösterebiliriz (KK.17) (KK.24) (KK.27) (KK.18) (KK.25) (KK.27).

3.1.5. Al Basması

Al basması; doğum sırasında temizliğe dikkat edilmemesi yüzünden loğusanın tutulduğu ateşli hastalık, loğusa humması (Türkçe Sözlük: s.27).

“*Yeni doğuran loğusa gelini yalnız gomeycañ. Başınıñ altına demir makas ya da demir bıçak goycan. Yoğusam allı pullu gelin gelir çocuğu da gelini de boğar öldürü derdi gayınnam*” (KK.25).

3.1.6. Diş Göllesi

Genellikle beşinci ayın sonlarında bebeğin dişleri çıkmaya başlar. Bunu ilk gören kişi çocuğa hediye alır. Dişeyen çocuğa dişi çıktı diye buğday göllesi vurulur. Buna da “diş göllesi” denir.

“*Gayınnam; aha çocuğun dişi çıkmış bi diş göllesi vuralım derdi*” (KK.55) (KK.11), (KK.22) , (KK.25), (KK.27).

3.2. EVLİLİK

Evlilik insan yaşamının en önemli aşamalarından biridir. Toplumun temel birimi olan ailenin oluşumunu sağlayan toplumsal bir olgudur.

Büyükkarabağ’da evliliğe ve düğün geleneklerine çok önem verilmektedir.

3.2.1. Evlilik Türleri

Büyükkarabağ'da evlendirme yerine genelde "evermek", "baş göz etmek" gibi isimler verilir.

Büyükkarabağ'da son zamanlarda kasaba dışı evlilik artmıştır. Çalışanların çoğu Antalya'ya çalışmaya gittiği için genelde oradan sevip evlenmektedir. Akraba evlilikleri de önceden daha yaygınken günümüzde eskisi kadar yaygın değildir.

Köyde en çok görülen evlilik modeli “görücü usulü evlilik”tir. Bu evlilik türünde önemli olan ailelerin beğenisidir. Evlenilecek kişi ve ailesi uygun olmalıdır. Bazı aileler son kararı vermeden önce evlenecek gencin de fikrini alır. Bunun dışında kız kaçırma olayı da yaygındır. Ailelerin evlenmesine sıcak bakmadığı kişiler anlaşarak kaçmaktadır ve sonrasında aileleri laf söz artmasın diye evlenmelerine karşı çıkmamaktadırlar.

3.2.2. Kız İsteme

Öncelikle kız evinin ağız yoklanır. Ağız yoklamaya oğlanın annesi, akrabası, komşusu vb. dostlardan birkaç kadın gider. Gelin adayını önce incelerler ve annesinden kızını evlendirmeyi düşünüp düşünmediği öğrenilmeye çalışılır. Kızın evi temiz mi, düzenli mi incelenir. Ayrıca kızın boyuna, endamına, yürüyüşüne, konuşmasına dikkat edilir. Birkaç gün kızın annesi ile iletişim hâlinde olunur. Gerektiğinde bir kaç kez daha kız evine gidilir. Her şey yolundaysa oğlan evinden kız evine kız istemeye gidilir. Kahve içilip sohbet ettikten sonra oğlanın dedesi, babası veya bir büyüğü niyetlerini bildirir. Kızın babası düşünmek için süre ister (KK.22) (KK.25).

3.2.3. Söz Kesilmesi

Kız babası düşünmek için süre ister. Sebebi oğlan ve ailesi hakkında araştırmalar yapmaktır. Genelde babalar kızının da fikrini alır. Cevap olumlu olduğu takdirde oğlan evi misafir olarak davet edilir. Oğlan tarafı olumlu cevabı alınca anne ve baba kız evine gelirler. Anneanne, babaanne, teyze, hala vb. akrabalar da gidebilir.

Ailenin reisi olan baba “Allah’ın emri, peygamberin kavliyle” diyerek kızı ister. Kızla damat büyüklerin ellerini öper. Kahveler içilir.

Kız istemeye gidilirken lokum götürülür. Buna “*ağız dadı*” denir. Söz kesildiğinde beraber yenilir (KK.22, KK.25, KK.28).

3.2.4. Oku (Davetiye) Dağıtımı

Büyükkarabağ’da davetiye yerine oku denir ve okuyu dağıtan kişiye de okucu denir. Oku olarak küçük hediyeler dağıtılır (şekerle beraber, penye, gömlek, basma, seccade vb.) Köy halkına düğününün hangi tarihte yapılacağı, hangi ailelerin çocuklarının evlendiği, kınagecesi ve düğünün nerede yapılacağı gibi ayrıntılar hakkında bilgi içeren bilgiler verilir. Bu bilgileri ileten okucuya para verilir. Son yıllarda kâğıt davetiyeler de dağıtmaya başlanmıştır. Ancak bazı aileler eski gelenekleri sürdürmektedir (KK.25, KK.28).

3.2.5. Çerez Getirme

Önce kız evi 2 tepsi baklava yaptırır. Üstüne erkek evine hediyeler konulur. Oğlan evi de baklava gelecek diye yemek hazırlar. Baklava getirene para verilir. 2-3 gün sonra da oğlan evi kız evine çeşitli çerez, 2-3 sandık lokum, 3-5 kilo kağıtlı şeker götürülür. Geceleyin de bisküvi ile çay ikram edilir. Geçler de oynarlar (KK. 25, 28).

3.2.6. Nişan

Gündüz kız evinin bahçesinde toplanılır. Yemek dağıtılır. Gelen kadınlar kız annesine ufak tefek hediyeler (gömlek, basma vb.) verirler. Kadınlar toplanıp oynarlar. Gece de kızın takısı takılır. Asıl nişan gece 12’ye kadar devam eder. Sonra herkes dağılır (KK. 25, 28).

3.2.7. Nikâh

Nikâh, düğünden hemen önce kıyılır. Lokum, şeker ikram edilir. Hoca duasını eder. Oğlanla kız büyüklerinin ellerini öperler (KK. 25, 28).

3.2.8. Düğün

Büyükkarabağ'da üç gün düğün olur. Önce okuntu dağıtılır. Perşembe günü bayrak dikilir. Öğlen oğlan evinde toplanıp evin çatısına bayrak dikilir. Misafirlere fıstık dağıtılır. Cuma günü öğle sonu çalgı gelir. Akşam misafirler gelir oynanır. Cumartesi öğlen kız evine gelinir kına yakılır, takılar takılır. Misafirlere yemek verilir. Akşamda kına gecesi yapılır. Saat 8-9 arası herkes gelir. Havai fişekler atılır. Gelin, damat, misafirler geç saatlere kadar oynar. Pazar günü öğlen oğlan evi gelinin babasından müsaade alıp kızı götürürler. Arabaların aynalarına havlu, yazma vb. bir şeyler bağlanır. Konvoy olur ve düğün biter (KK. 25, 28).

Büyükkarabağ'da eskiden başlık verme görülürken günümüzde başlık kalkmıştır. Artık iki ailenin anlaşması ve kızın uygun gördüğü mihri kıza vermek yeterli görülmektedir. Mihr olayı hâlâ görülse de süt hakkı ve başlık artık unutulmuştur.

3.2.9. Kız Kaçırma

Büyükkarabağ'da az da olsa “kız kaçırma” geleneğinin devam ettiği saptanmıştır. Birbirini seven gençlerin kaçmalarını aile ve çevre hoş karşılamaz. Kız kaçırma sonrasında her iki aile arasında bir süre küslük yaşanabilir. Ama genellikle aileler barışır, gençler affedilir. Barışıldıktan sonra kız tekrar istenir ve düğün yapılır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNANMALAR

4.1. İNANMALAR (DİNÎ VE BATIL İNANIŞLAR) VE BUNLARLA İLGİLİ GELENEKLER

Büyükkarabağ Köyü'nde halk dinine bağlıdır ancak taassup ve dinde aşırılıkçıların köyde pek görülmediğini belirtmek gerekir. Dine olan bağlılık tasavvufi boyutta değildir. Dolayısıyla bölgede ilahi ve menkıbe gibi ürünlerine rastlanamamıştır.

Büyükkarabağ Köyü'nde batıl inanışların görüldüğünü söyleyebiliriz. Türklerin eski dini olan Göktanrı dininin izleri Büyükkarabağ'da görülmektedir. Bu batıl inanışlar eskisinden farklı olarak İslamî kılıflara bürünerek devam ettirilmektedir. Bu inanışların İslami bir boyutu olduğuna inanılmaktadır.

Büyükkarabağ'da görülen bu gelenekleri çeşitli başlıklar halinde sıralarsak:

4.1.1. Anne-Baba İle İlgili İnanışlar

1. Annesine vuran çocuğun kolları öte dünyada düşer, denir (KK.27).
2. Babanın ilencini alma gerçekleşir anneninkini süt karşılar, denir (KK.25) (yani anne emzirdiği için anne ilense de gerçekleşmezmiş).

4.1.2. Cin-Peri - Şeytan İle İlgili İnanışlar

1. Abdestliğin altından geçilmez, cinler çarpar (KK.25) (KK.30) (KK.41).
2. Ağacın altında uyunmaz. Şeytan başına toplanır (KK. 22, 25, 35).
3. Ateş başında cinler, periler çok olur, derler. Köze su dökülürken besmele çekilir (KK.25).
4. Ateşte soğan kabuğu yakılmaz. Soğan kabuğu cin parasıdır derler (KK.25, 26).
5. Bir işe başlarken besmele çekilir.
6. Eşikte yatılmaz, yatılırsa cin çarpar (KK.20) (KK.25) (KK.26) (KK.35).
7. Kuyu başında şeytan pek çok olurmuş (KK.26).

8. Kül dökülen yerden, bulaşık suyu dökülen yerden, çamurdan, çöplükten geçerken besmele çekmek gerekir. Oralarda cin bol olurmuş (KK. 8, 21).

9. Merdiven altından geçilmez, geçilirse cin çarpar (KK.21, 38).

10. Oluk altından geçilmez. Şeytan çarpar (KK.19, 23).

4.1.3. Eşyalarla İlgili Halk İnançları

1. Ayakkabının ters gelmesi, ayakkabı sahibinin islerinin ters gideceği düşünülür (KK.25).

2. Boş beşik sallanmaz yoksa bebeğin başı ağrır (KK.25).

3. Elden ele bıçak verilmez (KK.25).

4. Elden ele sabun verilmez. Sabun acıdır. Acı elden ele verilmez (KK.25).

5. Gece aynaya bakılmaz, uğursuzluk getirir (KK.25).

6. Ölü evinde aynalar kapatılır (KK.25).

7. Tespih boyna takılmaz. Tespihi boynuna takan çocuğun babasının borcunun çoğalacağına inanılır (KK.28).

8. Yüz felci olanlara aynaya baktırılmaz (KK.25).

4.1.4. Evle İlgili Halk İnançları

1. Eşiğe oturmak günahtır, eşikliğe oturanı şeytan çarpar (KK.25).

2. Eşiğe kaynar su dökersen cin tarafından çarpılırsın. “Destur kış” denir (KK.25).

3. Evin temeline kurban kesmek hayırlıdır. Başa bir kaza gelmesin diye (KK.22).

4. Kapı eşiğinde oturulmaz. Cinler yatar orda (KK.25).

5. Saçak altında uyumak iyi değildir, saçak altında uyuyanı şeytan çarpar (KK.25).

6. Tuvalette konuşursan dilin tutulacağına inanılır (KK.25).

7. Yatak yapılan yer süpürülür. Yoksa o yatakta yatanı rüyasında korkuturlar (KK.22).

4.1.5. Ekmekle, Yiyeceklerle, İçeceklerle ve Bereketle İlgili İnanışlar

1. Arpa, buğday cennetten gelmedir (KK.27).

2. Besmele çekmeden yemek yersen sofran bereketsiz olur karnın da doymaz (KK.25), (KK.27).

3. Ekmek kırıntılarını ayakla çiğnemek günahtır (KK. 3, 12, 17, 20, 22, 25, 26).

4. Ekmek ters çevrilmez, ters dönerse hemen düzeltmek gerekir. Yoksa nimete saygısızlık yapıldığı için başa bela gelir (KK.22, 25, 27).

5. Ekmek yapılırken ekmeğin kaç tane olduğu sayarsan bereketi kaçar (KK.25).

6. Ekmek yere düşerse üç kere öpüp alna koymak gerekir (KK.22, 25).

7. Sofrada artık ekmek bırakırsan aklın onda kalır. Gün boyu rahatsız olursun (KK. 25, 27).

8. Sofra kurulduğunda ya da bir şey yenirken gelen kişiyi kaynanası seviyordur (KK.22, 25, 27).

9. Soğan, sarımsak kabuğu yakılmaz. Onlar cin parasıdır (KK. 22, 25, 27, 30).

10. Sol elle ekmek yenmez. Yenirse şeytanların da yediğine inanılır (KK.22, 25).

11. Tencerenin dibini sıyırsan evinde israf olmaz (KK.22, 27).

12. Yiyecek, içecek dağıtılırken sağdan başlanır (KK. 22).

4.1.6. İnsan Vücuduyla İlgili Halk İnançları

1. Ayağın altı kaşınırsa yolculuk göründüğüne inanılır (KK.25).
2. Birisinin göz çukuruna kirpik düşmüşse, düşen kişi hangi gözüne düştüğünü bilirse duası kabul olur (KK. 22, 25, 27).
3. Gece sakız çiğnenmez; gece sakız çiğneyen ölü eti çiğnediğine inanılır (KK.25).
4. Gece tırnak kesilmez (KK. 25, 27).
5. Sağ göz seyrirse hayırlı bir haber alacağına, sol göz seyrirse kötü bir haber alacağına işarettir (KK. 22, 25).
6. Sağ kulak çınlarsa “*biri beni hayırla anıyo*”, sol kulak çınlarsa “*biri benim arkamdan konuşuyo*” diye düşünülür (KK. 25, 27, 30, 47).

4.1.7. Ocak ve Ateşle İlgili Halk İnançları

1. Akşam vakti evden dışarı ateş verilmez (KK.25).
2. Külün yanında yatılmaz. Külde cin ve şeytan vardır, çarpacaklarına inanılır (KK.25).
5. Ateşe ye da küle işenmez. Ateşin, külün yanında cin, şeytan olduğuna inanılır (KK.25).
6. Ateşe soğan kabuğu atılmaz. “*Soğan kabuğu cin parasıdır.*” derler (KK.25, 46, 47).
7. Ateşe su dökmek uğursuzluk getirir. Ateşi toprakla söndürmek gerekir (KK.25).

4.1.8. Rüya Tabirleri İle İlgili Halk İnançları

1. Rüyada aksakallı dede görmek hayırlıdır. Hayırlı bir habere işarettir. Malına, mülküne bereket geleceğine de inanılır (KK.27).

2. Rüyada temiz su görmek güzel bir şeydir. Günahın yikanılacağına inanılır (KK.11, 30, 43).
3. Rüyada altın ya da gümüş para kaygıya işarettir (KK.27).
4. Rüyada beyaz bir elbise dikmek kötüdür. Kefene işarettir (KK.27).
5. Rüyada yılan görmek kötüye işarettir (KK.25).
6. Rüyada kirli su kötülüğe işarettir. Felakete işarettir (KK.25) (KK.30).
7. Rüyada ekmek görmek bolluğa işarettir (KK.27).
8. Rüyada, ölü hayvan görmek sıkıntılara işarettir (KK.27).
9. Rüyada biber görmek üzüntüye, gözyaşına işarettir (KK.27).
10. Bir dere kenarında çamaşır yıkamak kötüdür. O evden ölü çıkacağı düşünülür (KK.27).

BEŞİNCİ BÖLÜM
KUTLAMALAR VE TÖRENLER

5.1. BAYRAM

Büyükkarabağ'da bayramlar son yıllarda normal günlerden pek farklı değildir. *“eskiden bayramlar adı gibi bayram gibi olurmuş. Şimdi öyle değil gaylı”* Büyükkarabağ'da genelde yaşlı nüfus vardır. Çocukları ve torunları genelde Antalya ve Denizli'de çalışmaktadır. *“Bayramdaki tek eğlencemiz gurbetten torun torba geliyo. Bizim için en büyük bayram bu.”* Yörede gurbetten çocuklar, torunlar gelir. Tek tek akrabalar ziyaret edilir (KK. 25, 45, 48).

5.1.1. Kurban Bayramı

Bayram gelmeden her evde temizlik yapılır. Bayram için özellikle çocuklara güzel kıyafetler alınır. Tatlı, şeker gibi misafirlere ikram edilecek yiyecekler bayramdan önce alınır ya da evde yapılır. Bayram gününden önce katmer, şepit(yufka) ve bükme pişirilir. Çoğu aile baklava yapar ya da yaptırır ve gelen misafirlere ikram edilir. Her evde sütlaç yapılır. Baklava ve sütlaç sevmeyen misafirler için kola ve gazoz gibi içecekler de bulundurulur.

Arife günü erkekler kabir ziyaretinde bulunur. Vefat etmiş yakınları için dua edip kuran okurlar. Bayanlar da Kur'an ya da dua okurlar.

Bayramın ilk günü sabah kalkınca bayram namazı kılınır. Aile halkı bayramlaşır. Büyüklerin elleri öpülür ve küçüklere para verilerek sevindirilir. Büyükkarabağ'da hayvancılık yaygın olduğu için neredeyse her evde kurban kesebilen bir erkek vardır. Genelde her aile kendi kurbanını kendi keser.

Çocuklar, büyüklerin yanına -ilk gün kurban kesimiyle uğraşıldığı için- ziyarete çoğunlukla bayramın ikinci günü giderler. Büyüklerin elleri öpülür. Eli öpülen büyükler “Çok yaşa, bin yaşa” ya da “çok bayramlar gör.” gibi hayırdualarda bulunur.

Bayramda eve gelen ziyaretçilere de kesilen kurban etinden ve daha önce hazırlanan tatlılardan ikram edilir. Ayrıca Büyükkarabağ'da Kurban bayramında çocuklara genelde para verilir. Çünkü kurban bayramı, çocuklar arasında “para bayramı” ya da “et bayramı” olarak da anılır (KK.17, 21, 22, 25, 33, 36, 38, 59).

5.1.2. Ramazan Bayramı

Kurban bayramında olduğu gibi Ramazan bayramından önce de temizlik yapılır ve çeşitli bayramlık elbiseler alınır. Bayram hazırlıkları Kurban Bayramından pek farklı değildir. Bayram hazırlıkları kurban edilecek hayvan hariç aynıdır.

Bayram günü bayramlıklar ya da en güzel elbiseler giyilir. Ev halkı bayramlaşır. Ardından büyüklerinin evine bayram ziyaretine gidilir. Ziyaret sırasında büyüklerin eli öpülür, sohbetler edilir, ev sahibi çeşitli ikramlarda bulunur. Halk arasında bu bayrama “Şeker Bayramı” da dendiği için mutlaka şeker ikram edilir (KK. 17, 21, 22, 25, 27, 33, 36, 38).

5.1.3. Millî Bayramlar

5.1.3.1. Resmî Bayramlar

Büyükkarabağ’da, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 19 Mayıs Atatürk’ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, gibi resmî bayramlar ve kutlamalar Büyükkarabağ İlköğretim Okulu öğretmen ve öğrencileri tarafından hazırlanır. Halk da bayram törenlerini coşku ve heyecanla izler. Bu törenleri izlemeye genelde halkın büyük bir kısmı gelir. Hem milli bayramlarını coşkuyla kutlamak hem de çocuklarını, torunlarını yapılan etkinlikte izlemek isterler.

Kutlama kapsamında konuşmalar yapılır, şiirler okunur, kısa tiyatro oyunları sergilenir ve buna benzer etkinlikler gerçekleşir.

5.1.3.2. Bahar Bayramı (Hıdırellez)

“Hıdırellez yılbaşı ve/veya bahar bayramıdır. Bir dönüşüm ritüelidir. Hıdırellez inançlarının kökleri ile ilgili değişik varsayımlar mevcuttur. Bu inancın Mezapotamya’dan ve/veya Türklük öncesi Anadolu medeniyetlerinden kaynaklandığını ileri sürenler vardır. Türkiye’deki Hıdırellez kutlamalarının kaynağı hakkında ise, bu âdetin İslamî olduğunu savunanlar ya da Kamlık izleri taşıdığını öngörenler bulunmaktadır” (Demir, 2005: 17 - 18).

Bahar bayramında aileler genelde Bolvadin merkezde bulunan Horan Parkı'na gider. Bahar bayramının orada kutlanması artık bir gelenek halini almıştır. Önceden yaptıkları kek, börek, simit, katmer vb. şeylerle pikniğe gidilir. Gençler de arkadaşlarıyla birlikte pikniğe gider (KK. 3, 7, 8, 11, 12, 22, 25, 26, 28, 35, 37, 44, 50).

5.1.3.3. Nevruz

Nevruz şenlikleri, Türkler'in tarihin bilinen devirlerinden itibaren kutladıkları milli bayramlarından birisidir. Bayramlar milli ve dini duyguların, inançların, örf ve adetlerin uygulandığı, toplumda millet olma şuurunun kuvvetlendiği günlerdir (Çay, 1999: 25).

“Çok eski tarih belgelerinden anlaşıldığı üzere, Türkler arasında da bu gün yeni yılın başlangıcı olarak kabul edilmiştir” (Oğuz, 2005: 5).

“Nevruz, yeni gün anlamıyla Kuzey yarımkürede kışın yerini bahara bırakması sürecinin sembolik başlangıcıdır” (Türk Dünyası Nevruz Şiirleri Antolojisi 2004: 1x).

Yüzyıllardır dünyanın değişik bölgelerinde yaşayan Türk topluluklarının ortak olarak kutladıkları bir milli bayram olan Nevruz, sosyal hayat ile tabiatın uyum içerisinde yürümesini sağlamaya yönelik derin bir varlık felsefesi ürünüdür (Ahmedov, 2002: 1).

Artık pek görülme de Büyükkarabağ'da eski hasır veya lastik yakılarak elde edilen ateşin üstünden atlanır. Günahlarımız dökülsün, denir (KK.15, KK.51).

5.2. UĞURLAMA

5.2.1. Hacca Uğurlama

Hacca giderken akrabalara, dostlara yemek daveti verilir. Giderken “Allah kabul etsin. Uğurlar olsun. Hayırlı yolculuklar. Bize de dua et. Allah hepimize nasip etsin.” gibi cümlelerle hacılar uğurlanır. Hava alanına gidecek otobüs, Bolvadin Çarşı Camii önünden kalkar ve herkes oraya toplanır. O sırada o meydan trafiğe kapatılır.

Hacdan gelenler Mevlid okutur. Getirdikleri hurma, zezem suyu, hacı kokusu, tespih, boncuk, yüzük, kumaş, seccade gibi hediyeleri yakınlarına dağıtırlar. Hacca gidip gelene artık ‘‘Hacı’’ diye hitap edilir (KK.21, 22, 25, 27, 31, 33, 49,51).

5.2.2. Askere Uğurlama

Vatanına milletine bağı olan Büyükkarabağ’da vatan borcu çok önemsenir. Askerliğini yapmamış olan gence kız verilmediğı bile görülür. Askerlerin gideceğı haftanın bir günü şenlik olur. Asker uğurlayan evlerde yemek verilir. Bazı aileler Mevlid okutur. Köyden asker uğurlanırken o dönemde askere gidecek gençlerin hepsi birlikte uğurlanır. Askere gidecek gençlerin eline ya da ayağına kına yakılır.

Gençler, aileleriyle ve arkadaşlarıyla vedalaşır. Aileler askere gönderecekleri gençlerin cebine ‘‘uğur parası’’ adıyla para verir. Hayırdualar eşliğinde ‘‘En büyük asker bizim asker!’’ nidalarıyla delikanlılar askerlik görevine uğurlanır.

ALTINCI BÖLÜM
HALK HEKİMLİĞİ

6.1. HALK HEKİMLİĞİ

Büyükkarabağ'da eskiden beri şifalı bitkiler, hastalıkları iyileştirme amacıyla kullanılmıştır.

Büyükkarabağ'da derlediğimiz hastalıkların hangi halk yöntemleriyle iyileştirildiğini alfabetik olarak sıralayalım.

AĞRI: Çeşitli nedenlerle oluşan ağrıda bir avuç kuru siyah üzüm ağrıyan yere dövülüp bağlanır (KK.20).

Baş Ağrısı: Çiğ patatesi tülbentle sararlar (KK.17).

Boğaz Ağrısı, Boğaz bir bezle sarılır. Nane çayı ya da adaçayı içirilir (KK.20).

Diş Ağrısı: Pamuğa kekik yağı damlatıp, dişin üstüne bastırırlar (KK.31).

Rakı, kolonya ya da karanfil konur (KK.20).

Tuz konur (KK.32).

Karın Ağrısı: Ayva yaprağı kaynatılıp içilir (KK.22).

Süt içirilir (KK.22).

Kiremit ısıtılır ve üzerine oturtulur (KK.22).

Papatya, dağ kekiği, ayva yaprağı toplanır. Hepsi suda karıştırılıp kaynadıktan sonra içilir (KK. 18).

Kulak Ağrısı, Soğanın suyu kulağa damlatılır (KK. 22).

Çocuğun kulağı ağrıyorsa, kulağına emzikli kadın 1–2 damla süt sağlar (KK.32).

Mide Ağrısı: Kekik kaynatılır ve içilir (KK.58).

Sırt ve Bel Ağrısı: Bardak (kupa) tutturulur (KK.58).

AĞIZ KOKUSU: Ağızda karanfil çiğnenir (KK.58) (KK.32)(KK.20).

ARI SOKMASI: Çamur sürülür (KK.27).

Kibritin başı ya da demir parçası sürülür (KK. 32).

ARPACIK (İTDİRSEĞİ): “*Ocağını bul tüküttür*” derler (KK.20).

Göze ekmek koyarlar ve köpeğe o ekmeği kaptırırlar (KK.20).

BAĞIRSAK KURDU: Peynir suyu içirilir (KK.12).

BURKULMA: Doñyağı (hayvan yağı) eritilip bir beze serilir. Ilık ılık burkulan yere bağlanır (KK.20).

ÇIBAN: Zift eritilip çibana sürülür (KK.48).

Rendelenmiş sabunun içine küçük cam parçaları koyup sarılır (KK.20) (KK.51) (KK.20).

ÇİÇEK HASTALIĞI: Çocuğun üstüne su elenir (KK.20).

DOLAMA: Parmakta görülen bir hastalıktır. Soğanı közlenip parmağa sarılır (KK.57).

EZİLME: Doñyağı (hayvan yağı) ya da et sarılır (KK.20, 38).

FELÇ: Tekkeye götürülür. Yedi gün karanlık bir yerde çileye girilir. Sadece bir kişi girer yemeğini verir ihtiyacını karşılar (KK.18) (KK.20).

GÖBEK SAPMASI: Çömlek kaparak düzeltilir ve kalın bir bez sarılır (KK. 20).

GÖZ KANLANMASI: Göze sıcak çay damlanılır (KK. 22).

GÖZ SEYİRMESİ: Göz kapağına çekirdek çöpi konulur (KK.57).

İSHAL: Patates kaynatılıp yenir (KK.20).

Yağsız pirinç çorbası içirilir. Buna pirinç lapası denir (KK. 59).

Yoğurt ya da muz yedirilir (KK. 38).

Leblebi yedirilir (KK. 38, 59).

İŞTAHSIZLIK: Acıgünek, çıtlık, tekicen iştah açar (KK.20).

KABIZ: Sinameki otu içirilir (KK.20).

KANSIZLIK: Dalak, böbrek ve ciğer yedirilir (KK.20).

KESİK: Sigara tütününü basılır ve çaputla bağlanır (KK.57).

KIRIK-ÇIKIK: Çamaşır kili kaynatılır, sıcakça sürülür. Altına zeytinyağına batırılmış pamuk sarılır. Üstüne de karton veya tahta sarılır (KK.58).

KIZAMIK: Tatlı yedirilir. Soğuğa çıkarılmaz (KK.20) (KK.22).

ÖKSÜRÜK: Büyük turp oyulur. İçine bal katılır o sulanır ve içilir (KK. 7).

Bal ve pekmez yedirilir (KK.7, 22, 58).

NEZLE-GRİP: Nane limon kaynatılıp içirilir (KK.20, 22).

Pekmez yenir (KK.20).

ROMATİZMA: Isırgan otu kaynatılır ve romatizmalı yerlere bezle sarılır (KK.58).

SAÇ DÖKÜLMESİ: Sarımsak ve zeytinyağı sürülür (KK.20).

SARILIK: Sarılık hamamına götürülüp orda suyla yıkanır (KK.7).

SİĞİL: *“Bolavadında Siğil Dede var. Onun mezarına götürüp toprağından süreriz”* (KK.7).

TANSİYON: Tansiyon yüksekse nar yenilir ya da suyu sıkılıp içilir (KK. 7).

Tuzlu ayran tansiyonu çıkarır, tuzsuz ayran da düşürür (KK.20, KK.58).

UYUZ: Uyuz hamamına gidilir (KK. 7).

VARİS: Varis için sülük tutturulur (KK.58).

YANIK: Yoğurt sürülür. Elma veya patates rendelenir ve yanığa sürülür (KK. 17).

YÜKSEK ATEŞ: Sirke ve aspirin ıslatılır, birazda limon sıkılıp sürülür (KK.7).

ZEHİRLENME: Kusturulur. Yoğurt yedirilir. Tuzlu ayran içirilir (KK.20, 22).

6.2. HALK VETERİNERLİĞİ

Büyükkarabağ'da veterinerlere baytar denir. Köyde eğitim almadığı hâlde çeşitli bitkilerle hayvanları iyileştiren kişiler vardır.

Hayvan hastalıklarının nasıl iyileştirildiğine gelince:

ÇİÇEK: Haşgeş (haşhaş) yağı ile katran karıştırılıp kaynatılır ve yaralara sürülür (KK.71).

İSHAL: Kurutulmuş erik kaynatılıp hayvana içirilir. Soda suda köpürtülerek içirilir (KK.55), (KK.33).

KABIZLIK: Sabun, turp suyu ve soda geçirir (KK.15, KK.21).

KIL KURDU: Hayvanın burnuna sarı katran akıtılır (KK.51).

KIRIK: Bacağı kırılan hayvanın kırık yerine çitalar konur ve iple ya da keçeyle sarılır (KK. 15, KK. 55).

ŞAP HASTALIĞI: Bu hastalığa yakalanan hayvan topallar. Bu hayvanlara katran sürülür (KK.15) (KK.51).

UYUZ: Haşgeş (haşhaş) yağı ile katran karıştırılır ve kaynatılır. Daha sonra bir bez ile hayvanın ağzına, vücuduna sürülür. Sonrasında hayvan yıkanır. Eskiden köy halkı, uyuz olan hayvanları da uyuz hamamına götürürlermiş.

ÜŞÜTME: Üşüten hayvanların burnuna kurutulmuş biber sürülür (KK.15).

6.3. HALK METEOROLOJİSİ

Eskiden büyüklerimizin cemre adını verdikleri durumlar hamsin içinde olmaktadır. Yani bu günler şubat ayı sonlarına denk gelmektedir. Cemre, birer hafta ara ile havaya, suya, daha sonra da toprağa düştüğü bilinir. Cemrenin durumu üç şekilde olmaktadır:

I)- Birinci cemre, hamsinin 24. veya 25. günü, yani tahminen şubatın yirmilerinde günü havaya düşer. Havaya düşen cemre havayı ısıtır.

II)- İkinci cemre birinci cemreden bir hafta sonra suya düşer. Suya düşen cemre suyu ısıtarak, suların gözlenmesini yani çoğalmasını sağlar.

III)- Üçüncü cemre ikinci cemreden bir hafta sonra toprağa düşer. Toprağa düşen cemre de toprağın ısınmasını sağlar. <http://www.bozkir.net> (2015).

Ayvalar sert olduğunda kışın sert geğeğeğine inanılır (KK. 21).

İĞdeler Đok olduğunda kış Đok olur (KK. 27).

Bazı kişiler de dizleri ağrıdığında yağmur yağacak der.

SONUÇ

Büyükkarabağ, kültürel miras açısından ilgi çekici bir hazineye sahiptir. Değişen halk edebiyatı ürünleriyle daha renkli hâle gelmektedir. Büyükkarabağ'ın temelde bir Türkmen köyü niteliği taşıması, farklı renkleri içinde barındırmasında en büyük etkidir.

Köyde özellikle mâni, ninni, türkü, atasözü, deyim, gibi sözlü edebiyat ürünlerinde önemli bir birikim oluşmuştur. Özellikle türkü Büyükkarabağ'da önemli bir yere sahiptir. Bu da yöre halkının aşkını, hasretini, sitemini, günlük yaşamını ve fikirlerini türküler vasıtasıyla dile getirmeyi tercih ettiğini göstermektedir.

Büyükkarabağ'ın gündelik hayatında hemen her durumla ilgili bir deyim, mâni ya da atasözü oluşmuştur. Uzun uzun öğüt vermek yerine bir atasözülle, bir deyimle, ya da o an doğaçlama bir mâniyle düşüncesini ifade etmektedir.

Büyükkarabağ halkı her daim olmasa da hayata genellikle olumlu bakabilmektedir. Bunu düzgü ve tekerlemelerinde de göremekteyiz. Tekerlemelerin çoğu manzumdur. Bazıları ölçülü ve uyaklı ürünlerdir. Bu tekerlemelerin bir bölümü çocuk oyunlarında ortaya çıkmıştır. Bu da çocukların da kültüre katkısını ortaya koymaktadır.

Büyükkarabağ'da manzum-mensur karışık anlatıma sahip halk hikâyelerini tespit edemediğimizi belirtelim. Ayrıca yörede ilahi türüne de rastlanmamıştır.

Büyükkarabağ'da hayatın geçiş dönemlerinden doğumla ve al basması inancıyla ilgili eski geleneklerin hâlâ tazeliğini koruduğunu söyleyebiliriz. Evlilik ve sünnet düğünleriyle ilgili geleneklerin çoğunun yavaş yavaş terk edildiğini söyleyebiliriz.

Ölümlle ilgili âdetler ve ruhla ilgili inanışların halkın belleğinden hâlâ silemediğini ve Göktanrı inancı izlerinin olduğunu görebilmekteyiz. Örneğin ateşe su dökülmemesi ve tırnak kesilmemesi gibi...

Büyükkarabağ'da yatırlara karşı da herhangi bir inanca rastlanmamıştır.

Büyükkarabağ'da sürdürülen inanış, gelenek ve göreneklere bakıldığında Büyükkarabağ'ın kültürüne sahip çıktığını görebiliriz. Kültür köklerini her zaman

korur. Zamanın koşullarına göre yeni görünümlere bürünerek halkın belleğinde yaşamaya devam eder.

Büyükkarabağ'da nüfusun çoğunun şehir dışında çalışıyor olması ve dışardan evlenmelerin artması sonucu bazı geleneklerde kaybolmuştur. Bunlardan birisi de köy seyirlik oyunlarıdır. Yapılan görüşmeler sonucu elle tutulur bir köy seyirlik oyununa rastlanmamıştır.

Büyükkarabağ'da kına gecelerinde tef eşliğinde, kaşıkla ve iki kişinin sahnede karşılıklı oynadığı oyunları görürüz. Bu oyunlar bir gösteri havasındadır.

Büyükkarabağ'da hastalıklar çeşitli şifalı bitkilerle iyileştirilmeye çalışılmıştır. Bugün bile halk hekimliği ve halk veterinerliğinin sürdüğünü söyleyebiliriz.

Büyükkarabağ halkı tüm bu yaşam maceralarını ve kültürlerini güzel Türkçemiz vasıtasıyla dile getirmektedir. Yabancı sözcüklerle kirlenmemiş Büyükkarabağ Türkçesi, ağız özelliklerini de korumaktadır. “-yor” ekinin pek çok kelimede “-ye”ye çevrildiği tespit edilmiştir. Dövüyor-dövüye örneğinde olduğu gibi. Ayrıca “-geniz n”si olan nazal n (ŋ)’de ağız özelliğini korumaktadır.

Çağın değişen şartları ve ilerleyen teknoloji tüm toplumumuzu etkilediği gibi Büyükkarabağ halkını da olumlu ve olumsuz açılardan etkilemiştir. Antalya, Denizli ve Manisa gibi illere göç ekonomik rahatlık sağlarken geleneklerden, yemeklere, mimarîden, kıyafetlere kadar pek çok alanda değişiklikleri beraberinde getirmiştir.

Yörede zaman içerisinde gerçekleşen değişikliklere kısaca değinirsek: Kısa zaman öncesine kadar kerpiçten evler yapılırken günümüzde betonarme ev sayısının arttığı görülmektedir. Bu betonarme evlerle birlikte, eski kerpiç evlerde yüklüğün yanında olan banyo da kalkmıştır. Ayrıca kerpiç evlerde tuvalet de dışarıdadır. Yeni betonarme evlerle birlikte bu usul de kaybolmaya başlamıştır.

Önceden öküzle çift sürülürken zamanla at arabaları kullanılmıştır. Günümüzde ise neredeyse tarımla uğraşan herkes traktör, döver biçer vs. kullanmaya başlamıştır.

Büyükkarabağ'da ekmek bayanlar tarafından taş fırında ve sacda yapılır. Özellikle şepit (yufka), katmer ve bazlama yapılmaktadır.

Eskide bilmeceler, tekerlemeler ve masallarla eğlenilir vakit geçirilirken günümüzde ise her evde telefon, televizyon, radyo bazılarında ise bilgisayar, cep telefonu hatta tablet bulunmaktadır.

Televizyon ve bilgisayar gibi teknolojik gelişmeler insanları rahata alıştırmaya başlamıştır. Gelenekler ikinci plana atılır olmuş, anonim ürünler unutulmuştur. Halk oyunları yok olmuş, kına gecelerinde çalınan tef yerini müzik aletlerine bırakmaya başlamıştır.

İlerleyip çağdaşlaşırken milli kültürümüze de sahip çıkmalıyız. Yöre halkının günlük yaşantısındaki değişiklikler gelenekleri unutturmamalıdır. Gelenek ve görenekler gelecek nesillere aktararak kültürümüz yaşatılabilir. Günümüzde gelişme, ulusal benliği kaybetmek değildir. Kültürümüze ve dilimize sahip çıkıp bu temel üzerine binayı inşa etmekten geçer.

Sahip olunan folklorik öğeleri korumak amacıyla yörede halk oyunları tekrar canlandırılmalıdır. Ayrıca Büyükkarabağ İlköğretim okulunda çalışan değerli öğretmenler geleceğimizin teminatı olan çocuklarımıza, kültürümüze sahip çıkmamız gerektiği düşüncesini aşılayabilir. Düğünlerde ise pide yaptırmak yerine yöresel yemekler ikram edilebilir.

Üniversitelerde halk kültürü dersleri okutulabilir ve derleme tezlerinin sayısı artırılabilir. Böylece bir çok halk kültürü yok olmadan kayıt altına alınmış olur.

Teknolojik gelişmelerle değişen yaşam koşulları kültürümüzün o güzel ürünlerini unutulmamalı, bu değerli hazineye sahip çıkılmalıdır. Kültüre sahip çıkmak en başta dile sahip çıkmaktan geçer. Bu nedenle dil tahrip edilmemelidir. Bu ürünler gerekirse yeni koşullara göre öz kültür yok edilmeden yeniden yorumlanmalıdır.

EKLER

3. BÜYÜKKARABAĞ'DA KIŞ

4. BÜYÜKKARABAĞ'DA BİR MAHALLE

5.TARIM

6. TARIM

7. DEĞİŞİM SÜRECİNDE TARIM

8. HAYVANCILIK

9.HAYVANCILIK

10. JULİA ANTİK KENTİ GENEL GÖRÜNÜM

11. ANTİK KAYA MEZAR

12. ANTİK KAYA MEZAR

13. ÇEŞME

14. KUZİNELİ SOBA

15.GALBIR (KALBUR)

16.DESTİ

17. BÜYÜKKARABAĞ CAMİİ

18. YAĞMUR DUASI

19. SAĞLIK OCAĞI

20. BÜYÜKKARABAĞ ORTAOKULU ESKİ BİNA

21. BÜYÜKKARABAĞ ORTAOKULU YENİ BİNA

22. BÜYÜKKARABAĞ ORTAOKULU 6/A SINIFI ÖĞRENCİLERİ

23. BÜYÜKKARABAĞ ÖĞRETMENLERİ DAVETTE

24. BÜYÜKKARABAĞ'DA CUMHURİYET BAYRAMI

25. BÜYÜKKARABAĞ'DA CUMHURİYET BAYRAMI

26. BÜYÜKKARABAĞ İLKÖĞRETİM BANDOSU

27. BÜYÜKKARABAĞ'DA MİLLÎ BAYRAM

28. ESKİ GELİNLİK

29. GELİNLİK

30. YAZMA

31. KINA

32. DÜĞÜN

33. DÜĞÜN

34. DÜĞÜN - KAŞIK OYUNU

35. GELİN ALMA

36. DEĞİŞİM SÜRECİNDE GELİN ALMA

37. GELİN ALMA

38. ASKERE GÖNDERME

39. KATMER HAMURU VE EKMEĞİ

40. BÜKME

41. OCAKTA ŞEPİT

42. OCAKTA KATMER

43. OCAK ATEŞİNDE YEMEK

44. YOĞURT ÇALMAK İÇİN SÜT KAYNATMA

45. YOĞURT

46. BÜYÜKKARABAĞ'DA KAHVALTI

47. BÜYÜKKARABAĞ YILKI ATLARI

48. BÜYÜKKARABAĞ UYDU GÖRÜNTÜSÜ

KAYNAKÇA

- AHMEDOV, Allahverdi, (2002), “Nevruz Bayramı’nın Türk Kültüründeki Yeri ve Önemi”, **Nevruz Bayramı’nın Türk Kültüründeki Yeri ve Önemi Konulu Makaleler**, ss.1-4.
- AYDIN, Turgay, (2000), **Türk Kültüründe Mânilerin Yeri, İl İl Mâniler ve Benim Mânilerim**, Gazete Hürsöz Yayınları, Aydın.
- BALİ, Muhan, (1997), **Ağtlar**, Kültür Bak. Yayınları, Ankara.
- BAPAEVA, Janyl Myrza, (2008), “Tuva Kamlarının Alkışları”, Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.
- BAYAR, Muharrem, (1995), “Afyonkarahisar İline İskan Olmuş Aşiretler ve Karabağlı Türkmen Aşireti’nin İskanı, Sosyal Kültürel Yaşantılar” **IV.Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, Afyonkarahisar 29-30 Eylül, Afyon.
- BORATAV, Nihat Sami, (1946), **Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği**, Adam Yayınları, İstanbul.
- ÇAY, Abdulhalûk, (1999), **Nevrûz Türk Ergenekon Bayramı**, İleri Yayınları, Ankara.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, (1982), **Türk Ninniler Hazînesi**, Ülker Yayınları, İstanbul.
- DÉGH, Linda, (2001), **Efsane ve İnanç: Folklor Türlerinin Diyalektiği (Legend and Belief: Dialectics of a Folklore Genre)**, Indiana University Press, Bloomington.
- DEMİR, Sema, (2005), “Karanlıktan Aydınlığa, Kıştan Bahara Geçiş: Hıdırellez”, **Millî Folklor**, Cilt: 9, Sayı: 65, Ankara.
- DİLÇİN, Cem, (1995), **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK. Yayını, Ankara.
- DUYMAZ, Ali, (2000), “Sihir Şiirlerinin Bir Türü Olarak Alkışlar”, **Millî Folklor**, 6(45): 15-21.
- ELÇİN, Şükrü, (1981), **Türk Halk Edebiyatına Giriş**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ELÇİN, Şükrü, (1989), **Türk Bilmeceleeri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

- EYÜBOĞLU, E. Kemal, (1975) **13. Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler (Deyimler- Tabirler)**, 2. Cilt, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul.
- GOLDSTEİN, S. Kenneth, (1983), **Sahada Folklor Derleme Metodları**, Çev: Ahmet Edip Uysal, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- GÖKER, Osman, (2000), “Bolvadin Karabağlıları ve Ağızları”, **V.Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, Afyonkarahisar 13 - 14 Nisan, s. 295.
- GÜNAY, Umay, (1975), **Elazığ Masalları**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- GÜZEL, Abdurrahman ve TORUN Ali, (2007) **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- İPEK, Emel, (2004), **Her Gün Bir Masal - Masal Dünyası**, Papatya Yayınları, İstanbul.
- KAYA, Doğan, (2004), **Anonim Halk Şiiri**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- OĞUZ, Öcal, (2005), “Somut Olmayan Kültürel Miras: Türkiye’de Nevruz / Yenigün”, **Millî Folklor**, Cilt: 9, Sayı: 65, Ankara.
- OKTÜRK, Şerif, (1999), **Türk Mânileri Antolojisi**, Kastaş A.S. Yayınları, İstanbul.
- SAKAOĞLU, Saim, (2009), **Efsane Araştırmaları**, Kömen Yayınları, Konya.
- SEYİDOĞLU, Bilge, (1985), “Masal”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi 6**, İstanbul.
- TAN Nail, (1985), **Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler**, Halk Kültürü Yayınları, İstanbul.
- TUTAR, Hasan, (2002), “Tarihte ve Mitolojide Nevruz”, **Türkler**, C. 3: 611 – 621, Ankara.
- TÜLBENTÇİ, Feridun Fazıl, (1977), **Türk Atasözleri ve Deyimleri**, İnkılâp ve Aka Yayınevleri, İstanbul.
- Türk Dünyası Nevruz Şiirleri Antolojisi**, (2004) Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Türkçe Sözlük**, (2003), Cilt 1–2, Türk Dil Kurumu, Ankara.

YAKICI Ali, (2007), **Halk Şiirinde Türkü**, Akçağ Yayınları, Ankara.

YARDIMCI, Mehmet, (1996), **Millî Kültür Araştırmaları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

YARDIMCI, Mehmet, (1996), **Yaşayan Malatya Masalları Metinler ve İncelemeler**, İnönü Üniversitesi Vakfı Yayınları, Malatya.

YARDIMCI, Mehmet, (1999), **Destanlar**, Ürün Yayınları, İzmir.

YAVUZ, Muhsine Hekimoğlu, (1993), **Diyarbakır Efsaneleri Derleme, Araştırma, İnceleme**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

YAVUZ, Muhsine Hekimoğlu, (2002), **Masallar ve Eğitimsel İşlevleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Elektronik Kaynaklar

<http://www.bolvadin.adalet.gov.tr/bolvadin2.html>, (10.10.2015).

http://www.bolvadin.bel.tr/index.php?modul=9_9&lang=tr&ID=2&pID=1
(19.09.2015).

<http://www.bozkir.net/page/bozkir-halk-meteorolojisi.html>, (21.11.2015).

<http://www.buyukkarabag.bel.tr/index.php?md=showpage&pID=12&navi=subMenu2&link=subMenuItem5>, (22.10.2015).

<https://www.facebook.com/BUYUKKARABAG.KASABASI?fref=ts>, (07.09.2015).

<http://www.koyumuz.net/k-1008-Afyon-Bolvadin-Buyukkarabag>, (28.10.2015).

http://yaz.bilgicik.com/turklerde_ad_verme_gelenegi_ercan_alkaya-t837.0.html,
(24.09.2015).

Görüşmeler

1. Arzu ÇORMAN: 80 yaşında, okuma yazması yok, ev hanımı.
2. Arzu KANDEMİR: 67 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
3. Arzu SAKIZCI: 75 yaşında, okuma yazması yok, ev hanımı.
4. Ayşe AKKUŞ: 60 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
5. Ayşe AKYOL: 60 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
6. Ayşedudu KARABAĞ: 48 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
7. Ayşe FİLİZ: 65 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
8. Ayşe KARABAĞ: 63 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
9. Ayşe TÜRKMEN: 65 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
10. Bahar KARABAĞ: 43 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
11. Bekir PEKMEZCİ: 58 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
12. Betül KARABAĞ: 68 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
13. Burcu KARABAĞ: 60 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
14. Cennet ÇELEBİ: 82 yaşında, okuma yazması yok, ev hanımı.
15. Ceylan KEMİK: 56 yaşında. ilkokul mezunu, çiftçi.
16. Çiçek PANCAR: 47 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
17. Döne AKYOL: 76 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
18. Döne MUTLUER: 48 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
19. Döne SAĞLAM: 65 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
20. Elif ÇAĞLAR: 43 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
21. Elif ESENTÜRK: 77 yaşında, okuma yazması yok, ev hanımı.
22. Emine KARABAĞ: 80 yaşında, okuma yazması yok, ev hanımı.
23. Erol UMUT: 76 yaşında. 3 yıllık ilkokul mezunu, çiftçi.
24. Fatma ESENTÜRK: 48 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.

25. Fatma KANDEMİR: 56 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
26. Fatma KARAGÖZ: 77 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
27. Fatma ÖZTÜRK: 48 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
28. Goncagül ZEYBEK: 61 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
29. Güllü BALABAN: 50 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
30. Güllü YÖNTEM: 48 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
31. Gülsüm CENGİZ: 84 yaşında, okuma yazması yok, ev hanımı.
32. Gülsüm KARAGÖZ: 68 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
33. Gülsüm YÖNTEM: 75 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
34. Habibe CEYLAN: 50 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
35. Hatice AKKUŞ: 70 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
36. Hatice DUYSAK: 43 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
37. Hava ESENTÜRK: 48 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
38. Hava PEKMEZCİ: 52 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
39. Hörü KAYGISIZ: 55 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
40. Ismahan CEYLAN: 67 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
41. Ismahan DOĞAN: 49 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
42. Kadriye CEYLAN: 37 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
43. Mehmet BALABAN: 70 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi.
44. Mehmet DOĞAN: 68 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi.
45. Mehmet FİLİZ: 75 yaşında, lise mezunu, emekli memur.
46. Mithat SEZER: 45 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi.
47. Musa DOĞAN: 46 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi.
48. Musa MUTLUER: 74 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi.
49. Ramazan DUYSAK: 58 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi.

50. Ramazan FİLİZ: 71 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi.
51. Ramazan KARABAĞ: 50 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi.
52. Raziye ERGÜL: 48 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
53. Saliha MUTLUER: 77 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
54. Semengül BALABAN: 61 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
55. Songül AKYOL: 66 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
56. Ummahan AKYOL: 58 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
57. Ummahan ERTÜRK: 44 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.
58. Ummahan GENCER: 80 yaşında, okuma yazması yok, ev hanımı.
59. Ummahan KANBER: 72 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı.

DİZİN

-A-

Abdülkadir Geylani, 97
 Afyonkarahisar, iii, iv, 107, v, vi, 2, 3,
 135, 136
 Akkoyunlu, 5
 Almanya, 6
 Antalya, 6, 100, 110, 121
 Arap, 4, 74
 Arapça, 31, 87
 Atatürk, 3, 111, 136, 137
 Aydın, 4, 6, 22, 135

-B-

Bizans, 5, 6
 Bolvadin, iii, iv, 107, v, vi, 2, 3, 4, 5, 6,
 7, 112, 136, 137
 Bozulus, 4

-C-

Cemre, 118

-D-

Dağlık Karabağ, 4
 Denizli, 6, 110, 121
 Diyarbakır, 4, 137

-E-

Eber, 3, 40
 Emirdağ, 32, 44, 47, 49, 50, 95
 Erran, 4
 Erzurum, 4, 136
 Eskişehir, 4, 6
 Eyyûbî Devleti, 4

-F-

Fevzi Çakmak, 3
 Friky, 5, 6

-G-

Göktanrı, 104, 120

-H-

Haşhaş, 6, 108
 Hazar Denizi, 4

-İ-

İran, 4

-J-

Julia, 3, 5

-K-

Karakoyunlu, 5
 Kuzey Irak, 4
 Kültür, vi, 120, 135, 136, 137
 Kürt, 4
 Kütahya, i, ii, 107, 4

-M-

Malazgirt, 6
 Mangışlak, 4
 Manisa, 107, 4, 6, 121
 Mevlana, 6
 Mevlid, 113
 Musul, 4

-N-

Nazar, 7, 63

-P-

Pissia, 3, 5
 Polybotum, 3, 5

-R-

Roma, 3, 5

-S-

Selahaddin Eyyûbî, 4
 Siğil Dede, 117
 Sultandağı, v, 5, 48

-Ş-

Şeyh Şamil, 6

-T-

Türkmen, 2, 4, 28, 120, 135

-U-

Urfa, 50

-W-

William Ramsay, 3

-Y-

Yavuz Selim, 6

Yunus Emre, 6

